

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЕРНЕНКО ІГОР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 342.9:346.9:347.9

ДИСЕРТАЦІЯ

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ

СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

Спеціальність: 081 – «Право»

Галузь знань: 08 – «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.В.Черненко

Науковий керівник

СНІДЕВИЧ Олександр Станіславович,

кандидат юридичних наук, доцент

Київ - 2026

АНОТАЦІЯ

Черненко І.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень в Україні. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право. - Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2026.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю здійснення детального аналізу судового контролю за виконанням судового рішення в Україні з метою виявлення головних проблем, які виникають у процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення та визначення способів їх усунення та вдосконалення судового контролю за виконанням судового рішення в Україні в цілому. Враховуючи низький рівень виконання судових рішень в Україні, особливої актуальності обрана тема дослідження набуває в розрізі пошуку нових підходів до визначення змісту судового контролю за виконанням судового рішення, а також впровадження відповідних змін до нормативно-правових актів.

Розділ I «Теоретико-правові засади судового контролю за виконанням судових рішень» головним чином присвячено визначенню правових гарантій забезпечення виконання судових рішень, передумовам запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні, а також визначення змісту та видів судового контролю за виконанням судових рішень.

За результатами проведеного дослідження, описаного у даному розділі, визначене поняття «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення», під яким пропонується розуміти встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному виконанню, особою, не на користь якої ухвалене таке судове рішення, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника).

Визначено передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні та здійснено їх умовний поділ на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Також визначено зміст, види та форми судового контролю за виконанням судових рішень та наведено удосконалене поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення» як форми реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

Розділ II «Форми судового контролю за виконанням судових рішень» насамперед стосується дослідження форм судового контролю за виконанням судових рішень та проблем, які виникають під час реалізації судового контролю за виконанням судового рішення. Даний розділ складається з чотирьох підрозділів: «Розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державних та приватних виконавців», «Вирішення судом окремих процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень», «Розгляд судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення», «Розгляд судом звіту про виконання судового рішення та заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень».

У першому з них проаналізовано відсутність законодавчого звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні скарг або позовної заяви щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, а також відсутність процедури подання доказів щодо понесених судових витрат. Обґрунтовано необхідність звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні скарг або позовної заяви щодо оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців, а також запропоновано законодавче врегулювання.

В другому підрозділі досліджено поворот виконання судового рішення та тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, як форми судового контролю за виконанням судового рішення. Обґрунтовано можливість застосування повороту виконання судового рішення у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні). При дослідженні тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України сформовано презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення.

В третьому підрозділі досліджено можливість захисту прав та інтересів особи шляхом подання позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, які існували при вирішенні судової справи раніше. Здійснено поділ обставин, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення, на фактичні (остаточні) та процедурні (тимчасові).

В четвертому підрозділі досліджено недоліки нормативно-правового регулювання судового контролю за виконанням судового рішення в адміністративному судочинстві.

Розділ III «Шляхи вдосконалення процесуального законодавства у сфері судового контролю за виконанням судових рішень в Україні» складається з двох підрозділів.

Перший підрозділ присвячено дослідженню іноземного досвіду щодо судового контролю за виконанням судових рішень, а також шляхам його запровадження в Україні.

В другому підрозділі містяться пропозиції автора щодо розширення та вдосконалення судового контролю за виконанням судового рішення шляхом нормотворення. Вказаний підрозділ містить в собі пропозиції щодо внесення

змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України.

Ключові слова: суд, правосуддя, судове рішення, судове провадження, судовий контроль, судовий контроль за виконанням судового рішення, виконавче провадження, виконання судового рішення, примусове виконання судового рішення, виконавець, обов'язковість рішення суду, правові гарантії забезпечення виконання судового рішення, боржник, стягувач, добровільне виконання.

Список публікацій здобувача:

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Черненко І. Практика застосування судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник*. 2022. №5. С.261-266. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.29> (дата звернення: 03.07.2025).

2. Черненко І.В. Передумови запровадження судового контролю за виконанням судових рішень в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Том 2 №80. С.257-263. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.41> (дата звернення: 03.07.2025).

3. Черненко І.В. Проблематика застосування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. №4. С.62-66. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.12> (дата звернення: 03.07.2025).

4. Черненко І.В. Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 1 №87. С.311-316. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.46> (дата звернення: 03.07.2025).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Черненко І.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернівці, 21 жовтня 2022 року). Чернівці. 2022. С.411-414.

6. Черненко І.В. Щодо недоліків врегулювання інституту судового контролю за виконанням судового рішення у проєкті Закону України «Про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль». *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернівці, 27 жовтня 2023 року). Чернівці. 2023. С.439-443.

7. Черненко І.В. Поворот виконання рішення як форма судового контролю за виконанням судового рішення немайнового характеру. *Актуальні проблеми судового права*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м.Харків, 26 квітня 2024 року). Харків. 2024. С.224-228.

8. Черненко І.В. Проблемні аспекти сплати судового збору під час процедури судового контролю за виконанням судового рішення. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернівці, 31 жовтня 2024 року). Чернівці. 2024. С.428-433.

ABSTRACT

Chernenko I.V. Judicial control over the enforcement of judgments in Ukraine. - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law. - Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2026.

The relevance of this research topic stems from the necessity to conduct a thorough analysis of judicial control over the enforcement of judgments in Ukraine. This analysis aims to identify the key problems that arise during the process of exercising such control and to determine effective ways to address these issues, ultimately improving judicial control of enforcement of judgments in the country.

Given the low rate of enforcement of judgments in Ukraine, this research topic is particularly significant. It seeks to explore new approaches to defining the scope of judicial control and to propose necessary changes to relevant regulatory legal acts.

Section I, titled «Theoretical and Legal Principles of Judicial Control over the Enforcement of Judgments», primarily focuses on establishing the legal guarantees necessary for ensuring the enforcement of judgments. It discusses the prerequisites for the introduction and development of judicial control over enforcement of judgments in Ukraine, as well as the definition and categorization of types of judicial control applicable to this enforcement process.

Based on the results of the research described in this section, the concept of «legal guarantees for the enforcement of judgments» is defined, which is proposed to be understood as the obligation established by the state for the enforcement of judgments that has come into legal force, by a person not in favour of whom such a court decision has been made, in a procedure defined by legislation, with methods for protecting the violated rights of the claimant (creditor) and measures for compelling the defendant (debtor) to comply with the court decision.

The prerequisites for the introduction of judicial control over the enforcement of judgments in Ukraine have been identified and conditionally divided into historical, legal, economic, and socio-cultural categories.

The content, types, and forms of judicial control over the enforcement of judgments have also been defined, and an improved concept of «judicial control over the enforcement of judgments» has been presented as a form of administering justice at the stage of enforcement of judgments. This involves ensuring that the court guarantees the legal, proper, and complete enforcement of judgments by a state authority, individual, or legal entity that is obliged to execute it according to the law.

Chapter II «Forms of Judicial Control over the Enforcement of Judgments» primarily concerns the study of the forms of judicial control over the enforcement of judgments and the problems that arise during the implementation of judicial control over the enforcement of judgments. This chapter consists of four subsections:

«Consideration by the Court of Complaints Against Decisions, Actions or Inactions of State and Private Executors», «Resolution by the Court of Specific Procedural Issues Related to the Compulsory Enforcement of Judgments», «Consideration by the Court of Claims Related to the Enforcement of Judgments», «Consideration by the Court of the Report on the Enforcement of a Judgments and Applications for the Recognition of Decisions, Actions or Inactions by a Public Authority as Unlawful».

The first of them analyses the absence of legislative exemption for claimants from paying court fees when submitting complaints or claims regarding the appeal of decisions, actions, or inactions of state or private executors, as well as the lack of a procedure for submitting evidence concerning incurred court costs. It substantiates the necessity of exempting claimants from paying court fees when submitting complaints or claims regarding the appeal of decisions, actions, or inactions of state or private executors, and also proposes legislative regulation.

The second section examines the reversal of the enforcement of a judgments and the temporary restriction of an individual's right to leave Ukraine as forms of judicial control over the enforcement of judgments. The possibility of applying the reversal of the enforcement of judgments is justified in cases of both property and non-property nature (with the exception of cases involving claims for actions in favour of the claimant, which are exhausted through their implementation by the respondent, and cases that affect the rights and interests of individuals who are not parties to the court proceedings). In the study of the temporary restriction of an individual's right to leave Ukraine, a presumption has been established regarding the debtor's evasion of the enforcement of judgments, which is based on the assumption that the debtor is evading the enforcement of judgments during the procedure of compulsory enforcement.

The third section examines the possibility of protecting rights and interests by filing a claim with a different subject matter (a substantive legal requirement), but with identical grounds that existed during the resolution of the court case previously. A distinction is made between the circumstances that cause the impossibility of executing a court decision, categorising them as factual (definitive) and procedural (temporary).

The fourth subsection explores the shortcomings of the regulatory legal framework for judicial control over the enforcement of judgments in administrative proceedings.

Chapter III «Ways to Improve Procedural Legislation in the Field of Judicial Control over the Enforcement of Judgments in Ukraine» consists of two subsections.

The first section is devoted to examining foreign experiences regarding judicial control over the enforcement of judgments, as well as the methods for implementing it in Ukraine.

The second section contains the author's proposals for the expansion and improvement of judicial control over the enforcement of judgments through legislation. This section includes suggestions for amendments to the Code of Administrative Court Procedure of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, and the Commercial Procedure Code of Ukraine.

Keywords: court, justice, court decision, court proceedings, judicial control, judicial control over the enforcement of judgments, enforcement proceedings, enforcement of judgments, compulsory enforcement of judgments, enforcement officer, binding nature of a court decision, legal guarantees for ensuring the enforcement of judgments, enforcement of a court decision, debtor, creditor, voluntary enforcement.

List of publications of the applicant:

Publications in which the main scientific results of the dissertation are published

1. Chernenko I. The practice of the application of judicial control on the execution of court decisions in the administrative jurisdiction. Legal Bulletin. 2022. №5. P. 261-266. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.29> (in Ukrainian).

2. Chernenko I. V. Prerequisite for implementation of judicial control over the enforcement of judgments in Ukraine. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law. 2023. Volume 2 No. 80. P. 257-263. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.41> (in Ukrainian).

3. Chernenko I. V. The issue of the application of a temporary restriction of a person's right to leave abroad of Ukraine as a form of judicial control over the enforcement of judgment.. Prykarpattia Legal Bulletin. 2024. No. 4. P. 62-66. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.12> (in Ukrainian).

4. Chernenko I. V. Legal guarantees to ensuring the enforcement of judgments. Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law. 2025. Volume 1 No. 87. P. 311-316. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.46> (in Ukrainian).

Publications certifying approbation of the dissertation materials

5. Chernenko I. V. Judicial control over the enforcement of court decisions in administrative proceedings. Modern Challenges and Current Issues of Judicial Reform in Ukraine: Collection of Materials from the VI International Scientific and Practical Conference (Chernivtsi, 21 October 2022). Chernivtsi. 2022. P. 411-414.

6. Chernenko I. V. Regarding the shortcomings of the regulation of the institution of judicial control over the enforcement of court decisions in the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Provisions on Judicial Control". Modern Challenges and Current Issues of Judicial Reform in Ukraine: A Collection of Materials from the VII International Scientific and Practical Conference (Chernivtsi, 27 October 2023). Chernivtsi. 2023. P. 439-443.

7. Chernenko I. V. The Enforcement of a Decision as a Form of Judicial Control Over the Execution of a Non-Property Court Decision. Current Issues in Judicial Law: A Collection of Materials from the International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, April 26, 2024). Kharkiv, 2024, P. 224-228.

8. Chernenko I. V. Problematic Aspects of Paying Court Fees During the Procedure of Judicial Control Over the Enforcement of Court Decisions. Modern Challenges and Current Issues of Judicial Reform in Ukraine: Collection of Materials from the VIII International Scientific and Practical Conference (Chernivtsi, October 31, 2024). Chernivtsi, 2024, P. 428-433.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	22
1.1. Правові гарантії забезпечення виконання судових рішень.....	22
1.2. Передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.....	41
1.3. Поняття, зміст, види та форми судового контролю за виконанням судових рішень	53
Висновки до розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. ФОРМИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	76
2.1. Розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державних та приватних виконавців.....	76
2.2. Вирішення судом окремих процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень.....	92
2.3. Розгляд судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення...113	
2.4. Розгляд судом звіту про виконання судового рішення та заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень.....	123
Висновки до розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ	139
3.1. Іноземний досвід щодо судового контролю за виконанням судових рішень та шляхи його запровадження в Україні.....	139
3.2. Розширення та удосконалення форм судового контролю за виконанням судових рішень у окремих видах судочинства.....	150
Висновки до розділу 3.....	157
ВИСНОВКИ.....	160

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	170
ДОДАТОК 1.....	200

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Судовий контроль за виконанням судового рішення	СКВСП
Звіт про виконання судового рішення	Звіт про ВСП
Суб'єкт владних повноважень	СВП
Виконавче провадження	ВП
Державна виконавча служба	ДВС
Державна казначейська служба України	ДКСУ
Цивільний процесуальний кодекс України	ЦПК України
Господарський процесуальний кодекс України	ГПК України
Кодекс адміністративного судочинства України	КАС України
Європейський суд з прав людини	ЄСПЛ
Верховний Суд	ВС
Велика Палата Верховного Суду	ВП ВС
Конституційний Суд України	КСУ
Консультативна Рада Європейських Суддів	КРЄС
пункт	п.
частина	ч.
стаття	ст.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Виконання судового рішення є невід'ємним елементом відновлення порушених прав, свобод та інтересів особи. Низький рівень виконання судових рішень в Україні призводить до низького рівня довіри суспільства до судової системи, а також є неприйнятним у правовій державі.

Одним із ключових елементів системи забезпечення виконання судового рішення є судовий контроль за виконанням судового рішення (далі – СКВСП), про важливість якого неодноразового зазначали найвищі судові інстанції України. Верховний Суд (далі- ВС) визначає СКВСП як один з найефективніших способів гарантування виконання судового рішення, який передбачає як превентивні засоби, так і можливість реагування на виявлені перешкоди при виконанні судового рішення [1]. Про важливість СКВСП стверджує і Конституційний Суд України (далі – КСУ), відзначаючи його ключову роль для забезпечення виконання рішення суду [2].

Проблема невиконання рішень судів є однією з найголовніших в судовій галузі через її масштаб [3, с.80]. При цьому, наявні наукові дослідження досліджують СКВСП або ж у вузькому його розумінні, або ж лише певні його елементи. Проте, на нашу думку, на даний час існує потреба комплексного дослідження цього правового інституту.

Внесені зміни до законодавства України у 2024 році щодо СКВСП, а також невизначеність проблем в науці та відсутність монографічних досліджень вимагають переосмислення значення та функцій СКВСП.

Враховуючи одну з ключових ролей СКВСП в юридичному механізмі забезпечення реалізації рішень судів, а також їх низький рівень виконання в Україні, актуальність теми дослідження полягає також у необхідності визначення сучасних правових та організаційних засад СКВСП в Україні, виявлення головних недоліків та пошуку шляхів їх усунення.

Науково-теоретичною базою проведеного дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджували проблеми правосуддя, виконання судових рішень та здійснення СКВСР, а саме таких як А.М.Авторгов, І.В.Андронов, В.С.Бігун, В.І.Бобрик, І.В.Бондар, К.П.Владовська, О.О.Воронько, Р.О.Гаврік, М.О.Гетманцев, С.О.Глотов, Н.Ю.Голубєва, В.В.Городовенко, К.В.Гусаров, О.В.Джафарова, І.В.Жукевич, І.І.Зеленкова, А.О.Іванов, І.О.Ізарова, Р.П.Кайдашев, М.В.Клубань, В.В.Комаров, В.М.Кравчук, В.А.Кройтор, В.І.Куценко, В.В.Ладиченко, Т.Є.Леоненко, І.В.Лимарь, М.Б.Майка, Л.С.Малярчук, Ю.В.Носік, О.М.Овчаренко, В.В.Олашин, Н.Д.Петренко, О.П.Печений, К.М.Пільков, С.О.Потьомкін, Н.Ю.Сакара, О.М.Сасевич, Я.П.Синицька, Д.М.Сібільов, О.С.Снідевич, І.В.Спасибо-Фатєєва, Л.П.Сушко, І.Ю.Татулич, М.В.Ус, О.І.Харитонова, Є.О.Харитонов, О.З.Хотинська-Нор, С.І.Чорнооченко, С.Я.Фурса, Є.І.Фурса, А. Caracciolo, F. Stamerra, F. Cesareo та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до програмних нормативно-правових документів, зокрема Стратегії розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України 26.03.2021р., Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021р. №179. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Протокол №5 від 01.11.2022 року).

Мета і завдання дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне теоретико-правове обґрунтування сутності, змісту, форм та практичного застосування СКВСР, з урахуванням правових гарантій забезпечення виконання судових рішень,

чинного процесуального законодавства України, зарубіжного досвіду, а також формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення інституту СКВСП в Україні.

Відповідно до встановленої мети дослідження було сформовано такі завдання:

- визначити правові гарантії забезпечення виконання судових рішень як елемент загального механізму захисту порушених прав та свобод особи;
- встановити передумови запровадження та розвитку інституту СКВСП в Україні;
- визначити поняття, зміст, функції та види СКВСП;
- проаналізувати форми СКВСП, зокрема: розгляд скарг на дії (бездіяльність) державних та приватних виконавців, зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення (далі – звіт про ВСП); заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень (далі – СВП) на виконання судового рішення; інших форм СКВСП;
- виявити недоліки в нормативно-правовому регулюванні СКВСП в цивільному, господарському та адміністративному судочинствах;
- встановити особливості іноземного досвіду здійснення СКВСП;
- з'ясувати можливість розширення та удосконалення форм судового контролю за виконанням судових рішень у окремих видах судочинства;
- проаналізувати судову практику щодо здійснення СКВСП;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання СКВСП в Україні з метою підвищення його ефективності та збільшення рівня виконання судових рішень.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі здійснення СКВСП.

Предметом дослідження є СКВСП.

Методи дослідження. В процесі проведення дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Базовим методом

дослідження був формально-юридичний, водночас також були застосовані такі методи дослідження: системно-структурний, історико-правовий, герменевтико-правовий, аналізу, порівняльно-правовий та прогностичний.

Формально-юридичний та системно-структурний методи було використано під час аналізу правових гарантій забезпечення виконання судового рішення (підрозділ 1.1), поняття, змісту, видів та форм СКВСП (підрозділ 1.3). Також формально-юридичний метод у поєднанні з методом аналізу було застосовано при дослідженні форм СКВСП та виявлення основних недоліків (підрозділи 2.1-2.4). За допомогою застосування історико-правового методу було досліджено передумови запровадження та розвитку СКВСП в Україні (підрозділ 1.2). Герменевтико-правовий метод було використано під час дослідження санкціонування судом тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України та повороту виконання судового рішення (підрозділ 2.2), розгляду судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення (підрозділ 2.3). Застосування порівняльно-правового методу було здійснено під час дослідження іноземного досвіду щодо СКВСП та шляхів його запровадження в Україні (підрозділ 3.1). Прогностичний метод був застосований при формуванні пропозиції щодо вдосконалення СКВСП в Україні (підрозділи 2.1, 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів обумовлюється тим, що дисертаційне дослідження є новітнім комплексним дослідженням СКВСП в Україні, в якому обґрунтовано нові наукові положення, рекомендації, висновки щодо СКВСП та пропозиції про удосконалення законодавства, які виносяться на захист.

Вперше:

- визначено поняття «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення» як категорії, одним з обов'язкових елементів якої є судовий контроль за виконанням судових рішень. Під поняттям «правові гарантії забезпечення виконання судового рішення» варто розуміти встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному

виконанню, особою, не на користь якої воно ухвалене, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), які забезпечуються судовим контролем за виконанням судових рішень;

- сформульовано передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні та здійснено їх умовний поділ на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні;

- сформульовано презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення під час застосування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України та запропоновано запровадити її у законодавстві. Зазначена презумпція полягає у законодавчому припущенні про ухилення боржника від виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення;

- здійснено поділ обставин, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення, на фактичні (остаточні) та процедурні (тимчасові). Визначено критерії розмежування застосування судового контролю за виконанням судового рішення та загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами;

Удосконалено:

- поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення», під яким пропонується розуміти його не лише як встановлені законодавцем форми контролю за виконавцем або відповідачем на стадії виконання судового рішення, а як форму реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати;

- визначення видів судового контролю за виконанням судового рішення, а саме: контроль, нагляд або санкціонування вчинення відповідних рішень та дій;

- положення щодо змісту повороту виконання судового рішення та обґрунтовано можливість застосування його у справах немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні);

Дістали подальшого розвитку:

- положення про звільнення від сплати судового збору стягувача в процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, в тому числі у разі здійснення оскарження;

- ідеї про необхідність об'єднання положень статей 382 та 383 КАС України для забезпечення оцінки причин невиконання судового рішення та притягнення до відповідальності винних осіб у невиконанні судового рішення за наявності таких обставин;

- положення про необхідність законодавчого обмеження повноважень суду зобов'язувати суб'єкта владних повноважень подати звіт про виконання судового рішення у справах, примусове виконання яких покладено на органи примусового виконання. В даних справах суд повинен бути наділений повноваженням зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення лише після вчинення виконавцем всіх передбачених законодавством заходів примусового виконання такого судового рішення. Суд повинен бути наділений повноваженнями зобов'язати подати звіт про виконання судового рішення не лише суб'єкта владних повноважень-відповідача, а й інших суб'єктів владних повноважень (наприклад органи Державної казначейської служби України, які виконують списання коштів з рахунків суб'єкта владних повноважень-відповідача) у справах, які виконуються без органів примусового виконання (наприклад стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого

державного органу відповідно до Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»);

- положення про необхідність застосування зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення, як форми судового контролю за виконанням судового рішення, лише у справах, які не передбачають стягнення коштів.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені у даному дисертаційному дослідженні положення можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень СКВСР в Україні.

Крім того, висновки та пропозиції, зроблені за результатами проведення наукової роботи, можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою удосконалення законодавства України щодо СКВСР.

Також, одержані результати дослідження можуть використовуватись під час практичного здійснення СКВСР та стати додатковим матеріалом для теоретичної основи таких навчальних дисциплін: «Виконавче право та процес», «Господарське процесуальне право», «Цивільний процес України» та «Адміністративне судочинство».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, всі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень здобувача.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати наукового дослідження обговорювалися в рамках VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м.Чернівці, 21 жовтня 2022 року); VII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м.Чернівці, 27 жовтня 2023 року); Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми судового права» (м.Харків, 26 квітня 2024 року); VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м.Чернівці, 31 жовтня 2024 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображені у 8 публікаціях, а саме: у 4 наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, що входять до переліку фахових видань України, а також у 4 тезах, опублікованих за результатами міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, списку використаних джерел (244 найменування на 30 сторінках), додатка 1. Загальний обсяг роботи становить 202 сторінки, з яких основний текст - 156 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ.

1.1. Правові гарантії забезпечення виконання судових рішень.

Важливою передумовою виконання судових рішень є належне нормативно-правове регулювання, яке визначає обов'язковість рішення суду, чітку процедуру, ефективний спосіб захисту порушеного права та санкції за порушення процедури, які сприяють дотриманню всіма учасниками законодавства та є превентивним механізмом щодо недопущення порушення.

Згідно зі словником української мови, поняття «гарантія» трактується як умови, що забезпечують успіх чого-небудь, тоді як у великій українській енциклопедії наведено дефініцію правовим гарантіям як встановленим законом засобам забезпечення використання, дотримання, виконання і застосування норм права [4, с.33]. Проте можна констатувати, що в юридичній літературі та на науково-доктринальному рівні відсутнє єдине розуміння терміна «гарантія».

Проблематиці визначенню поняття «правові гарантії» приділяли увагу вчені П.Рабінович, В.Погорілко, О.Фрицький, О.Скакун та інші. Зокрема вчені визначають юридичні гарантії як засоби, за допомогою яких втілюється, охороняється, а у разі порушення – відновлюється режим законності [5, с. 83]; як надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами [6, с. 208]; як право на захист прав, засоби відновлення порушених прав, засоби відшкодування шкоди, засоби відповідальності, форми захисту прав [7, с. 96]; як систему юридичних засобів і способів охорони і захисту прав людини і громадянина [8, с.188].

Узагальнюючи наукові підходи вчених, можна стверджувати, що правові гарантії полягають в передбаченій законодавством загальнообов'язковості умов, які необхідні для реалізації особою своїх прав, встановленій процедурі захисту

прав та свобод, а також юридичній відповідальності осіб, які здійснюють порушення таких прав.

Словник української мови наводить такі визначення поняття «забезпечувати»: постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь у якихось потребах; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [9].

Враховуючи визначення поняття «забезпечувати» можна зазначити, що в контексті правових гарантій забезпечення виконання судового рішення під «забезпеченням» варто вважати спрямованість та достатність передбачених правових гарантій для досягнення кінцевого результату - виконання судового рішення. Тобто правові гарантії забезпечення виконання судових рішень повинні не лише встановлювати правила поведінки учасників на стадії виконання судового рішення, а й визначати реальні та дієві правові механізми для неухильного дотримання таких правил.

Досліджуючи правові гарантії забезпечення виконання судових рішень, вважаємо за доцільне виокремити такі складові:

- 1) обов'язок виконання судового рішення, як необхідної умови для відновлення особою її порушених прав та свобод;*
- 2) процедуру виконання судових рішень задля забезпечення правового виконання судового рішення у встановленому законодавством порядку;*
- 3) способи захисту порушених прав позивача (стягувача) задля забезпечення фактичного виконання судового рішення;*
- 4) заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника) у вигляді настання юридичної відповідальності у встановленому законодавством порядку за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення.*

Щодо правової гарантії - обов'язковості виконання судового рішення.

Обов'язковість виконання рішення суду становить основу правової

держави, оскільки без обов'язковості виконання судового рішення держава втрачає здатність врегульовувати спірні правовідносини в правовий спосіб.

Можливість невиконання судового рішення особою, не на користь якої воно ухвалене, зменшує рівень довіри та підриває авторитет судової гілки влади як інституту держави. Зниження довіри до судової влади негативно позначається на взаємовідносинах в державі, оскільки не лише отримання судового рішення як процесуального акта, а саме фактичне виконання судового рішення є правовою гарантією захищеності прав та свобод особи. Відносно цього вчений А. Стародубцев зазначає: «судове рішення - це основа для встановлення законності та демонстрації верховенства права у відносинах, де присутній спір або виникає необхідність визнання певного правового явища з боку держави» [10, с.52]. В.Городовенко в свою чергу зазначає, що «принцип обов'язковості судових рішень, що набрали законної сили, надає їм властивості закону по справі, у якій вони постановлені. Тому вони є обов'язковими для виконання на території України всіма фізичними і юридичними особами, яких ці рішення стосуються» [11, с.163].

Як зазначає О.Хотинська-Нор, обов'язковість судового рішення означає, що всі особи, на яких воно розповсюджується, зобов'язані дотримуватися приписів, встановлених рішенням, а також, що всі посадові особи та організації повинні сприяти його виконанню [12, с.37]. Також вчена зазначає, що обов'язковість рішення суду передбачає виконання такого судового рішення особами під страхом примусу, проте примус застосовується не автоматично, а у разі наявності протиправної поведінки суб'єкта, який ухиляється від виконання судового рішення [12, с.42].

Погоджуючись з позиціями вчених щодо обов'язковості виконання судового рішення як правової гарантії, а також здійснивши аналіз українського законодавства, варто констатувати, що дана правова гарантія закріплена Конституцією України та низкою законів України.

Відповідно до статей 129 та 129¹ Конституції України [13], судові рішення є обов'язковим до виконання, а забезпечення виконання судового рішення здійснюється державою у визначеному законом порядку, в розумні строки та в повному обсязі. Відповідно законодавцем на рівні найвищого нормативно-правового акта держави закріплено обов'язковість підкорення судовому рішенню та його виконання особами, яких воно стосується.

Також обов'язковість виконання судового рішення закріплена в законах України, зокрема статтею 13 Закону України від 02.06.2016 №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [14], статтею 14 Кодексу адміністративного судочинства України [15], статтею 18 Цивільного процесуального кодексу України [16] та Господарського процесуального кодексу України [17], відповідно до яких судові рішення набравши законної сили є обов'язковим до виконання на території України всіма суб'єктами правовідносин.

Розуміння обов'язковості виконання рішення суду, як необхідної умови забезпечення поновлення порушених прав та свобод, відображене в низці судових рішень України та Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Зокрема, КСУ в своїх рішеннях зазначає: «виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист»; «невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом»; «право на судовий захист є конституційною гарантією прав і свобод людини і громадянина, а обов'язкове виконання судових рішень - складовою права на справедливий судовий захист» [18].

Поряд з цим, ВС також дотримується позиції про безумовне та обов'язкове виконання рішення суду, а також акцентує увагу на тому, що саме особа, яка має обов'язок виконати судові рішення, має організувати та вчинити достатні дії для виконання судового рішення [19].

ЄСПЛ також неодноразово зазначав про обов'язковість виконання судового рішення. Зокрема в рішеннях від 19 березня 1997 року у справі «Горнсбі проти Греції» (Case of Hornsby v. Greece) [20] та від 28 липня 1999 року у справі

«Імобільяре Саффі проти Італії» (Case of Immobiliare Saffi v. Italy) [21] ЄСПЛ зазначив, що «право на звернення до суду було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання рішення залишалось невиконаним на шкоду одній зі сторін».

Також у рішенні від 27 червня 2000 року у справі «Нуутінен проти Фінляндії» ЄСПЛ зазначив, що під остаточністю рішення мається на увазі його незмінність, але передусім необхідність безпосереднього забезпечення його виконання [22].

Досліджуючи дане судове рішення, Л.Малярчук звертає увагу на окрему думку судді до цього рішення: «Не треба доводити, що рішення суду без забезпечення його виконання не може бути остаточним і залишається просто пропозицією, воно стає патетичною рекомендацією» [23, с.248].

Відтак можна зазначити, що обов'язковість виконання судового рішення є невід'ємною складовою правових гарантій виконання судових рішень, оскільки без визначення обов'язку виконання судового рішення унеможлиблюється судовий захист порушених прав та свобод особи та нівелюється сенс наявності судової гілки влади.

Під час здійснення СКВСП судом виносяться ухвали, які набирають законної сили негайно після їх проголошення, якщо інше не передбачено процесуальним законодавством. Дані ухвали суду є обов'язковими до виконання та являють собою процесуальний документ, яким в межах повноважень суду забезпечується виконання судового рішення. Закріплення законодавством обов'язковості виконання даних ухвал на стадії виконання судового рішення забезпечує реалізацію принципу обов'язковості виконання судового рішення в цілому.

Отже, встановлення державою обов'язковості виконання судового рішення особою, яка за законом зобов'язана його виконати, є необхідною умовою для забезпечення відновлення порушених прав і свобод особи та є складовою правових гарантій забезпечення виконання судового рішення.

Обов'язковість виконання судового рішення, як правова гарантія забезпечення виконання судового рішення, закріплена законодавчо в Конституції України та законах України, а також підтверджена численними рішеннями судів, зокрема КСУ, ВС та ЄСПЛ. Ухвали, винесені судом під час здійснення СКВСП, набувають законної сили негайно після їх проголошення, якщо інше не передбачено процесуальним законодавством та є обов'язковими до виконання. Закріплення законодавством обов'язковості виконання ухвал під час процедури СКВСП забезпечує реалізацію принципу обов'язковості виконання судового рішення в цілому.

Щодо правової гарантії - наявності належної процедури виконання судового рішення.

Процедура виконання судового рішення є невід'ємною складовою правових гарантій виконання судового рішення, адже без чіткого нормативно-правового регулювання даної процедури неможливо забезпечити належне виконання судового рішення та дотримання вимог законодавства всіма учасниками судового провадження на стадії виконання судового рішення.

Враховуючи важливість процедури виконання судового рішення як правової гарантії виконання судового рішення, вважаю за доцільне її розглянути в контексті вимог до належної правової процедури.

К.Николина розглядає належну правову процедуру в її широкому розумінні як юридичну процедуру, що відповідає комплексу чітко визначених вимог та принципів, які є обов'язковими для дотримання під час вчинення тих чи інших юридично значимих дій [24, с.46]. Вчена визначає такі характерні ознаки юридичної процедури:

- 1) являє собою особливий різновид правовідносин, що мають процедурний характер та визначають особливості юридичної практичної діяльності;
- 2) має цілісний характер, оскільки складається із певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури, в результаті чого досягається певний результат;
- 3) виникає на підставі норм права, тобто має офіційний правовий характер;

- 4) порядок здійснення юридичної процедури регламентується відповідними процедурними нормами права;
- 5) має власну націленість, що полягає у зміні правової дійсності;
- 6) має інтелектуальний та вольовий характер, оскільки залежить від свідомості та волевиявлення суб'єкта юридичної процедури;
- 7) визначає послідовність діяльності суб'єктів юридичної процедури;
- 8) результатом здійснення юридичної процедури є реалізація прав, свобод, законних інтересів суб'єкта права або виконання юридичних обов'язків;
- 9) виявляється у юридичній діяльності;
- 10) являє собою сукупність послідовних актів поведінки, кожний з яких викликає відповідні локальні наслідки, що впливає на зміст та результативність всієї юридичної процедури [24, с.45].

Поділяючи загалом висловлені вченою ознаки юридичної процедури, вважаю за доцільне їх доповнення, що однією з ознак юридичної процедури як належної правової процедури, є наявність ефективних способів захисту порушених прав, а також заходів примусу, спрямованих на забезпечення дотримання встановленої процедури. Зазначені ознаки мають гарантувати досягнення мети юридичної процедури – отримання результату, який передбачений її змістом.

При цьому під ефективним способом захисту порушених прав особи варто розуміти такий спосіб захисту, який забезпечує поновлення порушеного права.

Під заходом примусу слід розуміти передбачену законодавством юридичну відповідальність, яка настає у встановленому законодавством порядку внаслідок недотримання особою визначеної законодавством процедури. Водночас такі заходи, розглянуті крізь призму юридичної відповідальності, повинні виконувати також превентивну функцію, тобто запобігати порушенню порядку, який визначений процедурою.

На підставі наведених вище ознак юридичної процедури можна зазначити, що процедура виконання судового рішення має:

- 1) процедурний характер та визначає особливості юридичної практичної діяльності на стадії виконання судового рішення;
- 2) складається із послідовності дій суб'єктів виконання судового рішення, в результаті чого досягається виконання судового рішення;
- 3) має офіційний характер та передбачає законодавче закріплення;
- 4) порядок виконання судового рішення регламентується відповідними процедурними нормами права;
- 5) має власну націленість, що полягає у виконанні судового рішення;
- 6) має інтелектуальний та вольовий характер, оскільки залежить від свідомості та волевиявлення суб'єктів виконання судового рішення;
- 7) визначає послідовність діяльності суб'єктів виконання судового рішення;
- 8) результатом здійснення процедури виконання судового рішення є відновлення порушених прав та свобод особи, за захистом яких особа звернулася до суду;
- 9) виявляється у юридичній діяльності;
- 10) являє собою сукупність послідовних рішень та дій, які мають відповідні локальні наслідки, що впливають на зміст та результативність всієї процедури виконання судового рішення;
- 11) ефективні способи захисту порушених прав та заходи примусу для дотримання встановленого процедурою порядку.

Нормативно-правове регулювання процедури виконання судового рішення займає вагомe місце в системі законодавства України. Необхідність визначення процедури виконання судового рішення закріплено ч.2 ст.129¹ Конституції України [13], відповідно до якої на державу покладений обов'язок забезпечити виконання судового рішення у визначеному законом порядку.

Рішення суду, яке набрало законної сили, може бути виконане особою, яка зобов'язана його виконати, в добровільному або примусовому порядку. Як зазначає Л.Малярчук, примусове виконання рішення не є обов'язковим варіантом розвитку подій після вирішення судом справи, а скоріше відносить до

наступного, причому факультативного етапу захисту прав в інший спосіб у разі відсутності добровільного виконання як його альтернатива [23, с.254]. Подібної позиції дотримується і вчена О.Верба-Сидор зазначаючи, що стадія виконання рішення не зводиться лише до примусового виконання та бере початок після набрання законної сили судовим рішенням (за винятком судових рішень, які виконуються негайно) та охоплює виконавче провадження (далі – ВП), якщо сторона скористається своїм правом його ініціювати [25, с.10]. Розмірковуючи щодо місця ВП в СКВСР, можна погодитись з думкою вчених про те, що ВП є комплексним міжгалузевим функціональним правовим інститутом, який виникає внаслідок взаємодії інститутів різних галузей права [25, с.15], у тому числі і СКВСР.

Водночас як слушно зазначає І.Бондар, виконання рішень має здійснюватися в добровільному порядку, однак без можливості забезпечення їх примусового виконання, обов'язковість судових рішень перетворюється на просту декларацію [23, с.450].

Погоджуючись з позиціями вчених варто перейти до аналізу законодавчого закріплення добровільного та примусового порядків виконання судового рішення.

Досліджуючи добровільний порядок виконання судового рішення можна дійти висновку про відсутність належного нормативно-правового регулювання алгоритму вчинення дій особою, яка зобов'язана виконати судові рішення.

В чинному Законі України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII [26] передбачене добровільне виконання рішень виключно про стягнення періодичних платежів, що передбачає можливість стягувача надіслати виконавчий документ для сплати таких коштів безпосередньо юридичним чи фізичним особам, які виплачують доходи боржнику. Водночас відсутнє нормативно-правове регулювання виконання інших судових рішень в добровільному порядку ускладнює їх фактичне виконання без процедури примусового виконання.

Як зазначає О.Снідевич, добровільне виконання судового рішення є більш ефективним через свою оперативність та зменшує фінансові витрати на виконання [27, с.345]. Відповідно до судової практики ВС, добровільно виконати рішення суду особа може з моменту набрання судовим рішенням законної сили та до моменту відкриття ВП, відповідно до якого далі здійснюється примусове виконання судового рішення [28].

Як зазначає Л.Малярчук, період добровільного виконання судового рішення умовно може тривати з моменту початку перебігу встановленого Законом строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання у 3 роки з наступного дня після набрання рішенням, на підставі якого таке видано (чи яке є безпосередньо виконавчим документом), законної сили (за винятком передбачених процесуальним законодавством випадків негайного виконання) і може продовжуватися після його завершення [23, с.260].

Враховуючи те, що частина судових рішень набирає законної сили з дня їх прийняття, можливість добровільного виконання таких судових рішень боржником без наявної достатньої інформації для виконання (реквізитів банківського рахунку стягувача, тощо) є сумнівною.

Законодавство певних країн містить чіткі вказівки щодо попереднього повідомлення боржника про початок процедури примусового виконання судового рішення у разі невиконання його в добровільному порядку. Зокрема законодавством Італії (статті 479-480 Codice di procedure civile) передбачено, що примусовому виконанню судового рішення має передувати повідомлення про початок примусового виконання судового рішення, яке буде здійснене у разі невиконання в добровільному порядку впродовж встановленого строку, який має бути не менше десяти днів [29]. Подібні норми є також в цивільному процесі Королівства Іспанії (стаття 548 de Enjuiciamiento Civil), де примусове виконання не здійснюється протягом двадцяти днів з дня набрання судовим рішенням законної сили [30].

Варто зазначити, що Закон України «Про виконавче провадження» №606-XIV від 21.04.1999 [31], який втратив чинність з моменту набрання чинності однойменним Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 №1404-VIII, містив положення, що державний виконавець при винесенні постанови про відкриття ВП встановлював строк для добровільного виконання рішення, який не міг перевищувати сім днів, а щодо рішень про примусове виселення - п'ятнадцять днів.

На відміну від процедури добровільного виконання судового рішення, процедура примусового виконання закріплена в низці нормативно-правових актів, таких як закон України від 02.06.2016 №1404-VIII «Про виконавче провадження» [26], закон України від 02.06.2016 №1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [32], Інструкція з організації примусового виконання рішень, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року №512/5 [33] та інших. Даними нормативно-правовими актами визначені основні положення щодо процедури примусового виконання судових рішень, основи організації та діяльності органів державної виконавчої служби (далі – ДВС), державних та приватних виконавців, їхні завдання та правовий статус.

Законом України від 05.06.2012р. №4901-VI «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [34], а також Порядком виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2011 року №845 [35], встановлені особливості процедури виконання судових рішень за якими боржником є державні органи та державні підприємства, установи, організації, а також юридичні особи, примусова реалізація майна яких забороняється відповідно до законодавства України.

Законодавче визначення ВП полягає в сукупності дій та рішень уповноважених законодавством посадових осіб, що спрямовані на примусове виконання судових рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та

у спосіб, що визначені Конституцією України, Законом України «Про виконавче провадження», іншими законами та нормативно-правовими актами.

Підставою для початку примусового виконання судових рішень є відповідні виконавчі документи, а саме: виконавчі листи та накази, що видаються судами у передбачених законом випадках, рішення третейських судів, рішення міжнародних комерційних арбітражів, рішення іноземних судів, судові накази, ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, рішення ЄСПЛ з урахуванням законодавчих особливостей [36], а також рішення інших міжнародних юрисдикційних органів у випадках передбачених міжнародними договорами України.

Примусове виконання судового рішення розпочинається державним або приватним виконавцем на підставі виконавчого документа за заявою стягувача про примусове виконання рішення, а також у разі надходження виконавчого документа від суду в передбачених законом випадках.

Законодавцем визначено порядок звернення на майно боржника та порядок виконання рішень немайнового характеру.

Отже, процедура виконання судового рішення має бути законодавчо закріпленою та охоплювати:

- 1) підстави виконання судового рішення, які передбачають наявне судове рішення, яке набрало законної сили;*
- 2) визначення повноважень суб'єктів виконання судового рішення;*
- 3) порядок добровільного виконання судового рішення;*
- 4) розмежування можливого строку здійснення добровільного виконання судового рішення та початку процедури примусового виконання судового рішення;*
- 5) порядок примусового виконання судового рішення, який передбачає способи захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника);*

Процедура виконання судового рішення є невід'ємною складовою правових гарантій забезпечення виконання судового рішення, оскільки без наявного чіткого нормативно-правового регулювання даної процедури неможливо забезпечити належне виконання судового рішення та дотримання положень законодавства всіма учасниками судового провадження на стадії виконання судового рішення.

Оскільки невід'ємною складовою забезпечення виконання судового рішення є способи захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), їх варто розглянути більш детально.

Процедура захисту прав особи під час виконання судового рішення повинна забезпечувати ефективне відновлення порушених прав особи, а також бути належним чином регламентована.

Як зазначає К.Николина, будь-яка процедура вибудовує межі, в яких має діяти суб'єкт. В такому контексті вона виступає з одного боку засобом прогнозування його дій, а з іншого – обмежує прояви свавілля. На переконання вченої, цінність юридичної процедури полягає в забезпеченні досягнення бажаного правового результату, який досягається шляхом подолання наслідків, викликаних людськими помилками і навмисними довільними діями. Простіше кажучи, юридична процедура виступає однією з основних гарантій забезпечення прав людини на всіх етапах від створення до реалізації права [37, с.58]. Можна зазначити, що законодавство повинно містити чіткі вказівки щодо всіх етапів процедури та можливі варіанти поведінки позивача (стягувача) у разі вчинення відповідними суб'єктами даної процедури із порушеннями. Відтак процедура виконання судового рішення повинна містити способи захисту порушених прав позивача (стягувача) задля забезпечення настання бажаного правового результату - виконання судового рішення.

Можна погодитись з думкою Л.Малярчук щодо того, що показником ефективності у контексті примусового виконання судового рішення варто

сприймати закінчення ВП на підставі фактичного виконання, реалізацію рішення суду відповідно до змісту резолютивної частини і, як наслідок, повне задоволення вимог стягувача [23, с.261].

Навіть за умови встановлення належного нормативно-правового регулювання, ефективність будь-якої процедури залежить від наявності ефективних способів захисту під час її реалізації. Відтак способи захисту порушених прав позивача (стягувача) є способами реагування позивачем (стягувачем) на порушення процедури виконання судового рішення та є невід'ємною складовою процедури з виконання судового рішення, як належної правової процедури.

Правовий механізм захисту порушених прав під час виконання рішення суду передбачений Законом України від 02.06.2016 №1404-VIII «Про виконавче провадження», а також відповідними процесуальними кодексами.

Право оскаржити рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення в адміністративному та судовому порядку передбачене статтею 74 Закону України «Про виконавче провадження».

Адміністративний порядок оскарження передбачає подання скарги до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, а у випадку оскарження рішень, дій чи бездіяльності начальника відділу - подання скарги до керівника органу ДВС вищого рівня.

Водночас Цивільним процесуальним кодексом України (далі - ЦПК України), Господарським процесуальним кодексом України (далі - ГПК України) та Кодексом адміністративного судочинства України (далі - КАС України) передбачений механізм оскарження до суду рішень, дій та бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби, а також КАС України передбачене право особи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності СВП щодо виконання рішення суду.

Отже, способи захисту порушених прав позивача (стягувача) є способами реагування позивачем (стягувачем) на порушення процедури виконання судового рішення та є невід'ємною складовою процедури з виконання судового рішення, як належної правової процедури. Чинним законодавством України закріплена процедура захисту порушених прав під час виконання судового рішення, яка передбачає можливість оскарження дій виконавців та посадових осіб органів ДВС в адміністративному порядку, а також в порядку СКВСР. Способи захисту у вигляді СКВСР будуть розглянуті в наступних розділах дисертації.

Як зазначалось вище, заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника) є обов'язковою складовою процедури виконання судового рішення, як належної правової процедури. Дані заходи примусу повинні забезпечувати настання юридичної відповідальності відповідача (боржника) у встановленому законодавством порядку за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення, а невідворотність її настання здійснювати превентивну функцію.

Відносно превентивної функції права С.Єсімов зазначає, що «превентивна функція права виявляється не тільки у межах охоронної функції, але в регулятивній функції права в розрізі правових стимулів, свободи вибору використання способів забезпечення та захисту прав, правового інформування» [38, с.45]. Є.Копельців-Левицька цілком обґрунтовано стверджує, що мету превентивної функції держави у сфері прав і свобод людини можна визначити як запобігання реальним чи можливим перешкодам для вільної реалізації прав і свобод особи і належного виконання нею юридичних обов'язків для оптимальної життєдіяльності суспільства. Також вчена зазначає, що на досягнення цієї мети спрямовується комплекс таких завдань: створення сприятливих умов для формування й утвердження правового порядку, ефективної реалізації прав і свобод суб'єктів права; недопущення/припинення посягань на права та свободи особи; притягнення до юридичної відповідальності і застосування покарань до

осіб, винних у порушенні правових приписів; усунення причин і умов, що провокують правопорушення тощо [39,с.23].

Варто зазначити, що заходи примусу здійснюються до особи, яка не виконала в добровільному порядку судове рішення та як наслідок - фактично відбувся перехід до процедури примусового виконання судового рішення.

Вчені С.Фурса та Є.Фурса розмірковуючи про виконавчий процес зазначили, що в основі виконавчого процесу лежить санкціонування державою та ініціювання стягувачем застосування безпосереднього примусу до зобов'язаної особи, який в рішенні лише був встановлений. У даному випадку мається на увазі, що, з одного боку, держава уповноважила певних осіб і визначила процедуру, засоби примусового виконання рішень, врегулювала порядок звернення, підстави застосування державного примусу, санкціонувала потенційну можливість застосування примусу до зобов'язаної особи в межах виконавчого провадження. З іншого боку, стягувач подаючи визначені законом виконавчі документи до органу примусового виконання ініціює примусове стягнення з конкретного боржника як наслідок невиконання останнім своїх обов'язків у добровільному порядку [40,с.350-351]. Відтак саме заходи примусу відображають основну рису примусового виконання судового рішення.

І.Зеленкова зазначає, що заходами примусового виконання рішень у науковій літературі пропонують розуміти повноваження виконавця з примусового виконання рішення, передбачені законом, а також міри впливу на боржника, які мають стимулювати його до виконання рішення та не створювати перешкод у його виконанні [41, с.31]. Неможливо повністю погодитись з даною позицією, оскільки дане твердження відповідає лише законодавчому змісту заходів примусового виконання рішень у ВП, проте не враховує, що не лише виконавець може застосовувати заходи примусового виконання судового рішення до боржника, а й суд - в порядку СКВСР. Як приклад прояву таких заходів примусового виконання можна навести повноваження адміністративного суду, передбачені статтями 382-383 КАС України. Відповідно до даних статей,

суд наділений повноваженнями накладати штраф на СВП за наслідками розгляду звіту про ВСП, а також виносити окрему ухвалу, невиконання якої передбачає юридичну відповідальність керівника СВП.

Відповідно до визначення, яке наведене в словнику української мови, примус - це натиск з чийогось боку; примушування [42]. Відтак заходи примусу до виконання судового рішення є поняттям більш широким, ніж заходи примусового виконання судового рішення під час ВП. Під заходами примусу до виконання судового рішення варто розуміти передбачену законодавством юридичну відповідальність відповідача (боржника) за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення, яка може бути застосована визначеними суб'єктами до винної особи у встановленому законодавством порядку.

Заходи примусу до виконання судового рішення мають бути обтяжливими для відповідача (боржника), щоб здійснити відповідний тиск на особу та примусити особу виконати судове рішення. Умовно такі заходи примусу до виконання судового рішення можна поділити на:

1) прями, які передбачають примусовий захід щодо предмету спору та фактичне примусове виконання судового рішення (вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у судовому рішенні, звільнення нерухомого майна);

2) непрямі, які застосовуються до самого боржника та сприяють виконанню судового рішення боржником (накладення штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності, відшкодування витрат на заміну виконання третьою особою) [43, с.312-315].

Такий поділ відповідає підходам низки європейських країн, які будуть проаналізовані в розділі 3 дисертаційного дослідження.

Законодавством України передбачена юридична відповідальність за невиконання рішення суду у разі невиконання вимог державного або приватного виконавця на стадії примусового виконання рішення, вимог суду щодо надання

звіту про ВСП, а також відповідальність за невиконання рішення суду, яке набрало законної сили.

Відповідно до норм Закону України «Про виконавче провадження», державні або приватні виконавці можуть виносити постанову про накладення штрафу на боржника у випадку невиконання рішень виконавця, перешкоджання виконанню судового рішення або не вчинення боржником певних дій, які останній повинен був виконати. Також ЦПК України та ГПК України передбачений захід примусу у вигляді тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України.

Відповідно до статті 382 КАС України, суд адміністративної юрисдикції, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може зобов'язати СВП, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати звіт про ВСП у встановлений судом строк.

За результатами розгляду звіту СВП або в разі неподання такого звіту, суд може накласти штраф на керівника СВП, відповідального за виконання рішення.

Під час СКВСП суд може виносити окрему ухвалу, яку надсилає відповідним СВП або іншим особам задля усунення зазначених в ній порушень закону, а також для надання оцінки суб'єктами прийняття рішень щодо дотримання законодавства представниками сторін, державним або приватним виконавцем, іншою посадовою особою органу ДВС.

За залишення без розгляду окремої ухвали суду, ненадання відповіді у встановлений строк або невжиття заходів до усунення порушення закону зазначених в окремій ухвалі, законодавцем передбачена статтею 185⁶ КУпАП адміністративна відповідальність у вигляді штрафу від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [44].

Статтею 382 Кримінального кодексу України встановлена кримінальна відповідальність за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню [45].

З об'єктивної сторони злочини, які передбачені даною статтею, можуть бути вчинені як у формі невиконання судового рішення, так і шляхом перешкоджання його виконанню.

За ознаками суб'єктивної сторони злочин, передбачений статтею 382 Кримінального кодексу України, характеризується наявністю вини у формі прямого умислу.

Судова практика базується на позиції, що для настання кримінальної відповідальності за даною статтею, обов'язок виконання вимог зобов'язального чи забороняючого характеру має бути доведений до відома суб'єкта, який зобов'язаний виконати судові рішення, а також встановлена реальна можливість виконати судові рішення [46].

Отже, законодавством встановлена відповідальність особи за невиконання судового рішення у вигляді повноважень державних та приватних виконавців виносити постанови про накладення штрафів в процесі примусового виконання судового рішення, повноважень судів накладати штраф за результатами розгляду ЗВРС або в разі неподання такого звіту, а також законодавчо закріплена адміністративна відповідальність за невиконання окремої ухвали суду та кримінальна відповідальність за невиконання рішення суду або за перешкоджання його виконанню.

Підсумовуючи можна зазначити, що правові гарантії забезпечення виконання судового рішення є елементом принципу верховенства права та існування правової держави. Складовими правових гарантій забезпечення виконання судових рішень є:

1) обов'язок виконання судового рішення, як необхідної умови для відновлення особою її порушених прав та свобод;

2) процедура виконання судових рішень задля забезпечення правового виконання судового рішення у встановленому законодавством порядку;

3) способи захисту порушених прав позивача (стягувача) задля забезпечення фактичного виконання судового рішення;

4) *заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника) у вигляді настання юридичної відповідальності у встановленому законодавством порядку за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення.*

СКВСР забезпечується реалізація способів захисту порушених прав позивача (стягувача), а також заходів примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника).

Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення – це встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному виконанню, особою, не на користь якої ухвалене таке судове рішення, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), які забезпечуються СКВСР.

1.2. Передумови запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Розвиток суспільства неодмінно призводить до необхідності внесення змін до законодавства для ефективного врегулювання суспільних відносин. Система виконання судових рішень з моменту проголошення незалежності України зазнавала значних змін, які були обумовлені зміною суспільного ладу в державі. Розглядаючи передумови запровадження та розвитку СКВСР в Україні, можна здійснити умовний поділ передумов на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Щодо історичних передумов запровадження судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Після проголошення незалежності, Україна протягом тривалого часу керувалась нормативно-правовими актами Української Радянської Соціалістичної Республіки, які були чинними на момент проголошення.

Повноваженнями щодо примусового виконання рішення в УРСР були наділені судові виконавці відповідно до Закону УРСР від 05.06.1981 року «Про судоустрій України» [47]. Судові виконавці перебували при районних (міських) народних судах і призначались начальниками відділів юстиції виконавчих комітетів обласних та Київської міської Ради народних депутатів. На судових виконавців покладалось виконання рішень, ухвал і постанов по цивільних справах, в кримінальних справах - у частині майнових стягнень, а також інших рішень і постанов у передбачених законом випадках.

Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18.07.1963 року [48], який був введений в дію 01.01.1964 року та був чинним на момент проголошення незалежності, відносив до органів виконання судових рішень судових виконавців, на яких було покладено обов'язки вживати всіх законних заходів до швидкого і реального виконання судового рішення. Контроль за правильним і своєчасним виконанням судового рішення здійснював суддя того суду, при якому знаходився судовий виконавець, що є формою СКВСР.

В 1973 році відбулися певні зміни в системі виконання судових рішень у зв'язку з прийняттям Міністерством юстиції СРСР Інструкції про порядок виконання судових рішень. Як зазначає Л.Сайко, «суддя здійснював контроль за процесуальними діями судового виконавця, а питаннями організації роботи судових виконавців відав старший судовий виконавець. Виконавець процесуально залежав від судді, який виносив переважну більшість процесуальних документів в процедурі примусового виконання рішень, оскільки виконавче провадження було частиною судового процесу та мало багато властивих судовому процесу рис та ознак» [49].

Систему арбітражних судів України та виконання судових рішень арбітражних судів було закладено Законом УРСР від 04.06.1991 №1142-ХІІ «Про

арбітражний суд» [50] та Законом України від 06.11.1991 №1798-ХІІ «Арбітражний процесуальний кодекс України» [51].

Рішення арбітражних судів виконувались на підставі виданого ним наказу, який надсилався одночасно з рішенням. Накази про стягнення грошових сум видавались або надсилались стягувачу, а про стягнення сум у дохід бюджету - місцевим органам податкової служби і виконувались через банки у встановленому порядку. Всі інші накази, які видавав арбітражний суд, виконувались судовими виконавцями.

Отже, до історичних передумов запровадження судового контролю за виконанням судових рішень можна віднести чинність радянського законодавства після проголошення незалежності України, яким передбачався контроль суддею за правильним і своєчасним виконанням судового рішення, тобто фактичне здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.

Щодо юридичних передумов запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Механізм примусового виконання рішень в УРСР не потребував значного примусу, оскільки обов'язковість виконання судового рішення забезпечувалась авторитетом держави, а відтак панівна більшість судових рішень виконувались в добровільному порядку.

З набуттям Україною незалежності та зміною соціального та економічного курсу виникла нагальна потреба у реформуванні та створенні незалежної судової системи, яка за прийнятою в 1991 році Концепцією мала набути статусу самостійної гілки державної влади [49].

Законом України від 24.03.1998 №202/98-ВР «Про державну виконавчу службу» [52] було створено ДВС України в структурі Міністерства юстиції України та ліквідовано інститут судових виконавців. Також був прийнятий Закон України від 21.04.1999 №606-ХІV «Про виконавче провадження» [31], яким було визначено умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових

осіб), що відповідно до закону підлягали примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку.

В подальшому, 19 жовтня 2000 року Законом України від 19.10.2000 №2056-III «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям законів України «Про державну виконавчу службу» та «Про виконавче провадження»» були внесені відповідні зміни для функціонування ДВС до ЦПК України, Арбітражного процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших нормативно-правових актів.

Отже, на даному етапі були відокремлені повноваження примусового виконання судових рішень від судової гілки влади та передані ДВС України, яка була створена в структурі Міністерства юстиції України.

Водночас дані зміни призвели і до багатьох незгодженостей в законодавстві. Вчені С.Фурса та С.Щербак висловлювали думку, що «проблема примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів набула нового змісту в силу того, що прийняття нового законодавства про виконавче провадження не тільки не вирішило, а навпаки, поставило блок нових питань, пов'язаних із подальшим удосконаленням норм законодавства про виконавче провадження. Невирішення цілого ряду проблемних спірних моментів, що виникають у практиці застосування законодавства про виконавче провадження, призводить до незахищеності прав власника та інших зацікавлених осіб і дорого коштує як окремим учасникам цивільного обігу, так і державі в цілому, а тому потребує значного оновлення» [53, с.25].

Запроваджена реформа не забезпечила в повній мірі ефективну систему виконання судових рішень. Свідченням цього було винесення ЄСПЛ численних рішень проти України за тривале невиконання судових рішень, а саме рішення від 29 червня 2004 року у справі «Войтенко проти України» (Заява №18966/02) [54], рішення від 27 липня 2004 року у справі «Ромашов проти України» (Заява №67534/01) [55], рішення від 29 листопада 2005 року у справі «Носаль проти

України» (Заява №18378/03) [56], рішення від 13 грудня 2005 року у справі «Гаркуша проти України» (Заява №4629/03) [57], рішення від 15 червня 2006 року у справі «Михайлова та інші проти України» (Заява №16475/02) [58], рішення від 13 липня 2006 року у справі «Васильєв проти України» (Заява №10232/02) [59], рішення від 12 жовтня 2006 року у справі «Півненко проти України» (Заява №36369/04) [60], рішення від 7 грудня 2006 року у справі «Тарасенко проти України» (Заява №43485/02) [61].

Подальше реформування інституту примусового виконання рішення відбувалось шляхом прийняття нового ЦПК України від 18.03.2004 №1618-IV, розділ VI якого врегулював правовідносини, які пов'язані із виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб).

Прийнятий КАС України від 06.07.2005 №2747-IV запровадив механізм судового контролю, який передбачав дискреційні повноваження суду, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, зобов'язати СВП, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати звіт про ВСП у встановлений судом строк.

Даний звіт оцінювався судом та за наслідками розгляду звіту суд був наділений повноваження постановити окрему ухвалу.

Вперше, із прийняттям КАС України від 06.07.2005 №2747-IV, суд наділявся повноваженнями не лише оцінювати рішення, дії або бездіяльність державної виконавчої служби під час примусового виконання судового рішення, а також безпосередньо зобов'язати СВП надати звіт про ВСП.

Водночас практика застосування судами повноважень щодо витребування звіту про ВСП не стала поширеною, а проблеми щодо невиконання судових рішень лише загострювалися.

На науковому рівні продовжувались дискусії стосовно можливих шляхів підвищення рівня виконання судових рішень і науковці дійшли висновку, що СКВСП є складовою єдиного процесу захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, який відбувається у рамках однієї справи, незалежно від того,

в якій сфері – публічній чи приватній, виникли спірні правовідносини [12]. Тобто фактично було обґрунтовано єдність судового процесу, який в собі поєднує ухвалення судом остаточного рішення та його фактичне виконання.

6 березня 2008 року Комітет міністрів Ради Європи розглянув заходи, запроваджені Урядом України для забезпечення виконання рішень суду у справах, в яких порушується питання тривалого невиконання остаточних рішень національних судів.

Комітет міністрів Ради Європи ухвалюючи тимчасову резолюцію закликав органи влади України запровадити ефективну національну політику з метою ефективного виконання вже оголошених заходів щодо реформування системи виконання судових рішень, а також прийняти відповідні зміни до законодавства України щодо розгляду справи судом та виконавчого провадження протягом розумного строку [62].

Комітет міністрів Ради Європи з 2 до 5 червня 2009 року прийняв рішення CM/Del/Dec (2009) 1059 [63] в якому зазначив, що невиконання рішень національних судових органів є структурною проблемою в Україні і як наслідок продовжується постійне зростання потоку нових заяв до ЄСПЛ стосовно невиконання рішень національних судів.

В подальшому, ЄСПЛ ухвалив «пілотне» рішення від 15 жовтня 2009 року у справі “Юрій Миколайович Іванов проти України” (Заява №40450/04) [64].

В даній справі скажник зазначав про тривале невиконання остаточних рішень національних судів. ЄСПЛ постановив, що мало місце порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції з прав людини та основоположних свобод, а також що дані порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції з прав людини та основоположних свобод практики, яка полягає в систематичному невиконанні Україною рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність і у зв’язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів юридичного захисту.

Покращити ситуацію з виконанням судових рішень мав би Закон України від 02.06.2016 №1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який набрав чинності 30 вересня 2016 року [65]. Даний закон доповнив Конституцію України статтею 129¹, яка встановлює, що судові рішення є обов'язковим до виконання, держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку, а контроль за виконанням судового рішення здійснює суд. Тобто з 30 вересня 2016 року СКВСР закріплено на рівні Конституції України.

Законом України від 03.10.2017 №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [66] були внесені зміни до процесуальних кодексів щодо СКВСР.

ЦПК України не зазнав суттєвих змістовних змін, а ГПК України було доповнено інститутом судового контролю, який передбачав право сторін звернутись до суду із скаргою щодо рішень, дій або бездіяльності державного або приватного виконавця, іншої посадової особи органу ДВС.

Інститут судового контролю в КАС України був змінений шляхом розширення повноважень адміністративних судів щодо накладення штрафу у разі невиконання судового рішення на відповідального за виконання судового рішення керівника СВП.

Водночас проблема невиконання судових рішень є системною в Україні та підтвердженням цьому є винесене 12 жовтня 2017 року рішення у справі «Бурмич та інші проти України» (CASE OF BURMYCH AND OTHERS v. UKRAINE) (Заява № 46852/13 та інші) [67].

30 вересня 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України №1218р було схвалено Національну стратегію розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. Так, однією з причин виникнення

системної проблеми невиконання судових рішень було визначено недосконалий механізм здійснення СКВСП щодо стягнення заборгованості, тоді як однією з цілей Уряду постановлено удосконалення процедури встановлення або зміни способу або порядку виконання судових рішень.

Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки [68]. Серед основних проблем, які окреслені в даній Стратегії є неналежне виконання судових рішень, неефективність механізмів СКВСП.

06 липня 2023 року у Верховній Раді України був зареєстрований проєкт Закону України «Про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль» №9462 [69].

Як зазначено в пояснювальній записці до даного проєкту Закону України, підставою його розроблення є перебування України на третьому місці серед країн з найбільшою кількістю заяв, що надійшли до ЄСПЛ, і справ, що знаходяться під наглядом Комітету міністрів Ради Європи (за даними щорічного звіту Комітету міністрів Ради Європи за 2019 рік). Однією із ключових є група справ Іванов/Бурмич, що перебувають під посиленним наглядом Комітету міністрів Ради Європи і стосуються довготривалої структурної проблеми невиконання або несвоєчасного виконання судових рішень національних судів (порушення Україною пункту 1 статті 6 та статті 13 Європейської конвенції з прав людини, статті 1 Протоколу № 1) [70, с.439].

Отже, до юридичних передумов запровадження та розвитку СКВСП можна віднести винесення низки рішень Європейського суду з прав людини та рішень Комітету міністрів Ради Європи, якими констатовано систематичне невиконання рішень національних судів, а також існування структурної проблеми в Україні щодо невиконання рішень національних судових органів.

Щодо економічних передумов запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Після здобуття незалежності Україна почала активно співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями, та вже в 1992 році стала членом Міжнародного валютного фонду та Світового Банку, а у 1999 році ратифікувала першу угоду з Організацією економічного співробітництва та розвитку. Також Україна постійно здійснює співпрацю з іншими міжнародними організаціями, а також економічними союзами та країнами задля залучення іноземних інвестицій в країну.

Значна частина угод, які укладаються між Україною та міжнародними партнерами, містять зобов'язання України щодо реформування судової системи. Серед таких зобов'язань є поліпшення системи виконавчого провадження та умов ведення бізнесу, що значною мірою пов'язано із захистом тих інвестицій та коштів, які Україна отримує від міжнародних партнерів.

В 2014 році була укладена Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Задля забезпечення доступу до ринку капіталів, товарів та послуг ЄС, а також більш тісного співробітництва в інших сферах, Україною взяті зобов'язання реформувати низку сфер, в тому числі і юстицію.

Як реалізацію одного із заходів відповідно до статті 14 Розділу III Угоди про асоціацію [71], Кабінетом Міністрів України зазначено про прийняття Закону України від 03.10.2017 №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»[66], яким було доповнено господарське процесуальне законодавство інститутом СКВСР, а також розширено межі застосування СКВСР в адміністративному судочинстві.

Ще одним прикладом таких угод можна зазначити Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, який був ратифікований Законом України від 18.06.2015 №538-VIII

[72]. Відповідно до п.19 додатку 1 даного Меморандуму, Україна з метою поліпшення примусового виконання договорів та умов ведення бізнесу, зобов'язана була здійснити низку заходів в рамках Національної стратегії реформування сектору правосуддя на 2015 - 2020 роки. В свою чергу стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, яка схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року №276/2015, зазначала про істотні проблеми, які існують у системі виконання судових рішень, зокрема гранично низьку частку фактичного виконання судових рішень та системні недоліки у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами. Одним з напрямів реформування системи судоустрою та судочинства була реорганізація системи виконання судових рішень та підвищення ефективності ВП.

Член Вищої ради правосуддя О.Сасевич серед причин недовіри бізнесу до судової влади зазначає, що «причини недовіри представників бізнесу до судової влади здебільшого не пов'язані безпосередньо з діяльністю суду, а є наслідком інших об'єктивних чинників, зокрема недофінансування судової влади, проблем виконання судових рішень тощо» [73].

Відповідно до опитувань бізнесу, які проводились в 2016-2020 роках, з 2016 до 2019 року недовіра до судів посідала друге місце серед перешкод до інвестування в Україну, а в 2020 - посіла перше місце [74].

В одному із звітів Європейської бізнес асоціації, український бізнес негативно оцінює діяльність судової влади, зазначаючи серед основних проблем неефективність та довготривалість виконання ухвалених судом рішень [75; 76, с.258-262].

Отже, економічними передумовами запровадження та розвитку СКВСП є негативна оцінка українським підприємництвом ефективності та тривалості виконання ухвалених судом рішень, взяття Україною зобов'язання щодо реформування системи виконання судових рішень задля покращення умов

ведення бізнесу в країні та зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами, залученням інвестицій, укладенням інших економічних угод.

Щодо соціокультурних передумов запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні.

Невід’ємним чинником розвитку СКВСР в Україні є спроба держави підвищити рівень довіри до судової гілки влади та влади в цілому.

Як зазначають в Центрі політико-правових реформ, «радянське судочинство залежало від органів комуністичної партії». Це відобразалося як і в порядку вибору суддів населенням на безальтернативній основі з кандидатів, які пройшли добір у партійних органах, так і в існуванні «телефонного права». Фактично не визнавався принцип розподілу влади, а в галузі кримінального правосуддя суди були каральними органами, а не вершили правосуддя [77].

Звідси можна зробити висновок, що українське суспільство в радянську добу не сприймало судову владу як незалежну гілку влади, а навпроти - як каральний орган влади. Відповідно рівень довіри до судової влади був однаковий до рівня довіри до влади загалом.

Згідно звіту про опитування «Барометр довіри до суду», яке було здійснено в 2020 році, лише кожен шостий українець довіряв вітчизняним судам, оскільки серед всіх опитаних відповіли, що судовій владі «скоріше довіряю» - 15,4%, а «повністю довіряю» - 1,9%. При цьому найбільший рівень довіри мав КСУ та ВС [78], проте варто зазначити, що з моменту опитування відбулась низка публічних скандалів, які не сприяли підвищенню довіри до даних судів.

Як також зазначено в даному звіті, «в цілому довіра до суду знаходиться на низькому рівні. Проте, якщо брати у порівняння довіри українців і до інших державних та суспільних інституцій, то виявляється, що довіра до суду є частиною загальних трендів та настроїв. Вони полягають у високому рівні недовіри українців до всіх інститутів держави» [78].

Подібні результати були і за результатами проведеного опитування Центром Разумкова в 2023 році, відповідно до якого більшість респондентів

висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 64%), політичним партіям (63%), судам (судовій системі загалом) (59%), Верховній Раді України (51%) [79]. Про критично низький рівень довіри свідчить і проведене в грудні 2024 року опитування Київського міського інституту соціології, відповідно до якого лише 12% опитаних респондентів довіряють суду [80].

Відтак можна констатувати, що після здобуття незалежності, сприйняття українським суспільством судової влади окремо від інших гілок влади не відбулось, а рівень довіри до влади є низьким.

Як зазначає В.Новоселова, загалом в Європейському Союзі довіряють судам 52% населення. Серед країн Європейського Союзу, де більшість населення довіряє судовій системі - Швеція, Фінляндія, ФРН, Естонія, а найвищим цей показник є в Данії - 86% населення [81, с.40].

В.Новоселова вбачає відновлення довіри до судової влади через зміни останньої, а саме судова влада «має бути чесною, прозорою, відкритою для громадян, а судові рішення мають бути правосудними й виконуватися». Також В.Новоселова зазначає про високий рівень довіри до судової влади Великої Британії та зазначає, що «довіра до судової влади у Великій Британії - це надбання століть. Сучасній судовій системі вдається її підтримувати завдяки високим вимогам до формування суддівського корпусу, незалежності суддів, об'єктивності, прозорості судових процесів, виконання судових рішень, рівності всіх перед законом» [81, с.41].

Можна погодитись з думками В.Сліпенюка та А.Вишневської, що в українців здебільшого вже сформоване ставлення до судової влади «як чогось, що не лише не здатне захистити його права, а й навпаки може завдати додаткових неприємностей» [82, с.31], а підвищення «довіри та поваги до суду є формування правової культури та правосвідомості громадян, що є тривалим процесом» [83, с.264]. Вчена І.Бондар вбачає зміцнення довіри суспільства до судової системи через оперативне, повне та ефективне виконання судових рішень [23, с.474].

Підняття довіри до судової гілки влади через збільшення ефективності виконання судових рішень приділила увагу і Рада суддів України. Зокрема в листі від 31 січня 2023 року №9рс-48/23-вих до законопроекту України «Про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль» №9462 від 06 липня 2023 року, Рада суддів України вказала, що невирішена проблема масового та системного невиконання судових рішень, які набрали законної сили, спричиняє зневіру суспільства до національної судової системи та шкодить авторитету судової влади. Також в даному листі Рада суддів України зауважила, що дана проблема є масштабною, а одним з елементів її вирішення є удосконалення чинних засад СКВСП [69].

Підсумовуючи можна зазначити, що до чинників підвищення довіри до судової влади неодмінно відноситься її ефективність, яка полягає не лише у вирішенні спору, а й фактичному поновленні порушених прав. Отже, соціокультурними передумовами запровадження та розвитку СКВСП в Україні є низький рівень довіри українського суспільства до судової влади та ототожнення її з іншими гілками влади. Можливість здійснити ефективний захист порушених прав, який полягає не лише в ухваленні судового рішення, а й фактичному його виконанні - є одним із чинників підвищення довіри суспільства до судової влади.

1.3. Поняття, зміст та види судового контролю за виконанням судових рішень.

Щодо поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення».

Для визначення поняття СКВСП є доцільним дати визначення поняттю «контроль», його відмінності від поняття «нагляд», а також зіставити сутність та співвідношення контролю та нагляду в сфері виконання судових рішень.

В українському законодавстві відсутнє чітке визначення понять «контроль» та «нагляд», їх розмежування. Водночас в певних нормативно-правових актах ці

терміни вживаються поряд в однаковому розумінні, як наприклад в Законі України від 05.04.2007 №877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [84].

У спеціалізованій літературі існує підхід до тлумачення поняття «контроль» як перевірку чи спостереження з метою перевірки, а також протидію чомусь небажаному. [85, с.35].

Взаємопов'язаними поняття «контроль» і «нагляд» відображені і в Академічному тлумачному словнику (1970-1980), який визначає «контроль» як перевірку, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось [86], а під терміном «нагляд» розуміється дія за значенням наглядати, тобто пильнувати, слідкувати за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку і т. ін.

Кембриджський словник дає декілька визначень поняття «control» (контроль), серед яких: акт контролю над чимось, кимось або влада це робити; наказувати, обмежувати чи керувати чимось чи чиймись діями чи поведінкою [87]. Водночас даний словник визначає поняття «supervision» (нагляд) як дія зі спостереження за особою чи діяльністю для того щоб переконатися, що все здійснюється вірно, безпечно, і т.п. [88].

Велика українська енциклопедія містить визначення державного контролю як діяльності державних органів щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам і правилам, а державного нагляду - як виду державного контролю, що полягає у забезпеченні законності, дотримання спеціальних норм, виконання загальнообов'язкових правил, що містяться у законах і підзаконних актах [4, с.44].

Дискусії щодо змісту та розмежування даних понять досі тривають і в науці. Підходи науковців можна умовно розділити на три групи: перша група науковців ототожнює зміст понять «контроль» та «нагляд», друга - вважає нагляд складовою формою контролю, та третя - розділяє на дві самостійні форми реалізації контрольної влади.

Серед науковців радянської епохи панувала позиція, що поняття «нагляд» та «контроль» є тотожними, що обумовлено політично-суспільний устроєм того часу. До українських вчених, які прийшли до висновків, що нагляд є різновидом контролю можна віднести В.Авер'янова, О.Маркову, М.Черкеса, С.Васильєва та В.Гаращука. Зокрема В.Авер'янов зазначає, що поняття «контроль» та «нагляд» потрібно розрізняти таким чином: «родовим поняттям є «контроль», а «нагляд» є похідним від нього. Нагляд слід розглядати як окремий вид контролю, певну його форму, застосування якої у разі виявлення порушень супроводжується заходами впливу державновладного характеру» [89, с.346]. О. Маркова зазначає про відмінність між даними категоріями, які можуть полягати в їх цільових призначеннях, правових засобах виявлення й усунення порушень законодавства [90, с.68].

Також є позиція вчених щодо відмінності нагляду та контролю, яка полягає у тому, що під час нагляду відсутня відомча підлеглість, неможливість втручання в оперативно-господарську діяльність для усунення виявлених недоліків, здійснюється лише щодо законності прийнятих актів чи вчинених дій, відсутність можливості застосування заходів адміністративного примусу [91].

О.Піддубний зазначає, що контроль є більш широким поняттям, а нагляд ним розглядається як елемент контролю. Вчений зазначає, що нагляд стосується питань дотримання певних правил, умов, чинного законодавства об'єктами, які не підпорядковані органу, який здійснює нагляд, а контроль може бути здійснений щодо суб'єктів, які не мають прямого підпорядкування [92, с.20]. Вчені М.Черкес та С.Васильєв в своїх дослідженнях зазначали, що «контроль припускає, що контролюючий орган може відмінити акти підконтрольного органу, нагляд же пов'язується із можливістю наглядового органу лише звертати увагу піднаглядного в оперативну діяльність підконтрольних органів, наданні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів»; нагляд — як «виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків і

притягнення винних до відповідальності, без права втручатися в оперативну й господарську діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління» [93].

В.Гаращук також розглядає нагляд як складову частиною контролю. Вчений зазначає, що під час нагляду здійснюється: збір інформації та її оцінка щодо об'єкта, за яким здійснюється нагляд; перевірка дотримання норм чи правил об'єктом; непідпорядкованість органу об'єкта нагляду; відсутність втручання в оперативну та іншу діяльність об'єкта [94]. На переконання В.Гаращука, «втручання в оперативну діяльність підконтрольного органу та право самостійно притягувати винних осіб до правової відповідальності і є основною відзнакою контролю від нагляду» [95].

До представників третього підходу, який визначає контроль та нагляд як дві самостійні форми контрольної влади, можна віднести Л.Грицаєнко, В.Мельника, які аналізували дані поняття з підходу розбіжності сфери застосування на прикладі прокурорського нагляду. Вчені розрізняли державний контроль, здійснюваний органами виконавчої влади, а також нагляд здійснюваний прокуратурою, яка не входить до системи виконавчої влади [96,с.34-37].

Автори підручника адміністративне право Серєда В., Кісіль З., Кісіль Р., дають таке визначення: «контроль – це органічна частина, функція управління. Складовою частиною завдань та владних повноважень органів та осіб, які покликані управляти, є організація та застосування контролю, підвищення його ефективності в інтересах поліпшення роботи підконтрольного об'єкта» [97, с.224].

На переконання вчених Ковалів В., Єсімов С., Лозинського Ю., суть поділу цих термінів полягає в тому, що контроль – це дозвільні та погоджувальні процедури органів влади, а нагляд – це система перевірки дотримання законодавства в частині порушення. На переконання вчених, контроль має стати підфункцією з виявлення та припинення порушень вимог законодавства у межах реалізації загальної функції щодо забезпечення особливого порядку державного

регулювання окремих сфер. Нагляд має стати самостійною функцією щодо припинення порушень вимог законодавства. Державна контрольна діяльність більшості публічних органів є самостійною функцією державного управління [98, с.102-106].

Проаналізувавши наукові підходи до співвідношення понять «контроль», «нагляд» та їх змісту, можна виділити ключові спільні та відмінні риси цих понять. До ключової спільної ознаки можна віднести мету їх застосування, яка полягає в забезпеченні дотримання норм права суб'єктами правовідносин. До ключової відмінної риси можна віднести передбачену законодавством можливість, межі та спосіб втручання в діяльність підконтрольного об'єкта. Під контролем розуміється система перевірки дотримання законодавства в частині порушень, механізм притягнення до відповідальності винних осіб за порушення законодавства із можливістю втручання в їх підконтрольну діяльність. Також вчені виокремлюють дозвільні та погоджувальні процедури органів влади, а також нагляд як спостереження за дотриманням законодавства. Відповідно, контроль, санкціонування (надання дозволу) на вчинення певних дій та нагляд можна визначити як засоби забезпечення законності відповідно до мети їх застосування.

Відповідно, можна здійснити умовний поділ засобів забезпечення законності на наступні види:

1) контроль як діяльність уповноважених органів державної влади з метою забезпечення дотримання вимог законодавства суб'єктами правовідносин, шляхом здійснення оцінки відповідності законодавству об'єкта контролю та застосуванням санкцій в разі виявлення порушення у визначених законодавством випадках;

2) санкціонування як затвердження певного акта та надання йому чинності або визнання законності певного документа чи дії, що полягає в дозвільних та погоджувальних процедурах органів влади;

3) нагляд як діяльність уповноважених органів державної влади, яка полягає у спостереженні за дотриманням законодавства суб'єктами правовідносин у визначеній сфері діяльності та інформуванні про виявленні порушення відповідних суб'єктів прийняття рішень для їх усунення, розгляд питання щодо притягнення до відповідальності винних осіб.

Визначаючи коло суб'єктів, які уповноважені здійснювати контроль, санкціонування та нагляд, доцільно вжити легальне визначення «органа державної влади», яке наведене в Рекомендації № R (84) 15 від 11 вересня 1984 р. Комітету міністрів державам-членам [99] стосовно публічно-правової відповідальності за спричинену шкоду.

Відповідно до даного акту, органом державної влади визнається будь-який публічно-правовий суб'єкт будь-якого виду чи рівня (включаючи державу, регіон, провінцію, муніципалітет, незалежний публічно-правовий суб'єкт), а також будь-яка приватна особа при здійсненні нею прерогатив офіційної влади [100].

Отже, під органом державної влади в сфері виконання судового рішення слід розуміти суд, державних виконавців та посадових осіб ДВС, приватних виконавців, СВП.

Переходячи до визначення поняття «судового контролю за виконанням судового рішення» варто зазначити, що легальне визначення даного поняття відсутнє в законодавстві України, а також відсутній єдиний підхід до визначення і серед науковців.

У вітчизняній доктрині СКВСП розуміють як:

- 1) особливу форму здійснення правосуддя;
- 2) функцію судової влади;
- 3) особливий вид контролю у судовій гілці влади.

Змісту поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення» приділяли увагу О. Хотинська-Нор, О. Сасевич, І.Жукевич, Ю.Волкова, В.Кравчук та інші вчені.

Хотинська-Нор О. визначає СКВСП як самостійну, законодавчо закріплену, правову форму реалізації судової влади, яка відображає як основні риси останньої, так і ознаки юрисдикційної діяльності органів державної виконавчої служби, спрямована не лише на забезпечення законності в процесі примусового виконання судових рішень та захист прав і законних інтересів учасників цього процесу, а й на реальне виконання рішення суду, гарантуючи тим самим обов'язковість такого виконання [12, с.146].

Волкова Ю. дає визначення СКВСП в судах загальної юрисдикції (окрім адміністративних) як процесуальній функції судів в сфері нагляду за виконанням винесеного ними рішення, яка здійснюється судами на підставі розгляду справи в судовому порядку. Наводячи визначення СКВСП адміністративних судів, вчена визначає його як повноваження адміністративного суду щодо накладення зобов'язань на СВІ, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про ВСП [101, с.295].

Сасевич О., досліджуючи поняття СКВСП в адміністративних справах, визначив контроль за виконанням рішень суду «як самостійний специфічний правовий інститут, який характеризується відокремленою системою правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають щодо контролю за виконанням судового рішення, та визначають учасників такого контролю, повноваження органів державної влади, права і обов'язки фізичних та юридичних осіб, процедуру (форму, строки, порядок) та відповідальність за невиконання розпоряджень суду, спрямованих на здійснення судового контролю» [102, с.235].

І.Жукевич у своїх дослідженнях зазначає, що СКВСП у цивільних справах – це особлива форма правосуддя, діяльність суду пов'язана із реалізацією судових актів у цивільних справах, яка здійснюється у формі «контрольного санкціонування» вчинення деяких процесуальних дій у ВІ при розгляді цивільних справ, безпосереднього розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців, як важливої гарантії захисту права особи у

післясудовому цивільному процесі та розгляді різних позовів, які стосуються заходів примусового виконання рішень [103, с.113].

В.Ладиченко та С.Потьомкін визначають СКВСП як правовий механізм діяльності судової влади, який спрямовується на забезпечення обов'язковості виконання судового рішення як конституційної засади правосуддя та реалізується за допомогою комплексу нормативно визначених правових засобів і процедур у межах окремих форм судочинства [104, с.194]

Водночас є неоднакові підходи вчених щодо віднесення СКВСП до правосуддя.

На переконання О.Хотинської-Нор, правосуддя і судовий контроль – поняття різного порядку, які, водночас, відносяться до одного родового поняття – судова влада та є самостійними формами її реалізації [12, с.130].

Подібної думки дотримуються Л.Сушко та М.Гетманцев, які розглядають судовий контроль як самостійну форму реалізації судової влади, так само, як і правосуддя [105, с.15; 106, с.266].

Р.Кайдашев виокремлює два види судового контролю: 1) поточний, який здійснюється під час здійснення правосуддя при розгляді публічно-правових спорів; 2) підсумковий, який здійснюється за виконанням рішення суду [107, с.129].

Більш широкого підходу дотримуються вчені С.Демченко та В.Бігун. С.Демченко розглядає правосуддя як справедливе судочинство [108, с.97], а В.Бігун пропонує розглядати правосуддя (з позицій філософії права) як судове здійснення ідеї права [109, с.117]. На переконання В.Чепурного, правосуддя завершується не тоді, коли ухвалюється судове рішення, а коли воно виконується [110].

Питанню визначення правосуддя, а також взаємозв'язку його з виконанням судового рішення приділяв увагу і КСУ. Зокрема в свої рішеннях КСУ зазначив, що: «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості та забезпечує ефективне поновлення в

правах» [111]; «виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави» [112]; «невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом» [113]; «право на судовий захист є конституційною гарантією прав і свобод людини і громадянина, а обов'язкове виконання судового рішення є складовою права на справедливий судовий захист» [114].

Отже, КСУ розглядає правосуддя за сутнісною характеристикою справедливості і в забезпеченні ефективного поновлення в правах особи, тобто у повному виконанні судового рішення. Дане твердження також підтверджується через визначення виконання судового рішення як складової права на справедливий судовий захист, який охоплює, зокрема, законодавчо визначений комплекс дій, спрямованих на захист і відновлення порушених прав, свобод особи.

Варто також зазначити про сталу практику ЄСПЛ щодо визнання виконання рішення суду будь-якої інстанції як важливу частину «судового провадження» відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (справи «Горнсбі проти Греції» (Case of Hornsby v. Greece), «Romańczyk проти Франції» (Romańczyk v. France), «Ромашов проти України» та інші).

Проаналізувавши думки вчених, судову практику КСУ та ЄСПЛ, можна зазначити, що СКВСР є складовою судового провадження, а також складовою правосуддя.

Отже, судовий контроль за виконанням судового рішення - це форма реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органами державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

Під забезпеченням належного виконання судового рішення варто розуміти забезпечення судом дотримання всіма суб'єктами виконання судового рішення обов'язків та можливості реалізації їхніх прав, які виникають під час процедури виконання судового рішення. Під суб'єктами виконання судових рішень варто розуміти позивача (стягувача), відповідача (боржника) та інших осіб, які набувають прав та обов'язків під час виконання рішення суду.

Під забезпеченням повного виконанням судового рішення під час СКВСП варто розуміти направленість дій суду щодо реалізації рішення суду в повному обсязі відповідно до змісту резолютивної частини судового рішення, тобто фактичну реалізацію правосуддя.

Щодо змісту судового контролю за виконанням судового рішення.

СКВСП у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві являє собою окремий напрямок діяльності суду, який здійснюється на стадії виконання судового рішення. Зміст СКВСП полягає не у вирішенні нового спору, а у контролі за виконанням судового рішення, а також усуненні обставин, що істотно перешкоджають виконанню рішення суду та відновленню порушених прав особи.

Розглядаючи форми СКВСП, доцільним є звернення до визначення поняття «форма права». Вчені дійшли до сталого розуміння поняття «форми права» як: зовнішнього виразу правової норми, що покликані регулювати суспільні відносини [115, с.109]; зовнішнього оформлення офіційно встановлених чи санкціонованих державою (загальноновизнаних) правил поведінки [116, с.35]; способу зовнішнього вираження правових норм (загальнообов'язкових правил) регулювання суспільних відносин [4, с.142].

Під час здійснення судами цивільної та господарської юрисдикції СКВСП, суди наділені повноваженнями: за результатами розгляду скарги визнавати неправомірними оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність державних та приватних виконавців, інших посадових осіб органу ДВС; зобов'язувати їх усунути порушення та поновити порушене право заявника. Водночас суди

цивільної та господарської юрисдикції здійснюють санкціонування: повороту виконання судового рішення у разі подання відповідної заяви відповідачем; вчинення дій виконавців під час виконання судового рішення при вирішенні таких питань:

- 1) затвердження мирової угоди під час виконання рішення суду;
- 2) відстрочення або розстрочення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення суду;
- 3) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;
- 4) звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому порядку;
- 5) заміні сторони виконавчого провадження;
- 6) тимчасовому обмеженні у праві виїзду за межі України.

Суди цивільної юрисдикції також здійснюють санкціонування дій державних та приватних виконавців під час ухвалення рішення щодо оголошення про розшук боржника або дитини, привід боржника, а також розгляду подання щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Окремо варто розглянути повноваження судів щодо винесення окремої ухвали. Суди цивільної, господарської та адміністративної юрисдикції під час здійснення СКВСП наділені повноваженнями здійснювати нагляд за дотриманням законодавства представниками сторін, державними або приватними виконавцями, іншими посадовими особами органу ДВС. Зокрема у разі виявлення в діях або бездіяльності ознак правопорушення адвоката, прокурора, державного або приватного виконавця, іншої посадової особи органу ДВС, суд наділений повноваженням виносити та направляти окрему ухвалу суб'єктам прийняття рішень для подальшого вирішення питання про притягнення до дисциплінарної або кримінальної відповідальності.

Коло питань та суб'єктів, відносно яких може бути винесена окрема ухвала в адміністративній юрисдикції відмінне від цивільної та господарської юрисдикцій.

В адміністративних судів повноваження щодо окремої ухвали полягають в повноваженнях виносити та направляти окрему ухвалу відповідним СВП для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, а також притягненні до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Суди цивільної та господарської юрисдикцій наділені повноваженнями постановляти та направляти окрему ухвалу щодо виявлених порушень законодавства або недоліків в діяльності юридичних осіб, державних чи інших органів та осіб незалежно від того, чи є вони учасниками процесу.

Варто зазначити, що судовий нагляд не є самостійним предметом звернення до суду, а здійснюється судом в межах СКВСР. Суд, виносячи окрему ухвалу, може зобов'язати сторону, якій вона адресована, усунути порушення законодавства та причини виникнення такого порушення. При цьому варто зазначити, що винесення окремої ухвали судом є його дискреційними повноваженнями та здійснюється без звернення відповідних заінтересованих осіб.

Окремо варто розглянути повноваження адміністративних судів визнавати протиправними рішення, дії чи бездіяльності, вчинених СВП на виконання рішення суду, а також відмінності в процедурі подання звіту про ВСР в різних юрисдикціях.

В адміністративному судочинстві СКВСР передбачає значно ширші повноваження суду у зв'язку з особливостями суб'єкта виконання судового рішення (боржника) - СВП.

Метою адміністративного судочинства є ефективний захист суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб від порушень з боку СВП. Відповідно до п.32 Висновку №13 (2010) від 19 листопада 2010 року, сформованого

Консультативною Радою Європейських Суддів (далі - КРЄС), «держава має визнавати судові рішення, винесені не на її користь, без затримання та не змушуючи заявників удаватись до процедури примусового виконання» [117].

Також у п.33 Висновку №13 (2010) КРЄС зазначила, що «коли звернення до примусового виконання є необхідним, держави мають запровадити в національному законодавстві можливість проведення кримінального та дисциплінарного переслідування посадових осіб, з вини яких відбувається невиконання чи затримання виконання рішень, а також вирішити питання цивільної відповідальності цих посадових осіб» [117].

Отже, необхідність добровільного виконання судового рішення органами державної влади взагалі не повинна ставитись під сумнів та судові рішення мають виконуватись без процедури примусового виконання, оскільки в протилежному випадку це нівелює принцип верховенства права та підриває довіру до державної влади в цілому. Сам факт примусового виконання судового рішення в адміністративному судочинстві вже є підставою для розгляду причин примусового виконання та притягнення винних осіб до відповідальності.

Як зазначає В.Олашин, забезпечення виконання судового рішення проти держави є обов'язком органів державної влади [118, с.46].

Відтак, в адміністративному судочинстві значна увага СКВЄСР приділяється самому факту необхідності примусового виконання, а також посадовій особі - дії або бездіяльності якої призвели до необхідності застосування процедури примусового виконання судового рішення.

Розглядаючи зобов'язання суду подати звіт про ВЄСР відповідача у цивільній, господарській та адміністративній юрисдикції, варто зазначити, що зобов'язання подачі звіту за своєю правовою природою не є новим чи іншим за змістом рішенням суду по суті справи, а є рішенням суду щодо вирішення питання процесуального характеру для безпосереднього спостереження судом за виконанням винесеного судового рішення. При цьому суд наділений повноваженнями накладати штраф у разі невиконання судового рішення або

ненадання звіту про ВСП, що є характерною ознакою здійснення контролю. Також варто зазначити, що СКВСП у вигляді зобов'язання подати звіт про ВСП може бути застосований як при ухваленні судового рішення, так і на стадії його виконання. Суд є активним учасником забезпечення виконання судового рішення, що також підтверджується відповідною судовою практикою [119-121].

Виходячи з юридичних, економічних та соціокультурних передумов запровадження та розвитку СКВСП в Україні можна зазначити, що СКВСП має забезпечувати фактичне виконання судового рішення. Дане твердження також узгоджується з положеннями частини другої та третьої статті 129-1 Конституції України, відповідно до яких держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному порядку, а контроль за виконанням покладено на суд.

Об'єктом СКВСП також повинні бути дії або бездіяльність, які вчиняються боржником на виконання судового рішення, оскільки такі дії прямо впливають на можливість держави забезпечити фактичне виконання судового рішення.

Отже, зміст СКВСП полягає в забезпеченні судом повного виконання судового рішення та поновленні порушених прав особи під час процедури виконання судового рішення.

Щодо видів судового контролю за виконанням судового рішення.

Для поділу за видами СКВСП варто виокремити наявні класифікації за ступенем втручання суду, способом реалізації, а також доречно здійснити класифікацію за функціональним критерієм судового контролю, характером ініціювання.

Можна погодитись з вченою Хотинська-Нор О., яка здійснила класифікацію форм СКВСП за ступенем втручання суду в діяльність органів ДВС:

1) безпосередній (прямий) контроль, який полягає в розгляді скарг на рішення, дії (бездіяльність) державного виконавця, мета якого полягає у захисті прав та інтересів учасників ВП при здійсненні примусового виконання судового рішення державним виконавцем;

2) опосередкований (непрямий) контроль, який здійснюється в порядку позовного провадження при захисті порушених в процесі примусового виконання прав сторін та осіб, які не брали участі у ВП, а також у випадку притягнення до відповідальності за невиконання рішення суду;

3) вторинний контроль (апеляційне чи касаційне оскарження ухвал суду, постановлених з питань, які виникли на стадії судового виконання), об'єктом якого є діяльність суду по здійсненню повноважень, які складають його виключну компетенцію на стадії виконання рішення [12,с.153].

Можна також погодитись з класифікацією В.Кравчука, який поділив СКВСП за способами реалізації: загальні та спеціальні. Загальні способи СКВСП мають усі суди, незалежно від спеціалізації, і вони полягають у розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність державних та приватних виконавців, посадових осіб ДВС.

Спеціальними способами В. Кравчук називає:

- 1) зобов'язання СВП надати звіт про ВСП;
- 2) накладення штрафу за невиконання рішення суду;
- 3) визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, що вчинені СВП – відповідачем на виконання такої постанови суду або порушення прав позивача, підтверджених такою постановою суду [122].

Враховуючи думки вчених щодо термінологічних визначень понять «контроль», «нагляд», «санкціонування», а також враховуючи діяльність суду на стадії виконання судового рішення, СКВСП за функціональним критерієм можна умовно поділити на:

- 1) санкціонування;
- 2) контроль;
- 3) нагляд за дотриманням законодавства.

Під санкціонуванням в СКВСП варто розглядати рішення суду, яким затверджуються мирова угода сторін виконання рішення, акти або дії виконавців щодо боржника та грошових коштів і нерухомого майна, яке належить іншим

особам, повороту виконання судового рішення, а також щодо усунення перешкод для виконання рішення суду.

До санкціонування можна віднести рішення суду щодо:

- 1) затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення;
- 2) відстрочення або розстрочення виконання судового рішення;
- 3) звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому порядку;
- 4) тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України;
- 5) повороту виконання судового рішення;
- 6) контроль за діями державних та приватних виконавців під час ухвалення рішення щодо оголошення про розшук боржника або дитини, привід боржника, а також розгляду подання щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 7) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;
- 8) заміни сторони ВП.

Водночас СКВСП здійснюється судом у формі контролю під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність приватних та державних виконавців, посадової особи органу ДВС, СВП, а також зобов'язання подачі звіту про ВСП та його розгляду в частині виконання.

В даному випадку судом встановлюється факт законності рішення, дії або бездіяльності виконавців чи іншої посадової особи органу ДВС, СВП, а також оцінки судом реального виконання судового рішення СВП за результатами розгляду звіту. Характерною ознакою контролю є втручання в безпосередню діяльність державних та приватних виконавців, інших посадових осіб органу ДВС, СВП щодо виконання судового рішення, яке полягає у повноваженнях суду скасовувати їхні рішення та зобов'язувати вчинити певні дії.

Під наглядом під час СКВСП варто розуміти повноваження суду щодо винесення окремої ухвали у разі виявлення порушення закону на стадії виконання судового рішення. Окрема ухвала може бути винесена судом за власної ініціативи у разі виявлення порушення закону під час розгляду справи, а також за результатами розгляду заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених СВП на виконання рішення суду, або порушення прав позивача, підтверджених таким рішенням суду.

Водночас дослідивши суб'єктів ініціювання СКВСП, можна здійснити поділ за особою його ініціювання:

- 1) за зверненням особи;
- 2) з ініціативи суду, який ухвалив рішення.

Думки вчених різняться щодо суб'єктів, за діяльністю яких здійснюється СКВСП. І.Жукевич в цивільних справах до таких суб'єктів відносить державних та приватних виконавців [103, с.114]. В.Кройтор та Д.Сібільов зазначають, що СКВСП не повинен обмежуватись контролем за виконавцем, а повинен бути спрямований на контроль за діями боржника [123, с.302]. Також вчений К.Гусаров досліджував питання можливих суб'єктів звернення до суду під час СКВСП щодо стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб [124].

Дослідивши правовідносини під час виконання судового рішення, варто зазначити, що набуття прав та обов'язків здійснюється поетапно в передбаченому законодавством порядку та значною мірою залежить від виду судочинства. Відтак в момент набрання рішенням суду законної сили, позивач набуває право на виконання судового рішення відповідачем, а відповідач - обов'язок щодо його виконання. Водночас в адміністративному судочинстві, при ухваленні судового рішення, суд може також зобов'язати СВП подати звіт про ВСП, що створює додатковий обов'язок для СВП.

Після відкриття ВП та фактичного закінчення можливості добровільного виконання судового рішення відповідачем, позивач набуває прав щодо звернення до суду за належним виконанням судового рішення в примусовому

порядку, а відповідач - набуває додаткових обов'язків, які передбачені процедурою примусового виконання судового рішення (подання декларації про доходи та майно, допускати в установленому законом порядку виконавця до житла та іншого володіння, тощо). Водночас після початку процедури примусового виконання судового рішення і сам виконавець набуває передбачених законодавством прав та обов'язків.

Враховуючи це, доцільним є визначення всіх осіб, які набувають прав та обов'язків під час СКВСП. Проаналізувавши суб'єктів, за діяльністю яких здійснюється СКВСП, можна здійснити їх поділ на:

- 1) сторін судового процесу: позивач, відповідач та їх представники;
- 2) учасників ВП та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій;
- 3) інших осіб, які набувають прав та обов'язків під час виконання судового рішення.

Оскільки згідно чинного законодавства набуття статусу стягувача і боржника пов'язане з наявністю виконавчого документа, відповідно позивач та відповідач не набувають таких статусів під час СКВСП. Як приклад можна навести вже згадане зобов'язання судом подання звіту про ВСП, де СВП до обов'язку виконати судове рішення - отримує додатковий обов'язок, а саме подання звіту до суду, а позивач - набуває право подання клопотання про накладення штрафу на керівника СВП у разі невиконання судового рішення за результатами розгляду судом звіту, а також отримання половини суми штрафу.

Учасники ВП та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, є законодавчо визначені статтею 14 Закону України «Про виконавче провадження», а саме: виконавець, стягувач, боржник, представники сторін, прокурор, експерт, спеціаліст, перекладач, суб'єкт оціночної діяльності - суб'єкт господарювання, особи, права інтелектуальної власності яких порушені, поняті, працівники поліції, представники органів опіки і піклування та інших органів та установ.

Під іншими особами, які набувають прав та обов'язків під час виконання судового рішення, варто розуміти осіб, які мають правовідносини з боржником (знаходження у таких осіб майна та коштів боржника, спільне володіння майном з боржником, тощо), а також ті особи, щодо яких судом постановлено окрему ухвалу щодо усунення виявлених судом недоліків (порушень) чи запобігання їх повторенню, а саме: юридичні та фізичні особи, державні та інші органи, посадові особи.

Отже, судовий контроль за виконанням судового рішення - це форма реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органами державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

СКВСП здійснюється у таких видах: контроль, нагляд або санкціонування вчинення відповідних рішень та дій.

Безпосередньо у вигляді контролю СКВСП здійснюється під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність приватних та державних виконавців, посадової особи органу ДВС, СВП у разі ініціювання такого звернення стороною судового провадження, а також у разі зобов'язання СВП подати звіт про ВСП та його розгляду в частині виконання.

Як нагляд здійснюється СКВСП шляхом винесення окремої ухвали у разі виявлення порушення закону на стадії виконання судового рішення.

Як санкціонування в СКВСП варто розглядати рішення суду, яким затверджуються мирова угода сторін виконання рішення, акти або дії виконавців щодо боржника та грошових коштів і нерухомого майна, яке належить іншим особам, повороту виконання судового рішення, а також щодо усунення перешкод для виконання рішення суду.

Зміст СКВСП полягає в процесуальній діяльності суду на стадії виконання судового рішення щодо забезпечення повного виконання судового рішення та реального поновлення порушених прав особи.

При цьому суд здійснює контроль за належним примусовим виконанням судового рішення шляхом розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність органів та осіб, які уповноважені здійснювати примусове виконання судового рішення. Суд наділений повноваженнями встановлювати контроль за належним виконанням судового рішення в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві шляхом зобов'язання надати звіт про ВСП, а також визнавати протиправними рішення, дії чи бездіяльність, вчинені СВП - відповідачем на виконання рішення суду.

Також суд здійснює перевірку фактичних обставин справи та обставин викладених у поданні виконавця перед санкціонуванням певних рішень чи дій виконавців, тим самим забезпечуючи правове виконання судового рішення.

Під час здійснення СКВСП, суд може виносити окремі ухвали, метою яких є повідомлення про виявлені порушення законодавства відповідних суб'єктів прийняття рішень задля усунення самих порушень та причин виникнення порушень законодавства, а також вирішення питання щодо притягнення винних осіб до відповідальності.

Висновки до розділу 1

1. Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення є елементом принципу верховенства права та існування правової держави. Складовими правових гарантій забезпечення виконання судових рішень є:

1) обов'язок виконання судового рішення, як необхідної умови для відновлення особою її порушених прав та свобод;

2) процедура виконання судових рішень задля забезпечення правового виконання судового рішення у встановленому законодавством порядку;

3) способи захисту порушених прав позивача (стягувача) задля забезпечення фактичного виконання судового рішення;

4) заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника) у вигляді настання юридичної відповідальності у встановленому законодавством порядку за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення.

СКВСП забезпечується реалізація способів захисту порушених прав позивача (стягувача), а також заходів примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника).

Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення – це встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному виконанню, особою, не на користь якої ухвалене таке судове рішення, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), які забезпечуються СКВСП.

2. Система виконання судових рішень з моменту проголошення незалежності України зазнавала значних змін, які були обумовлені зміною суспільного ладу в державі та розвитком правових інститутів. Можна здійснити умовний поділ передумов запровадження та розвитку СКВСП в Україні на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Історичними передумовами запровадження СКВСП є чинність радянського законодавства після проголошення незалежності України, яким передбачався контроль суддею за правильним і своєчасним виконанням судового рішення, тобто фактичне здійснення СКВСП.

Юридичними передумовами запровадження та розвитку СКВСП є винесення низки рішень Європейського суду з прав людини та рішень Комітету міністрів Ради Європи, якими констатовано систематичне невиконання рішень національних судів, а також існування структурної проблеми в Україні щодо невиконання рішень національних судових органів.

Економічними передумовами запровадження та розвитку СКВСП є негативна оцінка українським підприємництвом ефективності та тривалості

виконання ухвалених судом рішень, взяття Україною зобов'язання щодо реформування системи виконання судових рішень задля покращення умов ведення бізнесу в країні та зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами, залученням інвестицій, укладенням інших економічних угод.

Соціокультурними передумовами запровадження та розвитку СКВСП в Україні є низький рівень довіри українського суспільства до судової влади та ототожнення її з іншими гілками влади. Можливість здійснити ефективний захист порушених прав, який полягає не лише в ухваленні судового рішення, а й фактичному його виконанні - є одним із чинників підвищення довіри суспільства до судової влади.

3. Судовий контроль за виконанням судового рішення - це форма реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

СКВСП здійснюється у таких видах: контроль, нагляд або санкціонування вчинення відповідних рішень та дій.

Безпосередньо як контроль СКВСП здійснюється під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність приватних та державних виконавців, посадової особи органу ДВС, СВП у разі ініціювання такого звернення стороною судового провадження, а також у разі зобов'язання відповідача подати звіт про ВСП та його розгляду.

Як нагляд здійснюється СКВСП шляхом винесення окремої ухвали у разі виявлення порушення закону на стадії виконання судового рішення.

Як санкціонування в СКВСП варто розглядати рішення суду, яким затверджуються мирова угода сторін виконання рішення, акти або дії виконавців щодо боржника та грошових коштів і нерухомого майна, яке належить іншим особам, повороту виконання судового рішення, а також щодо усунення перешкод для виконання рішення суду.

Зміст СКВСП полягає в процесуальній діяльності суду на стадії виконання судового рішення щодо забезпечення повного виконання судового рішення та реального поновлення порушених прав особи.

Суд здійснює контроль за належним примусовим виконанням судового рішення шляхом розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність органів та осіб, які уповноважені здійснювати примусове виконання судового рішення. Суд наділений повноваженнями встановлювати контроль за належним виконанням судового рішення в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві шляхом зобов'язання надати звіт про ВСП, а також визнавати протиправними рішення, дії чи бездіяльність, вчинені СВІП - відповідачем на виконання рішення суду.

Суд здійснює перевірку фактичних обставин справи та обставин викладених у поданні виконавця перед санкціонуванням певних рішень чи дій виконавців, тим самим забезпечуючи правове виконання судового рішення.

Під час здійснення СКВСП, суд може виносити окремі ухвали, метою яких є повідомлення про виявлені порушення законодавства відповідних суб'єктів прийняття рішень задля усунення самих порушень та причин виникнення порушень законодавства, а також вирішення питання щодо притягнення винних осіб до відповідальності.

РОЗДІЛ 2. ФОРМИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

2.1. Розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державних та приватних виконавців.

Чинне цивільне та господарське законодавство визначає оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконавців як одну з основних форм СКВСП (розділ VII ЦПК та розділ VI ГПК). Проте, як неодноразово зазначали вчені С. Фурса, І.Татулич, І.Жукевич та інші, оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконавців є лише однією з форм СКВСП і не йдеться про те, що саме ця форма є основною з усіх можливих [125, с.824-825; 126, с.103]. І.Жукевич пропонує розглядати СКВСП у вузькому та широкому розумінні. Вузьке розуміння зводиться тільки до розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність державного та приватного виконавців. Широке розуміння – включає в себе всі можливі повноваження суду пов'язані із їх виконанням у порядку цивільного судочинства [103, с.114].

ЦПК України та ГПК України містять процедуру оскарження рішень, дій або бездіяльності державних та приватних виконавців у розділі із назвою «Судовий контроль за виконанням судових рішень», а КАС України в статті 287 під назвою «Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця». При цьому в КАС України теж міститься стаття «Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах», проте її зміст є ширшим від норм цивільного та господарського процесуального законодавства. В адміністративному судочинстві під СКВСП розуміється: оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців; зобов'язання судом СВП, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати звіт про ВСП; визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СВП, вчинених на виконання судового рішення.

Водночас є і інший підхід вчених, який зводить СКВСР в адміністративних справах до зобов'язання СВП подати звіт про ВСР та визнання протиправним рішень, дій чи бездіяльності СВП, які вчинені на виконання судового рішення [127, с.147]. Не вважаю за доцільний такий підхід, оскільки він є значно вужчим від наявного нормативно-правового регулювання та не враховує всіх форм СКВСР.

Як зазначає І.Лимарь, СКВСР у формі оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця не є достатньо врегульованим, а процесуальні кодекси по-різному регулюють дане питання [128, с.113].

Відповідно до норм ЦПК України та ГПК України, правом подання скарги щодо рішень, дій або бездіяльності державних та приватних виконавців до суду, в межах процедури здійснення СКВСР, наділені сторони ВП - стягувач та боржник. Законодавством передбачено, що підставою для подання скарги є порушення прав чи свобод стягувача або боржника, які вчинені під час виконання судового рішення державним або приватним виконавцем.

Водночас в адміністративному судочинстві така скарга подається у формі позовної заяви, а правом подання позовної заяви про визнання протиправними рішень, дій або бездіяльності державного або приватного виконавця наділені не лише сторони ВП, а всі учасники ВП (окрім державного та приватного виконавця) та особи, які залучені до проведення виконавчих дій.

ЦПК України та ГПК України передбачають поділ письмових заяв учасників справи на заяви по суті та заяви з процесуальних питань. До заяв по суті відносяться: позовна заява, відзив на позовну заяву, відповідь на відзив, заперечення та пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. До заяв з процесуальних питань відносяться заяви, клопотання і заперечення, в яких учасники справи викладають свої пояснення, аргументи, міркування, заперечення щодо процесуальних питань.

Вимоги до форми та змісту скарги в цивільному та господарському судочинстві законодавчо встановлені, проте не здійснено віднесення скарги до

заяв по суті або до заяв з процесуальних питань. Враховуючи те, що процедура СКВСП не є новим судовим провадженням, а розгляд здійснюється в межах справи в якій вже є ухвалене судове рішення на стадії виконання судового рішення, скарга на рішення, дії або бездіяльність державного або приватного виконавця має відноситись до заяв з процесуальних питань та відповідати за формою та змістом, які встановлені відповідними процесуальними кодексами.

Скарга в цивільному та господарському судочинствах розглядається судом, який розглянув справу як суд першої інстанції, у двадцятиденний строк у судовому засіданні за участі стягувача, боржника і державного або приватного виконавця. Для подання скарги передбачений десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав або свобод, а у випадку оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій - три дні.

Позовна заява в адміністративному судочинстві щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного або приватного виконавця вирішується судом протягом двадцяти днів після відкриття провадження. При цьому варто зазначити, що адміністративним процесуальним законодавством для учасників ВП (окрім державного та приватного виконавця) та осіб, які залучені до проведення виконавчих дій, відсутнє закріплення обов'язку подання позовної заяви до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції за винятком випадку, коли таку адміністративну справу розглядав місцевий загальний суд як адміністративний суд.

Варто зазначити, що в адміністративному судочинстві попри застосування одного терміну «позовна заява» варто розмежовувати:

- 1) позовна заява, яка подається як перша заява по суті справи та має наслідком вирішення питання судом про відкриття судового провадження;
- 2) позовна заява, яка подається в процедурі СКВСП.

Позовна заява, яка подається в процедурі СКВСП має на меті оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця в адміністративному судочинстві,

аналогічно до скарги в цивільному та господарському судочинстві. Оскільки розгляд даних процесуальних заяв (скарги та позовної заяви) здійснюється в межах справи в якій вже є ухвалене судове рішення на стадії виконання судового рішення, їх варто відносити до заяв з процесуальних питань.

У разі задоволення скарги або позовних вимог, суд ухвалою визнає неправомірними (протиправними) оскаржувані рішення, дії або бездіяльність державного або приватного виконавця, зобов'язує усунути порушення та здійснює розподіл судових витрат. Відповідно до приписів законодавства, дана ухвалу суду набуває законної сили негайно після її проголошення [129, с.95-96].

Водночас процедура визначення розміру судових витрат має певні особливості порівнюючи з загальною процедурою визначення судових витрат. Процесуальними кодексами визначені такі види судових витрат: судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи.

Щодо сплати судового збору при поданні скарги або позовної заяви про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльність державного або приватного виконавця.

Закон України «Про судовий збір» визначає, що судовий збір - це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом [130]. Даним законом України встановлені об'єкти справляння судового збору, серед яких є обов'язок сплати судового збору за подання до суду позовної заяви та іншої заяви, передбаченої процесуальним законодавством. Водночас перелік процесуальних документів, при поданні яких не справляється судовий збір, не містить скарги або позовної заяви про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльність державних або приватних виконавців в межах СКВСР. Впродовж тривалого часу є неоднозначною судова практика, відповідно до якої суди залишають без руху подані скарги та позовні заяви про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльність державних або приватних виконавців, апеляційні та

касаційні скарги під час процедури СКВСП, посиляючись на необхідність сплати судового збору. Дані обставини були предметом розгляду Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС). Відтак, ВП ВС у справі №660/612/16-ц зробила правовий висновок, що у стягувача не виникає обов’язку сплати судового збору за подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність виконавця, оскільки ним вже сплачений судовий збір за подання позовної заяви, а виконання рішення суду є завершальною та невід’ємною частиною судового провадження [131].

Проте в даному ж рішенні, ВП ВС прийшла до висновку, що стягувач зобов’язаний сплачувати судовий збір при поданні апеляційної чи касаційної скарги через відсутність законодавчого звільнення від сплати судового збору на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця.

Тобто, ВП ВС виснувала, що попри те, що законодавством не встановлено звільнення від сплати судового збору за звернення до суду зі скаргою на рішення, дії чи бездіяльність державного або приватного виконавця, подання такої скарги звільняється від сплати судового збору, оскільки виконання рішення суду є завершальною стадією судового розгляду.

Водночас апеляційне та касаційне оскарження ухвали суду за результатами розгляду скарги - вже підлягає сплаті судового збору, оскільки чинним законодавством не передбачено звільнення від сплати судового збору.

Неможливо повністю погодитись з такою позицією ВП ВС з огляду на наступне.

Процедура СКВСП покликана забезпечити правове, належне та повне виконання судового рішення органом державної влади, фізичною або юридичною особою, не на користь якої ухвалене судове рішення.

Відтак особою, яка несе негативні наслідки від невиконання судового рішення, є - стягувач, і саме задля забезпечення поновлення порушеного права або інтересу стягувача здійснюється процедура примусового виконання

судового рішення. Висновки ВП ВС в справі №660/612/16-ц про безпідставність стягнення судового збору зі стягувача у разі застосування процедури СКВСП є обґрунтованими, оскільки це може призвести до фактичного покладення додаткового матеріального навантаження на особу, яка вже сплатила судовий збір при поданні позову. Проте необхідність сплати стягувачем судового збору за подання вже апеляційної або касаційної скарги може призвести до невиконання судового рішення через неправомірні рішення, дії або бездіяльність державного або приватного виконавця, які не були визнані такими судом першої інстанції. Варто зазначити, що КСУ в своєму рішенні вже зазначав, що є неконституційним покладення додаткового фінансового тягаря в процесі виконання рішення суду на особу, на користь якої ухвалене судове рішення, оскільки дані законодавчі норми не забезпечують в усіх випадках і за будь-яких умов повного та своєчасного виконання судового рішення [18].

КСУ також досліджував питання необхідності сплати судового збору при процедурі СКВСП. Рішенням Другого сенату КСУ від 13 травня 2024 року №6-р(П)/2024 у справі №3-187/2023 (351/23) було визнано такими, що не відповідають Конституції України, ч.2 ст.3, пп.9 п.1 ч.2 ст.4 Закону України «Про судовий збір» в тім, що вони уможлиблюють справляння судового збору під час подання апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до ЦПК України. Даним рішенням визначено, що дані положення законодавства втрачають чинність через шість місяців із дня ухвалення КСУ даного рішення [132].

Водночас застосована аргументація КСУ під час ухвалення даного рішення є досить спірною. Зокрема в окремій думці суддя КСУ Василь Лемак зазначив, що наявність юридичного обов'язку (в даній справі щодо сплати судового збору) є результатом чіткого припису права, а не відсутності вказівки про звільнення від такого обов'язку, оскільки конституційна презумпція свободи особи полягає

в тому, що особа вільна у визначенні своєї поведінки, зокрема й щодо сплати судового збору, якщо тільки законом не встановлено необхідності такої сплати. На переконання В.Лемака, КСУ став на протилежну сторону - мовляв, громадянин має юридичний обов'язок, якщо держава не звільнила його від виконання такого обов'язку. Як виснує В.Лемак, оспорювані приписи Закону є конституційними, оскільки явно недостатньо аргументів на користь протилежного (прямо приписи Закону не встановлюють судового збору за відповідний об'єкт, до того ж, навіть за припущення про наявність, його розмір є явно незначним) [133].

Окремо варто розглянути правову позицію, яка висловлена ВС у справі №520/9769/19 [134]. В даній справі ВС зазначив, що за відсутності законодавчо встановлених ставок судового збору за звернення до суду із заявою про встановлення СКВСП - на позивача не поширюється обов'язок сплати судового збору за звернення до суду з такою заявою, а тому, відповідно, і з апеляційною скаргою на ухвалу суду першої інстанції, прийнятої за результатами її розгляду.

Попри те, що в даній судовій справі предметом розгляду було застосування СКВСП у формі визнання протиправними дій СВІП на виконання рішення суду, а також зобов'язання подати його звіт про ВСП (ст.382, 383 КАС України), висновки щодо відсутності необхідності сплати судового збору є застосовними і до процедури оскарження рішень, дій або бездіяльності державного або приватного виконавця. При цьому варто зазначити, що в ч.2 статті 381-1 КАС України зазначено, що СКВСП в адміністративних справах здійснюється також у порядку, встановленому статтею 287 цього Кодексу.

Також ВС в даній справі зазначив, що особа, яка отримала на свою користь судові рішення, враховуючи конституційний принцип стосовно обов'язковості судового рішення, закріплений у п.9 ч.1 ст. 129-1 Основного Закону України - звільняється від сплати судового збору за зверненням до суду з вимогою забезпечити виконання судового рішення (встановлення СКВСП), яке набрало

законної сили, якщо законом прямо не встановлено обов'язок сплати такого збору [134].

Також висновки ВП ВС в справі №660/612/16-ц містять суперечність з правовою позицією ВП ВС, яка викладена в постанові від 21 березня 2018 року в справі №761/24881/16-ц. В справі №761/24881/16-ц ВП ВС розглядала питання необхідності сплати судового збору за подання апеляційної та касаційної скарги у разі, якщо законом встановлено звільнення від сплати судового збору за позовами, пов'язаними з порушенням їх прав, а саме згідно Закону України «Про захист прав споживачів». В даній справі ВП ВС зазначила, що порушені права можуть захищатись як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу, а у разі звільнення особи від сплати судового збору при поданні позовної заяви, таке звільнення розповсюджується на весь процес, тобто і при поданні апеляційної та касаційної скарги.

Отже, як виходить з аналізу норм законодавства та судової практики, необхідність сплати судового збору стягувачем у разі подання скарги або позовної заяви про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців - не передбачена законодавством, а ґрунтується виключно на сталій судовій практиці.

Вирішити ситуацію щодо відсутності обов'язку сплати судового збору при поданні апеляційної та касаційної скарги під час процедури СКВСП мав би Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у зв'язку з Рішенням КСУ від 13 травня 2024 року № 6-р(П)/2024 щодо забезпечення принципу обов'язковості судового рішення» [135].

Даним законом доповнено пунктом 19 частину 2 статті 3 Закону України «Про судовий збір», відповідно до якого судовий збір не справляється за подання апеляційної та касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення.

Одразу варто зазначити, що даним Законом не закріплено звільнення від сплати судового збору при поданні стягувачами скарг або позовних заяв про визнання неправомірними (протиправними) рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців.

Окрім того, відповідно до даних змін законодавства, підлягають звільненню від сплати судового збору при поданні апеляційної та касаційної скарги як стягувачі, так і боржники. Подібної позиції дотримується і В.Бобрик зазначаючи, що необхідно законодавчо передбачити звільнення від сплати судового збору при поданні позовної заяви в справах з приводу рішення, дії чи бездіяльності виконавця при виконанні судового рішення задля уникнення дискримінації сторін ВП [136, с.488].

Неможливо в повній мірі погодитись з даним твердженням, оскільки звільнення від сплати судового збору боржника суперечить функціям судового збору, а також може призвести до умисного затягування боржниками виконання судового рішення та збільшення навантаження на суди.

Вченими розрізняються наступні функції судового збору: компенсаційна, дисциплінуюча та стимулююча (превентивна) [137, с.221; 138, с.190]. Д.Черемнов наводить наступне визначення функцій судового збору:

- компенсаційна: відшкодування певної частини витрат на функціонування судової системи особою, яка звертається до суду за захистом;

- дисциплінуюча: забезпечення від подання до суду необґрунтованих заяв та клопотань, забезпечуючи процесуальну економію;

- стимулююча (превентивна): стимулювання добровільного виконання зобов'язань через встановлення високих ставок судового збору [139, с.60-61].

Враховуючи відсутність єдності судової практики та відповідного законодавчого врегулювання необхідності сплати судового збору при поданні скарги або позовної заяви на рішення, дії або бездіяльність державного або приватного виконавця в процесі здійснення процедури СКВСП, вважаю за

доцільне передбачити законодавчі зміни, а саме частину першу статті 5 Закону України «Про судовий збір» доповнити пунктом 29 такого змісту:

«29) стягувачі - в процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.».

Дані законодавчі зміни забезпечать звільнення стягувачів від сплати судового збору під час розгляду скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення СКВСП в усіх судових інстанціях.

Водночас абсолютне звільнення стягувачів від сплати судового збору під час розгляду скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення СКВСП в усіх судових інстанціях може призвести до недобросовісного користування процесуальними правами щодо оскарження таких рішень, дій або бездіяльності виконавців, що створить додаткове навантаження на суди, а також на органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень.

Відтак за доцільне є застосування судами відповідних процесуальних наслідків у разі зловживання процесуальними правами щодо стягувача, зокрема у вигляді покладення судового збору на стягувача у разі відмови у задоволенні скарги на рішення, дій або бездіяльності виконавців через подання явно безпідставної скарги; повторне подання скарги, яка є тотожною за змістом та щодо якої суд вже ухвалив рішення про відмову у задоволенні, тощо [140, с.428-432].

Водночас можливе звільнення боржника від необхідності сплати судового збору при поданні скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення СКВСП в усіх судових інстанціях, а також при поданні апеляційних та касаційних скарг, не пов'язане жодним чином з принципом обов'язковості судового рішення, а навпроти - сприятиме зловживанню боржниками для затягування фактичного виконання судового рішення.

Щодо витрат, які пов'язані з розглядом справи під час здійснення процедури судового контролю за виконанням судових рішень.

Процесуальним законодавством визначені такі витрати, які пов'язані з розглядом справи: на професійну правничу допомогу; пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи; пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів; пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Водночас під час СКВСР лише частина визначених витрат, які пов'язані з розглядом справи, є застосовними, а саме витрати на професійну правничу допомогу та витрати, які пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи.

Розглядаючи витрати, які пов'язані з розглядом справи під час процедури СКВСР можна зазначити, що найбільш часто стягувачі несуть витрати на професійну правничу допомогу, оскільки надання правової оцінки рішенням, діям чи бездіяльності державних або приватних виконавців може потребувати наявності відповідних знань в даній галузі.

Стаття 287 КАС України, яка визначає порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності органу ДВС або приватного виконавця жодним чином не врегульовує питання розподілу судових витрат за результатами ухваленого рішення. Відповідно в адміністративному судочинстві застосовується загальний порядок розподілу судових витрат, який передбачає, що у разі задоволення позову особи, яка не є СВП, всі судові витрати, які підлягають відшкодування або оплаті, стягуються за рахунок СВП. Водночас у разі задоволення позову СВП - з відповідача стягуються виключно судові витрати СВП, які пов'язані з залученням свідків, проведенням експертиз, а при частковому задоволенні позову - витрати покладаються на обидві сторони пропорційно до розміру

задоволених позовних вимог (за винятком витрат СВП на правничу допомогу адвоката).

Процесуальне законодавство передбачає надання попереднього розрахунку суми судових витрат під час подання першої заяви по суті спору, при цьому визнаючи заявами по суті позовну заяву, відзив на позовну заяву (відзив), відповідь на відзив, заперечення, пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.

ЦПК України в розділі VII та ГПК України в розділі VI, які стосуються СКВСР, визначають, що пов'язані з розглядом скарги судові витрати покладаються на орган ДВС чи приватного виконавця - у разі задоволення скарги, а також на заявника - у разі відмови в задоволенні його скарги. Проте в цивільному та господарському судочинствах визнання неправомірними рішення, дії чи бездіяльності державного або приватного виконавця здійснюється шляхом подання скарги, що не є заявою по суті в розумінні чинного законодавства. Окрім того, §2 глави 1 розділу III ЦПК України та ГПК України відносять скаргу, яка подається в процесі здійснення СКВСР до заяв з процесуальних питань, а не до заяв по суті.

ВС в постанові від 29 жовтня 2018 року у справі №911/559/17 сформував правовий висновок, відповідно до якого стягувач не повинен надавати попереднє визначення суми судових витрат під час подання скарги на дії (бездіяльність) органу ДВС при вирішенні питання про відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу та відповідно стаття 124 ГПК України не підлягає застосуванню. На обґрунтування даної позиції ВС зазначив, що положення статті 124 ГПК України регулюють порядок надання розрахунку судових витрат саме під час подання першої заяви по суті спору, а скарга на дії (бездіяльність) органу ДВС - не є першою заявою по суті спору в розумінні положень статей 124, 161 ГПК України. Згідно зі статтею 344 ГПК України судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову в задоволенні його скарги, або на

орган ДВС чи приватного виконавця, якщо було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника. Отже, такі правовідносини регулюються положеннями статей 123, 126, 129, 344 ГПК України [141]. Дане правове регулювання застосовне також до цивільного та адміністративного судочинства.

ВС в постанові від 18 грудня 2024 року у справі №921/357/20 зазначив, що відшкодування судових витрат має відбуватись на будь-якій стадії судового провадження, зокрема і на стадії СКВСП, а також те, що у разі закриття провадження за скаргою або залишення скарги без розгляду на стадії СКВСП, державний (приватний) виконавець, посилаючись на загальний порядок розподілу судових витрат, може заявити вимоги про компенсацію понесених витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій особи, яка оскаржувала його рішення, дії чи бездіяльність [142]. Фактично даним рішенням ВС зазначив про неврегульованість даної ситуації на законодавчому рівні та необхідності застосування загального підходу до розподілу судових витрат.

Враховуючи вищевикладене, докази щодо понесених судових витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, можуть бути подані стороною до суду разом з поданням скарги на рішення, дії (бездіяльність) виконавців або позовної заяви, яка подається в процедурі СКВСП, а також до моменту ухвалення судового рішення, а у разі здійснення відповідної заяви стороною до суду відповідно до абз.2 ч.8 ст.141 ЦПК України, абз.2 ч.8 ст.129 ГПК України, абз.2 ч.7 ст.139 КАС України - протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду. Задля єдиного підходу до процедури подання доказів понесених судових витрат під час розгляду скарги (позовної заяви) на рішення, дії (бездіяльність) виконавців необхідно внести відповідні зміни до ст.452 ЦПК України, ст.344 ГПК України, ст.287 КАС України та доповнити дані статті відсилочною нормою до статей, які визначають порядок розподілу судових витрат (ст.141 ЦПК України, ст.129 ГПК України, ст.139 КАС України).

Щодо строків звернення зі скаргою або позовною заявою на рішення, дії чи бездіяльність виконавців

Інститут процесуальних строків досліджували багато вчених, в тому числі, В. Тертишніков, С. Фурса, М. Штефан та інші. Проте роботи зосереджувались в основному на процесуальних строках в межах позовного провадження, а не строках під час СКВСР.

Як зазначає І.Татулич, фіксації та чітке дотримання процесуальних строків судом та учасниками судового процесу є гарантією здійснення останніми своїх суб'єктивних процесуальних прав, а також умовою ефективності здійснення цивільного судочинства [143, с.270].

Нормативно-правове регулювання строків звернення особи зі скаргою або позовною заявою на рішення, дії чи бездіяльність виконавця визначені ст.449 ЦПК України, ст.341 ГПК України, ст.287 КАС України та є однаковим - особа може подати скаргу або позовну заяву у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свобод, а також у триденний строк - у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

При цьому викликають дискусію правові наслідки порушення строків звернення особи зі скаргою або позовною заявою на рішення, дії чи бездіяльність виконавця.

Відтак, ВС у постанові від 26 грудня 2023 року у справі №724/1649/22 розглядав питання строків звернення зі скаргою на рішення виконавця. В даній справі стягувач намагався визнати недійсним та скасувати звіт про експертну оцінку, яка на його думку була суттєво занижена та здійснена з суттєвим порушенням порядку (без огляду (обстеження) всередині об'єкта оцінки нежитлової будівлі). Судом першої інстанції було частково задоволено скаргу стягувача, визнано недійсною оцінку майна та зупинено реалізацію майна. Проте апеляційний суд зазначив, що стягувач був обізнаний про порушення свого права 20 липня 2022 року, а звернувся зі скаргою - 18 серпня 2022 року, тобто з порушенням строків звернення до суду (через 17 днів після закінчення строку на звернення зі скаргою). З такою позицією погодився і ВС [144].

Відповідно в даному випадку судом була надана перевага важливості дотримання процесуальних строків як гарантії ефективного судочинства, над належним виконанням обов'язків, які покладені на виконавця на стадії виконання судового рішення.

Водночас неможливо погодитись з такою позицією ВС щодо строків звернення до суду в межах процедури СКВСП з огляду на наступне.

Згідно ст.129¹ Конституції України, держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку, а контроль за виконанням рішення здійснює суд. Відповідно саме на державу покладений обов'язок забезпечувати виконання судового рішення у правовий спосіб, тобто без порушення встановленого законодавством порядку, а контроль за такими діями покладено на суд. Варто зазначити, що СКВСП у випадку розгляду скарг на дії виконавця здійснюється за ініціативою стягувача. Проте виявлення стягувачем порушення порядку виконання судового рішення та оскарження таких дій виконавця або суб'єкта оціночної діяльності поза встановленим строком (через 17 днів після закінчення строку на звернення зі скаргою під час запровадженого воєнного стану в Україні) не має призводити до відсутності розгляду такої скарги по суті, оскільки таким чином неналежне виконання виконавцем або суб'єктом оціночної діяльності своїх обов'язків може призвести до невиконання судового рішення або виконання судового рішення не в повному обсязі.

Враховуючи викладене, у разі подання скарги на рішення чи дії виконавця поза встановленим законодавством строком, судам варто розглядати таку скаргу по суті з урахуванням впливу оскаржуваних рішень чи дій на можливість виконання судового рішення в повному обсязі.

Відтак є необхідність визначення поняття «розумних строків» в процедурі СКВСП за аналогією до мети встановлення «розумних строків» в процесуальних кодексах для розгляду справи.

Як зазначають В.Куценко, Т.Леоненко, О.Шиян, під принципом розумності строку розгляду судом справи мається на увазі термін, протягом якого

здійснюються неупереджені, справедливі та своєчасні вирішення та розгляд цивільних справ із ціллю ефективної охорони оспорюваних, невизнаних чи порушених інтересів держави, інтересів і прав юридичних осіб, інтересів, свобод або прав фізичних осіб [145, с.18].

Поняття «розумний строк» неодноразово досліджувалось ЄСПЛ. У справі «Безрученков та інші проти України», ЄСПЛ вкотре здійснив посилання на справу «Фрідлендер проти Франції» та зазначив критерії «розумного строку»: складність справи, поведінка заявників та відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявників [146]. Суд у своїй практиці неодноразово відзначав, що критерій «розумний строк» є суб'єктивним і має трактуватись у кожному випадку індивідуально, залежно від певних обставин.

Дане питання також було висвітлене в постанові ВС від 12 вересня 2019 року у справі №9901/120/19, в якій суд дійшов до висновку, що «навіть значна тривалість розгляду справи може бути визнана розумною, з урахуванням певних індивідуальних обставин. Тут слід приділити особливу увагу тому, які саме причини сприяли більш тривалому розгляду справи та пропуску строків, встановлених законодавством» [147].

На переконання В.Гуйвана, значення критерію «розумний строк» полягає у тому, щоб гарантувати ухвалення судового рішення протягом розумного періоду, встановлюючи при цьому межу стану невизначеності, у якому перебуває та чи інша особа у зв'язку з її положенням під час судового розгляду справи, що є важливим як для самої цієї особи, так і з точки зору поняття «юридична визначеність» як така [148, с.145].

Можна констатувати про необхідність дотримання процесуальних строків під час процедури СКВСП, особливо коли дані строки стосуються вчинення рішень, дій чи бездіяльності судом, відповідачем (боржником), виконавцем та іншими учасниками ВП. Водночас такий підхід до вчинення дій на стадії виконання судового рішення до позивача (стягувача) може бути невиправданим в певних ситуаціях.

Позивач (стягувач), як особа яка вже має ухвалене на її користь рішення, має легітимні очікування щодо належного виконання судового рішення суб'єктами виконання судового рішення в передбаченому законодавством порядку. При цьому варто зазначити, що для оцінки правомірності прийняття певних рішень або вчинення дій учасників ВП, стягувачу знадобиться додатковий час, який буде необхідний для отримання правничої допомоги адвоката.

Водночас незначне порушення процесуальних строків позивачем (стягувачем) при поданні скарги на рішення, дії чи бездіяльність виконавця не повинно перешкоджати меті судового провадження - відновленню порушених прав.

Виходячи з наведених позицій вчених, ЄСПЛ та ВС, можна зазначити, що за допомогою критерію «розумного строку» здійснюються індивідуальний підхід до вирішення кожної справи через призму складності такої справи, важливості предмету спору для скажника з метою ефективної охорони порушених прав, свобод та інтересів особи.

Саме тому під час СКВСП, позивач (стягувач) повинен мати право оскаржити рішення, дії чи бездіяльність виконавця у понад десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права з урахуванням критерію розумного строку, тобто який повинен оцінюватись судом з урахуванням конкретних обставин справи та значення вирішення цієї скарги для виконання судового рішення в цілому.

2.2. Вирішення судом окремих процесуальних питань, пов'язаних з примусовим виконанням судових рішень.

Під час процедури примусового виконання судового рішення суд здійснює санкціонування низки рішень та дій державних та приватних виконавців щодо застосування ними заходів примусового виконання. При цьому варто зазначити, що при розгляді певних видів подань державних та приватних виконавців щодо

застосування ними заходів примусового виконання, суд покладає тягар доведення обставин на виконавців.

Даний підхід є виправданим у випадках застосування заходів примусового виконання та процесуальних дій, які зачіпають або можуть зачіпати права та інтереси осіб, відмінних від боржника (звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, заміна сторони ВП та інші).

Проте такий підхід є недостатньо обґрунтованим щодо санкціонування судом застосування примусових заходів виконання судового рішення, які хоч і передбачають попереднє вчинення виконавцем законодавчо визначених дій, проте вчиняються виключно щодо особи боржника. До таких заходів примусового виконання можна віднести тимчасове обмеження права особи на виїзд за межі України, а також розшук та привід боржника.

Щодо санкціонування судом тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України.

Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України є одним із заходів забезпечення виконання судового рішення, який може бути санкціонований судом за поданням виконавця. На рівні закону, дана процедура визначена ст. 441 ЦПК України, ст. 337 ГПК України та ст. 64¹ Закону України «Про виконавче провадження».

Відповідно до ст.441 ЦПК України, тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України є одним із заходів забезпечення виконання судового рішення, який може бути санкціонований судом за поданням виконавця. Підставою для санкціонування такого заходу забезпечення виконання судового рішення є ухилення від виконання зобов'язань боржником, які покладені на нього відповідним судовим рішенням, а дія такого обмеження встановлюється на строк до виконання рішення суду. Дані положення законодавства кореспондуються з правами виконавця, які визначені п.19 ст.18 Закону України «Про виконавче провадження».

Законодавцем встановлено, що подання виконавця щодо даного заходу забезпечення виконання судового рішення розглядається судом негайно без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб і за участі державного (приватного) виконавця. Територіальна підсудність визначена за місцем примусового виконання судового рішення.

Також законодавством передбачена процедура скасування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України, яка полягає у зверненні до суду боржника із вмотивованою заявою. Така заява розглядається судом протягом десяти днів з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням сторін, інших заінтересованих осіб та виконавця. При цьому участь виконавця є обов'язковою.

Листом від 01.02.2013р. Верховного Суду України «Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України» було надано роз'яснення для однакового застосування судами законодавства при розгляді справ щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України [149].

В даному листі Верховний Суд України, опираючись на дефініцію терміну «ухилення» в українській мові та чинні норми законодавства на момент надання роз'яснення, сформулював позицію, що «ухилення від виконання зобов'язань, покладених на боржника рішенням» варто розуміти як будь-які свідомі діяння (дії або бездіяльність) боржника, спрямовані на невиконання відповідного обов'язку у ВП, коли виконати цей обов'язок у нього є всі реальні можливості і цьому не заважають будь-які незалежні від нього об'єктивні обставини». Також Верховний Суд України зазначив, що особа, яка має невиконані зобов'язання, не може вважатися винною в ухиленні, поки не буде доведено протилежне. Здійснивши дане роз'яснення, Верховний Суд України під час здійснення процедури примусового виконання судового рішення поклав тягар доведення ухилення боржником виконання судового рішення на виконавця.

Зазначене роз'яснення набуло поширеного застосування судами при розгляді даної категорії справ, що сформувало судову практику, яка є сталою і наразі.

Суддею Харківського апеляційного суду С.Круговою було здійснено узагальнення судової практики щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України за 2019 рік [150]. Дане узагальнення було здійснене на підставі даних районних судів м.Харкова та міських, районних, міськрайонних судів Харківської області та Харківського апеляційного суду.

Відповідно до статистичних даних узагальнення, в 2019 році Лозівським міськрайонним судом Харківської області було розглянуто 56 подань про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, з яких було задоволено - 10 (17,85% від кількості подань); Ізюмським міськрайонним судом Харківської області - 42, з них задоволено - 12 (28,57% від кількості подань).

При цьому основною причиною відмов суду у санкціонуванні тимчасового обмеження у праві на виїзд особи за межі України зазначається, що доказування навмисного, свідомого ухилення боржника від виконання судового рішення покладено на державного (приватного) виконавця, а сам по собі факт невиконання зобов'язань боржником, не може бути аргументом для обмеження його виїзду за кордон [151-153].

Проте неможливо погодитись із законодавцем та зазначеною судовою практикою з огляду на наступне.

Для розуміння терміну «ухилення» варто звернутись не лише до його визначення в словнику української мови, а й в інших словниках.

Кембриджський словник містить визначення слова «evade» (ухилитись) як уникнення чогось неприємного або небажаного, або не роботи щось що має бути зробленим; навмисно уникати або не робити щось, що є вашим обов'язком або відповідальністю [154]. Відтак, визначення кембриджського словника є більш релевантним, оскільки відображає сутнісну характеристику терміну «ухилення». Виконання боржником судового рішення відбувається за рахунок його майна або

вчинення ним дій, які були предметом спору та не були виконані ним добровільно після набрання законної сили судовим рішенням. Добровільно виконати рішення суду особа може з моменту набрання судовим рішенням законної сили та до моменту надходження виконавчого листа до виконавця та відкриття ВП. На даній стадії щодо відповідача не застосовуються заходи примусового виконання судового рішення, а також додаткові матеріальні обтяження у вигляді виконавчого збору або основної винагороди виконавця.

О.Снідевич та Л.Малярчук зазначають, що внаслідок нечіткого нормативно-правового регулювання законодавцем, виконавчий збір (основну винагороду) розуміють не лише як плату за примусове виконання судового рішення, а й як санкцію за невиконання судового рішення в добровільному порядку [155, с.31]. Відтак сам факт відкриття ВП та стягнення виконавчого збору (основну винагороду) виконавцем можна розглядати як першу санкцію за невиконання судового рішення.

Тому, у разі початку процедури примусового виконання судового рішення можна зазначити, що боржник не робить те, що є його обов'язком - не виконує добровільно судове рішення, яке є обов'язковим до виконання.

Подібної позиції притримується О.Овчаренко зазначаючи, що саме боржник повинен доводити факт порушення своїх законних прав та інтересів у ВП, шляхом подання скарг на дії виконавця [156, с.195].

СКВСП здійснюється на стадії виконання судового рішення, а розгляд подання виконавця про тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України - під час процедури примусового виконання судового рішення.

Звідси можна зазначити, що судове рішення, яке набрало законної сили у відповідності до принципу обов'язковості судового рішення повинно виконуватись особами добровільно, не на користь яких воно ухвалене. У разі відсутності добровільного виконання судового рішення та початку процедури примусового виконання судового рішення, судом повинна застосовуватись презумпція вини боржника під час санкціонування дій виконавця, оскільки особа

не виконала судове рішення, що є її обов'язком, а не правом. Можливість боржника ухилятися від виконання судового рішення, яке набрало законної сили, через неможливість доведення виконавцем свідомості діянь (дій або бездіяльності) боржника, які спрямовані на невиконання відповідного обов'язку у ВП, фактично ставить під сумнів принцип обов'язковості судового рішення.

В рішенні від 11.05.2021 року у справі «Стецов проти України» (Заява №5170/15) ЄСПЛ зазначив, що доведення наміру боржника щодо ухилення від виконання судового рішення є складним для встановлення, а також існує значна суб'єктивність при оціненні такого наміру [157].

Відносно можливості ухилятися від виконання судового рішення ВС зазначив, що будь-яка відмова від виконання судових рішень презюмується як така, що є беззаконною, а бездіяльність СВП протиправною [158].

Враховуючи вищевикладене є доцільним визначення презумпції ухилення боржника від виконання судового рішення під час санкціонування тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України.

Для формування даної презумпції варто звернутись до визначень презумпції у праві, які наводили в своїх роботах О.Скакун, О. Ульяновська, В.Кампа, Я.Берназюк.

Як визначає О.Скакун, в теорії права під поняттям «презумпція» (від лат. *praesumptio*) розуміється закріплене в законі припущення про наявність чи відсутність певних фактів, що мають юридичне значення.

Також О.Скакун зазначає, що правові презумпції закріплюються в нормах права та поділяються на неспростовні та спростовні. Під неспростовними презумпціями розуміються правові презумпції, які не потребують доведення, тому що не підлягають сумніву, а спростовні презумпції можуть бути спростовані в результаті встановлення іншого щодо цих фактів. За субординацією в правовому регулюванні презумпції бувають матеріально-правовими та процесуально-правовими. Матеріально-правові презумпції містять правоположення про наявність (відсутність) певного юридичного факту при

існуванні інших фактів, які можуть мати відношення до іншого суб'єкта даних правовідносин або неоднозначного кола осіб. Процесуальноправові презумпції виключають необхідність доказів для винесення рішення або вказують на суб'єкта, на якого покладено обов'язок доведення під час розгляду справи, чим встановлюється порядок застосування норм процесуального права [8, с.373].

О.Ульяновська характеризує презумпцію як юридико-технічний спосіб, що використовується у законотворенні та правозастосуванні; це завжди вірогідне припущення, причому вірогідність цієї істинності може бути як відносно висока, так і наближатись до нуля (наприклад презумпція невинуватості); правові презумпції є різновидом загальних, і відрізняються тим, що вони прямо або опосередковано закріплені у правових нормах; презумпції стосуються наявності чи відсутності певних обставин, що мають правове значення і спричиняють правові наслідки, – тобто юридичних фактів [159, с.101].

Суддя КСУ В.Кампа в окремій думці стосовно Рішення КСУ від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008 зазначив, що презумпцію у праві визначено як закріплені в нормах права припущення про існування певного факту, реальність якого не потребує доказів і вважається істинною доти, доки не буде доведено протилежне [160].

На переконання Я.Берназюка, під презумпцією у праві варто розуміти специфічний засіб юридичної техніки, за допомогою якого на підставі індуктивного узагальнення подібних ситуацій припускається існування певного факту, явища юридичної дійсності або властивості суб'єкта чи об'єкта, які не потребують доказування, але можуть бути спростовані у процесі доказування [161].

Проаналізувавши наукові підходи вчених до презумпції у праві та її характерних ознак, можливо сформулювати презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення під час санкціонування тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час здійснення процедури

примусового виконання судового рішення. Характеризуючи дану презумпцію відносно можливості її спростування варто зазначити, що вона є спростовна та може бути спростована боржником відповідними доказами, які підтверджують виконання судового рішення. Законодавче закріплення даної презумпції має підвищити ефективність виконання судових рішень, оскільки врегулює належним чином можливість застосування до боржника тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України.

Про подібний підхід до боржників та необхідність застосування презумпції вини боржника в певних категоріях справ зазначає і П.Пригуза, який аналізував Кодекс України з питань банкрутства щодо умов та порядку визнання боржника банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності.

На переконання П.Пригузи, на основі певних категорій і понять даного кодексу, необхідно сформулювати низку презумпцій, зокрема і презумпція вини боржника (фізична особа - боржник є недоброчесною, доки не буде встановлено інше). Як зазначив П.Пригуза, при умисному банкрутстві кредитор є потерпілою особою, слабкою стороною у справі про банкрутство фізичної особи, тому роль суду – захистити основи ринкової економіки, а саме кредит і довіру [162].

Відповідно до законодавчої процедури, розгляд судом подання виконавця про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України здійснюється негайно та передбачає участь лише виконавця.

Варто зазначити, що статтею 441 ЦПК України не визначений термін «негайно», який визначений законодавцем як строк, протягом якого суд має розглянути дане подання виконавця. Також і глава 6 «Процесуальні строки» ЦПК України, якою визначені види процесуальних строків та їх обчислення, не містить такого визначення. Відповідно до словника української мови, термін «негайний» означає який здійснюється, відбувається зразу, без затримки [163], проте таке тлумачення також не має виміру в одиницях часу.

Верховний Суд України в листі від 01.02.2013р. зазначив, що враховуючи обов'язковість виклику виконавця при розгляді подання та можливості витребування необхідних документів, розгляд подання повинен здійснюватися в день його надходження (за наявності необхідних документів), але не пізніше наступного дня з моменту його подання.

Викликає обґрунтований сумнів необхідності в передбаченій законодавством процедури розгляду подання виконавця без участі боржника, а також законодавчу процедуру скасування судом такого заходу забезпечення виконання судового рішення за заявою боржника, яка може призвести до подвійного розгляду одного і того ж питання та при однакових обставинах [164, с.62-65].

Можна припустити, що негайний розгляд даного подання виконавця має на меті перешкодити виїзду особи за межі України та ухилятися таким чином від виконання судового рішення. Проте варто зазначити, що такий захід забезпечення виконання судового рішення застосовується судом на стадії примусового виконання судового рішення, що виключає несподіваність застосування таких заходів для боржника.

Відтак за доцільне є передбачити процедуру розгляду подання виконавця для санкціонування судом тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України за участі виконавця та боржника із застосуванням презумпції ухилення боржника від виконання судового рішення. При цьому неявка боржника на засідання не має бути перешкодою для розгляду подання виконавця. За даного підходу суд під час вирішення питання щодо санкціонування такого обмеження фактично дає відповіді на запитання: чи відповідає подання виконавця вимогам законодавства; чи відкрите ВП; чи виконане боржником судове рішення.

Отже, тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України є формою СКВСП та полягає у санкціонуванні судом заходу забезпечення виконання судового рішення за поданням виконавця. Через можливість

застосування такого заходу забезпечення виконання судового рішення лише на стадії примусового виконання судового рішення, ймовірність застосування такого заходу не може бути несподіванкою для боржника, а відтак варто здійснювати розгляд подання виконавця за участі боржника. Водночас неявка боржника не має перешкоджати розгляду судом відповідного подання виконавця.

При розгляді подання виконавця про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України, суд повинен застосовувати презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення. Дана презумпція має бути законодавчо закріплена для належного її застосування у судовій практиці. Оцінюючи законність такого подання виконавця, суд відповідає на запитання: чи відповідає подання виконавця вимогам законодавства; чи відкрите ВП; чи виконане боржником судове рішення.

Щодо санкціонування повороту виконання судового рішення.

Процесуальним законодавством України передбачений інститут повороту виконання судового рішення, який полягає у поверненні сторін позовного провадження в становище, яке існувало до набрання судовим рішенням законної сили та його виконання, у разі скасування або зміни такого судового рішення.

Поворот виконання судового рішення є формою СКВСП, оскільки суд вирішує питання про санкціонування повороту виконання судового рішення вже після прийняття рішення по суті позову. Ухвала про поворот виконання судового рішення є підставою для видачі судом виконавчого документа та відновлення порушених прав відповідача.

Окреме правове регулювання інституту повороту виконання судового рішення також підтверджується і судовою практикою.

Про розмежування рішень по суті та ухвал суду про поворот виконання рішення зазначав КСУ в рішенні №13-рп/2011 від 02.11.2011р. у справі №1-25/2011. Правова позиція КСУ ґрунтувалась на тому, що рішення суду та ухвали суду про поворот виконання рішення приймаються на різних стадіях, а відтак їх одночасне оскарження є неможливим. При цьому КСУ зазначав, що ухвали суду приймаються на стадіях виконання судового рішення [165].

Також ВС здійснено розмежування питань, які вирішуються шляхом ухвалення додаткового рішення та ухвали суду про поворот виконання рішення. Чинним законодавством передбачена можливість суду ухвалювати додаткове рішення, зокрема, у разі якщо суд вирішивши питання про право, не зазначив точної грошової суми, присудженої до стягнення, або майно, яке підлягає передачі, або дії, що треба виконати. Водночас відповідно до правової позиції ВС, поворот виконання судового рішення після вирішення судом апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги не підлягає вирішенню в порядку ухвалення додаткового рішення, оскільки процесуальним законом передбачена можливість вирішення питання про поворот виконання рішення судом першої інстанції. [166]. Таким чином, ВС також фактично розмежував ухвалення додаткового рішення, яке стосується вирішення справи по суті, та можливості винесення ухвали суду про поворот виконання рішення.

Отже, законодавцем та судовою практикою здійснено розмежування діяльності суду щодо розгляду справи по суті та вирішення питання про поворот виконання судового рішення шляхом визначення стадій розгляду справи під час яких воно ухвалюється.

Нормативно-правове регулювання інституту повороту виконання рішення врегульовано статтями 444-445 ЦПК України, 333 ГПК України та 380-381 КАС України. Законодавцем встановлено, що поворот виконання рішення здійснюється судом лише у разі подання відповідної заяви стороною, яка виконала судове рішення, проте таке судове рішення було в подальшому скасоване або змінене шляхом зменшення задоволення позовних вимог.

Суди апеляційної та касаційної інстанцій вирішують питання про поворот виконання рішення у випадку прийняття судом рішення про скасування судового рішення нижчої інстанції або за результатами перегляду за нововиявленими або виключними обставинами.

Водночас суди першої інстанції вирішують питання про поворот виконання рішення у разі:

1) розгляду справи, яку направлено на новий розгляд та прийняття рішення про закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду, відмови у позові повністю або задовольняючи позовні вимоги в меншому розмірі;

2) перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та прийняття рішення про залишення позову без розгляду, відмови у позові повністю або задовольняючи позовні вимоги в меншому розмірі;

3) якщо судами апеляційної або касаційної інстанції не було вирішено питання про поворот виконання рішення у разі скасування судового рішення нижчої інстанції, перегляду за нововиявленими або виключними обставинами, а також за результатами перегляду справи, яку направлено на новий розгляд та прийняття рішення про залишення позову без розгляду, відмови у позові повністю або задовольняючи позовні вимоги в меншому розмірі.

Для санкціонування повороту виконання судового рішення судом має бути встановлено:

1) чи було виконане судове рішення заявником про поворот виконання рішення, яке в подальшому було скасоване або змінене шляхом зменшення розміру задоволених позовних вимог;

2) вид судового рішення, яке підлягає повороту виконання рішення: майнового чи немайнового характеру, а також у разі немайнового характеру - чи можливо здійснити поворот виконання судового рішення у даній справі;

3) спосіб повороту виконання судового рішення.

Щодо можливості повороту виконання судового рішення у справах немайнового характеру.

Судова практика щодо застосування повороту виконання судового рішення у справах майнового характеру не викликає дискусій на відміну від застосування даного інституту права в справах немайнового характеру.

Судова практика щодо неможливості застосування повороту виконання судового рішення у справах немайнового характеру ґрунтується на позиції КСУ, яка була викладена в рішенні від 2 листопада 2011 року №13-рп/2011 у справі №1-25/2011. В даній справі КСУ відніс інститут повороту виконання рішення до процесуальних гарантій захисту виключно майнових прав особи та зазначив, що даний інститут є способом захисту цих прав у разі отримання стягувачем безпідставно стягненого майна (або виконаних дій) [165]. Проте є певна суперечливість у таких висновках КСУ, оскільки при віднесенні інституту повороту виконання рішення до способу захисту майнових прав у вигляді стягнення майна, в даному рішенні одночасно заявляється і про можливість повороту виконання рішення щодо виконаних дій.

Попри наявність суперечності в підході КСУ до інституту повороту виконання судового рішення, він став широко застосовуватись судами виключно щодо справ майнового характеру. Зокрема ВП ВС у постанові від 04 вересня 2019 року у справі №569/15646/16-ц зазначила, що поворот виконання рішення відноситься до процесуальних гарантій захисту майнових прав учасників справи; у разі відсутності встановлених законом обмежень суди мають задовольняти заяви про поворот виконання рішення та повертати відповідачеві кошти за скасованим судовим рішенням [167]. У постанові від 23 січня 2018 року у справі №203/2612/13-ц ВС прямо зазначив, що поворот виконання рішення є способом захисту майнових прав сторони, який не може бути застосований у справах, де предметом спору є немайнові права [168].

Подібної позиції дотримуються В.Комаров та В.Баранкова, які зазначають про отримання позивачем від відповідача майна чи коштів як одну з обов'язкових умов можливості застосування повороту виконання судового рішення [169, с.804].

Вчені А.Іванов та М.Клубань зазначають, що «на законодавчому рівні не вирішено питань, що мають регулювати порядок повороту виконання судового рішення з метою повернення до стану, що був присутнім до реалізації вже скасованого чи зміненого судового рішення щодо об'єктів цивільних прав, які містять немайновий характер. Таким чином застосування більш ширшого тлумачення повороту виконання судового рішення в цивільному процесі, враховуючи положення національного законодавства, є недоцільним» [170,с.92].

Водночас з такою позицією судів та вчених неможливо погодитись з огляду на наступне.

Як вже зазначалось вище, нормативно-правове регулювання інституту повороту виконання судового рішення врегульовано статтями 444-445 ЦПК України, 333 ГПК України та 380-381 КАС України. Дані положення законодавства не містять заборони щодо повороту виконання судового рішення у справах немайнового характеру. Основною метою повороту виконання судового рішення є поновлення прав та законних інтересів особи, у разі якщо виконане нею судове рішення було в подальшому скасоване або змінене шляхом зменшення задоволення позовних вимог. Ключовою відмінністю позовного провадження від інституту повороту виконання судового рішення є те, що останній застосовується після вирішення судом справи по суті. Однією з переваг повороту виконання судового рішення над позовним провадженням є процесуальна економія, оскільки суд, вже вирішивши справу по суті, лише санкціонує поворот виконання судового рішення без відкриття нового судового провадження. При цьому варто зазначити, що особа звільнена від сплати судового збору за подання заяви про поворот виконання судового рішення, що також забезпечує можливість ефективного поновлення порушених прав.

Попри правові позиції КСУ та ВС щодо можливості застосування повороту виконання судового рішення лише для захисту майнових прав, в судовій практиці існує низка судових рішень про застосування положень інституту повороту виконання судових рішень щодо справ немайнового характеру. Суди у

справах немайнового характеру допускали поворот виконання судового рішення щодо вилучення (виключення) або внесення відомостей про особу до актового запису, вселення особи у кімнату, видалення з Реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва інформації про скасування дозволу на виконання будівельних робіт, відновлення запису про державну реєстрацію речового права.

У справі №209/2811/15-ц ухвалою від 17 вересня 2020 року Дніпровським районним судом м.Дніпродзержинська санкціоновано поворот виконання судового рішення шляхом вилучення (виключення) з актового запису №3392 від 26.10.2012 року відомостей про особу, як про батька [171].

Ухвалою від 13 січня 2020 року Корольовського районного суду в м.Житомир у справі №296/11682/18 було допущено поворот виконання судового рішення шляхом виключення змін, внесених до актового запису про народження №11 від 21.08.2018 особи, а саме виключено у графі «батько» відповідної інформації та змінено прізвище дитини [172].

Ухвалою від 22 березня 2013 року Центральним районним судом м.Миколаєва у справі №1423/18770/2012 допущений поворот виконання судового рішення, а саме внесення відомостей про особу як батька в актовий запис № 1859 про народження [173].

Житомирським окружним адміністративним судом ухвалою від 17 вересня 2019 року у справі №806/1222/17 допущено поворот виконання судового рішення шляхом відновлення запису про державну реєстрацію за ТОВ «Делікатес» іншого речового права - права оренди земельної ділянки, кадастровий номер: 1820880900:16:000:0009 [174].

Ухвалою Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 25 лютого 2019 року в справі №686/13976/16-ц заяву здійснено поворот виконання рішення шляхом вселення особи у кімнату [175]. В подальшому, Хмельницьким апеляційним судом постановою від 22 серпня 2019 року залишено апеляційну скаргу особи без задоволення, а ухвалу Хмельницького міськрайонного суду

Хмельницької області від 25 лютого 2019 року про поворот виконання рішення суду без змін. Обґрунтовуючи судове рішення Хмельницький апеляційний суд зазначив, що «поворот виконання рішення це повернення сторін у первісний стан, що передувало виконанню рішення, через скасування правової підстави такого виконання. Предметом повороту виконання може бути як майно, так і дії, що не мають майнового характеру. У випадку, якщо предметом виконання є певні блага немайнового характеру, то сторони також мають бути повернуті до первісного стану, що передувало виконанню рішення» [176].

Окружним адміністративним судом міста Києва ухвалою від 03 червня 2022 року в справі №640/2719/20 допущено поворот виконання судового рішення шляхом скасування Рішення головного інспектора будівельного нагляду «Про анулювання дозволу на виконання будівельних робіт» від 01 червня 2021 року № 5 прийнятого на виконання Постанови Шостого апеляційного адміністративного суду від 20 квітня 2021 року по справі за № 640/2719/20 та видалення з Реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва інформацію про скасування Дозволу на виконання будівельних робіт від 29 серпня 2019 року [177].

Можна погодитись з позицією судів, які вбачають за можливе застосування повороту виконання судового рішення у справах немайнового характеру, адже це відповідає меті даного інституту права та положенням чинного законодавства [178, с.224-227]. Вчені М.Майка та Харитонов Є. також розділять позицію про можливість повороту виконання у немайнових спорах [179, с.122], зокрема у справах з позовними вимогами про зобов'язання вчинити певні дії або утриматись від їх вчинення [180, с. 207-209].

Водночас варто зазначити, що інститут повороту виконання судового рішення не може бути застосований щодо справ немайнового характеру, де предметом позову є вчинення дій відповідачем на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем. Як приклад такої справи можна навести виконання відповідачем судового рішення, яким його зобов'язано

надати інформацію позивачу (запитувачу інформації) відповідно до положень Закону України «Про доступ до публічної інформації», та яке надалі було скасоване. В даному випадку неможливим є відновлення порушених прав відповідача шляхом застосування інституту повороту виконання судового рішення, оскільки через фактичне надання такої інформації відповідачем повернутись у первинний стан, який існував до виконання судового рішення, вже є неможливим.

Також піддається сумніву можливість застосування повороту виконання судового рішення щодо справ, в яких існує необхідність вчинення дій чи прийняття рішень особами, які не є сторонами у судовому провадженні, для повернення позивача та відповідача до стану, який існував до виконання судового рішення, яке надалі було скасоване.

В даному випадку буде мати місце порушення прав даних осіб, оскільки судові рішення про поворот виконання судового рішення буде впливати на їхні обов'язки без фактичної їхньої участі в даній справі. Окрім того, за таких обставин суд буде виходити за межі предмету позову та обставин, які досліджувались під час розгляду справи, що унеможлиблює правове вирішення даного питання без порушення прав інших осіб. У зв'язку з цим, в даному випадку можливе вирішення питання щодо повернення сторін до стану, який існував до виконання судового рішення, яке було скасоване або змінене шляхом зменшення розміру задоволених позовних вимог, лише в порядку позовного провадження із залучення відповідних осіб.

Варто зазначити, що законодавець застосовує різні терміни щодо суб'єктів інституту повороту виконання рішення: сторона (ч.5 ст.444 ЦПК України), відповідач (ч.9 ст.444 ЦПК України), стягувач та боржник (ч.10 ст.444 ЦПК України).

Вважаю необґрунтованим застосування законодавцем термінів «стягувач» та «боржник» з огляду на наступне.

Законодавцем визначено, що питання про поворот виконання рішення вирішується судом у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника у двадцятиденний строк з дня надходження заяви, проте неявка їх не перешкоджає її розгляду.

Чинним законодавством передбачено, що сторонами в цивільному, господарському або адміністративному процесі є позивач та відповідач.

Відповідно до положень статті 15 ЗУ «Про виконавче провадження», стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ, а боржник - визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, яка зобов'язана виконати судові рішення. Стягувач і боржник є сторонами виконавчого провадження, яке є завершальною стадією судового провадження і полягає у примусовому виконанні судового рішення.

Отже, обов'язковою умовою набуття особою статусу стягувача або боржника є наявність виконавчого документа, який в подальшому є підставою для примусового виконання судового рішення.

І.Андронов здійснює поділ судових рішень на рішення про присудження, рішення про визнання та перетворювальні (конститутивні) рішення. Вчений запропонував під рішенням про присудження розуміти постанови суду, якими підтверджуються права, обов'язки та законні інтереси сторін, і одна сторона присуджується виконати на користь другої сторони певні дії або утриматися від виконання їх; під рішеннями про визнання - постанови суду, якими підтверджуються наявність або відсутність між сторонами певних юридичних відносин, певних обставин або фактів; під перетворювальними (конститутивними) рішеннями - постанови суду, які спрямовані на зміну чи припинення правовідносин. І.Андронов передбачає можливість примусового виконання лише рішень про присудження [181, с.206].

Подібної позиції дотримуються і вчені Ю. Юркевич, О. Верба-Сидор, Н. Грабар, які зазначають, що судові рішення, які виконуються без видачі

виконавчого документа - є судовими рішеннями про визнання, бо вони констатують наявність або відсутність правовідносин і реалізуються, залежно від зацікавлених осіб, державними та іншими органами і посадовими особами. Такі судові рішення виконуються поза межами ВП. До таких судових рішень відносять:

- 1) про розірвання шлюбу, про визнання договору недійсним без реституції;
- 2) про усиновлення;
- 3) про позбавлення батьківських прав, тощо [25, с.178-179].

В окремих випадках законодавець вказує, що підставою для виконання судового рішення є саме судові рішення, яке набрало законної сили без видачі виконавчого документа. Як приклад можна зазначити, що підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань рішення суду, яке набрало законної сили, є примірник такого рішення в електронній формі, який надсилається даному суб'єкту у відповідному порядку (ч. 2 ст.431 ЦПК України).

Підсумовуючи позиції вчених та положення законодавства можна зазначити, що виконавчий документ на примусове виконання у порядку ВП видається судом лише щодо судових рішень про присудження, водночас як рішення про визнання та перетворювальні (конститутивні) рішення є обов'язковими до виконання для всіх юридичних та фізичних осіб відповідно до принципу обов'язковості судового рішення. Відповідно у разі ухвалення судових рішень про визнання та перетворювальних (конститутивних) рішень, особи не будуть набувати статусу стягувача та боржника.

Також варто розглянути ситуацію, коли виконане відповідачем судові рішення, яке набрало законної сили, втрачає законну силу до видачі виконавчого документа.

Судові рішення, які виносяться у формі рішень або постанов, за результатами вирішення справи по суті не є виконавчими документами та потребують звернення до виконання.

За загальним правилом, виконання судових рішень про присудження здійснюється на підставі виконавчих документів: виконавчих листів (в цивільному та адміністративному процесі) або наказу (господарському процесі), які вносяться судом протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а копія відповідного виконавчого документа надсилається стягувачу до його електронного кабінету.

Водночас протягом п'яти днів після набрання законної сили судовим рішенням можуть виникнути обставини, які призводять до втрати законної сили судового рішення: поновлення апеляційним судом строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції та прийняття до розгляду апеляційної скарги, зупинення виконання судового рішення апеляційної інстанції судом касаційної інстанції. Тобто у разі виконання судового рішення після набрання законної сили та до виникнення обставин, які призводять до втрати законної сили судового рішення та видачі виконавчого документа, особи не набувають статусів стягувача та боржника, оскільки виконавчий документ виданий не буде через втрату законної сили судовим рішенням.

У зв'язку з цим є необґрунтованим одночасне застосування законодавцем в статтях 444 ЦПК України, 333 ГПК України та 380 КАС України термінів сторони (якими є позивач та відповідач), відповідач, стягувач і боржник, оскільки сторони відповідного судового процесу не завжди набувають статусів стягувача та боржника.

Також потребує законодавче врегулювання віднесення ухвали про поворот виконання судового рішення до виконавчих документів.

Законодавством визначено види виконавчих документів в цивільному, господарському та адміністративному процесі. В процесуальних кодексах передбачено, що ухвала суду є виконавчим документом у встановлених даними кодексами випадках, а також виконавчими документами є виконавчий лист та судовий наказ в цивільному процесі, наказ та судовий наказ в господарському

процесі, виконавчий лист в адміністративному процесі. До ухвал суду, які одночасно є виконавчими документами, можна віднести: ухвали про забезпечення доказів (крім забезпечення доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, огляду доказів); ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; ухвали про стягнення штрафу; ухвали про забезпечення позову; ухвали про затвердження мирової угоди; ухвали про затвердження умов примирення.

Отже, ухвала суду є виконавчим документом лише в тому випадку, коли в законодавстві міститься пряма вказівка про це. Даній позиції також притримуються Л.Малярчук та І.Спасибо-Фатеєва, які зазначають, що законодавець обмежив примусове виконання ухвал суду органами примусового виконання лише випадками, встановленими законом [182, с.99; 183, с.9].

Як вбачається з положень законодавства, судові рішення які виносяться за результатами розгляду справи по суті у формі рішень та постанов, не є виконавчими документами і потребують звернення до виконання шляхом видачі судом виконавчого документа.

Водночас суд розглядає питання щодо застосування інституту повороту виконання судового рішення вже після наявного рішення по суті, яким скасовано рішення про задоволення позовних вимог або зменшено розмір задоволених позовних вимог. Відтак, рішення по суті на даній стадії вже наявне. Натомість ухвала, якою суд санкціонує поворот виконання судового рішення, не є виконавчим документом та також потребує звернення до стягнення, що не відповідає змісту даного інституту права та фактично призводить до дублювання документів.

Поворот виконання судового рішення здійснюється після вирішення судом справи по суті. Лише за заявою відповідача суд вирішує питання про поворот виконання судового рішення, тобто волевиявлення особи щодо необхідності відновлення порушених прав особи (реалізація принципу диспозитивності) вже наявне у формі подання відповідної заяви.

На переконання Л.Малярчук, «за такої логіки законодавця звертати до виконання треба не тільки рішення суду як кінцевий акт, яким вирішувався спір по суті, і заключні рішення апеляційної та касаційної інстанцій за результатом розгляду скарг, а і ухвали, якими зазвичай вирішуються окремі проміжні процесуальні питання, як-от у цьому разі про поворот виконання, що в цілому суперечить підходу до того, що деякі ухвали все ж можуть бути самодостатніми виконавчими документами». Також вчена зазначає, що задля забезпечення єдиного підходу до ухвал як самодостатніх виконавчих документів, ухвала про поворот виконання судового рішення має бути законодавчо визначена як виконавчий документ [182, с.98].

Погоджуючись з позицією Л.Малярчук, вважаємо за доцільне внесення відповідних змін до законодавства, оскільки це відповідає принципу процесуальної економії та виключить обов'язок суду щодо видання виконавчого документа додатково до ухвали про поворот виконання судового рішення.

Отже, поворот виконання судового рішення - це форма СКВСП, яка полягає в ініціюванні відповідачем повернення сторін до стану, який існував до виконання відповідачем судового рішення, яке в подальшому було скасоване або змінене шляхом зменшення розміру задоволення позовних вимог. Дана форма СКВСП може бути застосована у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні). Визначення законодавством ухвали про поворот виконання судового рішення як виконавчого документа є доцільним та відповідатиме принципу процесуальної економії.

2.3. Розгляд судом позову, пов'язаного з виконанням судового рішення.

Низький рівень фактичного виконання судових рішень призвів до поширеної практики з подачі позовів до суду у зв'язку з невиконанням судового

рішення.

Правова позиція щодо можливості застосування загального судового порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання позову викладена ВС у постановках від 18 травня 2022 року у справі №480/2378/21 [184], від 13 вересня 2021 року у справі №420/3888/21 [185], від 20 лютого 2019 року у справі №806/2143/15 [186].

Вирішуючи дані справи, ВС констатував, що судові рішення є обов'язковими до виконання. Суб'єктами, на яких поширюється обов'язковість судових рішень являються всі органи державної влади і органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові чи службові особи та громадяни.

ВС зазначив, що СВП неможливо зобов'язати виконати судові рішення шляхом ухвалення нового судового рішення, оскільки примусове виконання судового рішення здійснюється в порядку, який визначений в Законі України «Про виконавче провадження». Аргументуючи свою позицію, ВС зазначає, що якщо позивач вважає, що рішеннями, діями чи бездіяльністю відповідача порушено його права, свободи чи інтереси, то позивач повинен звертатись в межах процедури СКВСП. Також про це свідчить наявність спеціальних норм у КАС України, які спрямовані на забезпечення належного виконання судового рішення (ст.382-383 КАС України), а це виключає можливість застосування загального судового порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання позову. СКВСП здійснюється в порядку, передбаченому КАС України, який не передбачає можливості подання окремого позову, предметом якого є спонукання відповідача до виконання судового рішення, яке набрало законної сили.

Також варто зазначити, що нормами чинного законодавства передбачено, що у разі наявності судового рішення або ухвали суду про закриття провадження, яке набрало законної сили, між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав - суд зобов'язаний відмовити у відкритті провадження у

справі (п.2 ч.1 ст.186 ЦПК України, п.2 ч.1 ст.175 ГПК України, п.2 ч.1 ст.170 КАС України).

Отже, як передбачено чинними нормами законодавства та підтверджено судовою практикою, застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову є неможливим. Оскільки чинне законодавство не містить заборони щодо можливості захисту прав та інтересів особи шляхом подачі позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, які існували при вирішенні справи раніше, підлягають дослідженню можливість захисту прав та інтересів особи шляхом подачі такого позову, повноважень суду в межах СКВСП змінювати спосіб захисту прав та інтересів особи, а також подачі позову щодо спорів, які виникають під час виконання судового рішення.

Щодо позову, який поданий з іншим предметом позову, але тотожними підставами.

Досліджуючи поняття «предмет позову» та «підстави позову» науковці зазначили, що предмет позову - частина позову, яка містить матеріально-правову вимогу позивача до відповідача [187, с.133]; матеріально-правова вимога позивача до відповідача, щодо якої суд повинен прийняти рішення [188, с.185], а підстава позову - обставини (юридичні факти) з наявністю або відсутністю яких закон пов'язує виникнення чи припинення матеріально-правових відносин між сторонами [189, с.220]; обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги [188, с.185]. З таким підходом погодився і ВС у постанові від 20 вересня 2021 року в справі №638/3792/20 [190] та постанові від 15 жовтня 2020 року в справі №922/2575/19 [191], додатково визначивши поняття «предмету спору» як об'єкта спірного правовідношення з приводу якого виник спір, а «правові підстави позову» - як зазначену у позовній заяві нормативно-правову кваліфікацію обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги.

Відповідно до норм процесуального законодавства, суд ухвалюючи рішення у справі повинен в резолютивній частині зазначити висновок про задоволення

позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної з заявлених вимог позивачем.

Відтак можна зазначити, що у резолютивній частині судового рішення суд зазначає про фактичне задоволення або відмову у задоволенні предмета позову (матеріально-правової вимоги) позивача до відповідача щодо предмету спору.

ВС сформульовані критерії ефективності судового рішення про задоволення позову [192]. Відповідно до даних критеріїв, судове рішення має забезпечити захист/відновлення порушеного/оспорюваного права/інтересу; у позивача не буде потреби ще раз звертатися до суду з іншими вимогами, а також судове рішення можливо виконати.

Можна погодитись з визначеними ВС критеріями ефективності судового рішення про задоволення позову, однак зазначивши, що такі критерії обумовлені саме стадією розгляду справи та прийняттям судового рішення.

Захист прав та інтересів особи шляхом подання нового позову з іншим предметом позову, але тотожними обставинами пов'язується з неможливістю виконання судового рішення, яке набрало законної сили. Загальноприйнятим є поділ судових рішень на судові рішення майнового та немайнового характеру. Такий поділ відображає характер бажаного кінцевого результату судового провадження. Також подібний поділ судових рішень (позовів) міститься в Законах України «Про судовий збір», «Про виконавче провадження» та інших. Науковець А.Авторгов окремо виділяє рішення зобов'язального характеру, оскільки такі рішення за своєю суттю можуть бути як немайновими (зобов'язати боржника не чинити перешкод), так і майновими (зобов'язати боржника передати майно або грошові кошти стягувачу) [193]. Вважаю за доцільне поділ судових рішень на майнові та немайнові виходячи з мети судового провадження, а саме захисту прав та інтересів особи - майнових або немайнових.

Причиною, яка зумовлює застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову, є неможливість виконання судового рішення. Як зазначає К.Пільков, для континентальної системи права у

поглядах на способи захисту спершу встановлюється, чи мало місце порушення суб'єктивного права, а далі шлях, по суті, єдиний - відновлення права (чи примусове його здійснення) або компенсація, однак тільки якщо відновлення неможливе [194, с.305].

Обставини, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення можна умовно поділити на:

- 1) фактичні (остаточні);
- 2) процедурні (тимчасові).

До фактичних обставин, які унеможливають виконання судового рішення можна віднести ті обставини, які об'єктивно виключають можливість виконання такого судового рішення. Такі обставини можуть виникнути на стадії виконання судового рішення і до таких обставин можна віднести:

- 1) зміни правового регулювання, які регулюють предмет спору (виведення з вільного обігу товарів, скасування чи запровадження інших дозвільних документів, тощо);

- 2) втрата майна;

- 3) смерть особи боржника, якщо виконання судового рішення нерозривно пов'язане з особою боржника.

До процедурних обставин, які тимчасово унеможливають виконання судового рішення, можна віднести обставини, усунувши які можливо виконати судові рішення. На стадії виконання судового рішення це можуть бути обставини, які через відсутність механізму виконання судових рішень державним виконавцем та невчиненням дій боржником передбачених судовим рішенням призводять до його фактичного невиконання, а також ті, які розглядаються судом під час здійснення СКВСП шляхом санкціонування: відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання; визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами; звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності

на яке не зареєстровано в установленому порядку; заміні сторони виконавчого провадження; тимчасовому обмеженні у праві виїзду за межі України, оголошення про розшук боржника або дитини, привід боржника, проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Посилаючись на думку М.Гріцишиної щодо обставин, які ускладнюють виконання судових рішень під час здійснення процедури примусового виконання судового рішення, можна навести приклад відмови голосувати за прийняття державним колегіальним органом необхідного рішення, яке передбачене судовим рішенням [195]. В даному випадку в законодавстві відсутній ефективний механізм примусу для виконання судового рішення. Проте таке судове рішення є виконуваним, а його фактичне невиконання полягає у відсутності ефективного механізму примусового виконання щодо такої категорії судового рішення.

Проте як слушно зазначає О.Снідевич, вдосконалення потребує матеріального законодавства в частині більш якісного пристосування окремих способів захисту порушених прав до процедур виконання рішень, а також й законодавства про ВП в частині розширення заходів процесуального примусу, що застосовуються під час виконання рішень, які можуть бути виконані виключно боржником. Стимулювати боржника до виконання рішення мають насамперед численні заходи примусу виконавчо-процесуального характеру, а застосовувати їх мусять виконавці як особи, до обов'язків яких входить примусове виконання рішень [196, с.55].

Як зазначає в своїх рішеннях ЄСПЛ, в кінцевому результаті ефективний спосіб захисту прав повинен забезпечити поновлення порушеного права, а в разі неможливості такого поновлення - гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування, тобто такий захист повинен бути повним та забезпечувати таким чином мету здійснення правосуддя та принцип процесуальної економії (забезпечити відсутність необхідності звернення до суду для вжиття додаткових засобів захисту) [197-198]. З даною правовою позицією

погоджується і ВП ВС, що відображено в постанові від 22.09.2022р. у справі № 462/5368/16-ц [199] та постанові від 22.09.2020р. у справі № 910/3009/18 [200].

Отже, критерієм можливості застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, є наявність фактичних (остаточних) обставин, які унеможливають виконання судового рішення.

При цьому застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, у разі наявності процедурних (тимчасових) обставин, які унеможливають виконання судового рішення, є неможливим, оскільки існування декількох судових рішень щодо одного предмету спору, які ґрунтуються на одних фактичних та правових підставах, призведуть до подвійної відповідальності, а також порушення принципу процесуальної економії.

Щодо можливості в межах судового контролю за виконанням судового рішення змінювати спосіб захисту прав та інтересів особи.

Проблеми судового захисту та його ефективності в різних сферах права досліджувались М.Стоколосою, І.Цимбалою, Л.Козловською, К.Пільковим та іншими вченими. Водночас дані дослідження стосуються проблем ефективності, диспозитивності та інших критеріїв судового захисту порушених прав та свобод особи на стадії ухвалення судового рішення, проте не торкаються питання можливості зміни способу захисту на стадії виконання судового рішення.

Законом України від 21.11.2024 №4094-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» [201] були внесені зміни до процесуальних щодо положень про зміну способу або порядку виконання судового рішення.

Відповідно до положень процесуальних кодексів, підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють або унеможливають виконання судового рішення.

Наразі положення ГПК України та ЦПК України передбачають, що у разі невиконання боржником судового рішення щодо вчинення певних дій стосовно майна стягувача протягом двох місяців з дня відкриття ВП, може бути здійснено зміну способу і порядку виконання такого судового рішення шляхом стягнення з боржника суми вартості майна, за винятком випадків, коли стягувач перешкоджає провадженню виконавчих дій, вартість майна неможливо визначити або майно відповідно до закону не може оцінюватися.

Також були внесені зміни і до ч.3 ст.378 КАС України, відповідно до яких невиконання СВП протягом двох місяців з дня набрання законної сили судового рішення щодо пенсійних, соціальних та інших виплат, які передбачені даною статтею, є підставою для зміни способу і порядку виконання такого судового рішення шляхом стягнення з такого СВП відповідних виплат.

Проте даними змінами фактично передбачено зміна способу захисту прав та інтересів особи, а не способу та порядку виконання судового рішення з огляду на наступне.

Спосіб захисту прав та інтересів особи визначені процесуальними кодексами, зокрема ч.2 ст.16 ЦК України, ч.2-3 ст.20 ГК України, ч.1-2 ст.5 КАС України, а також іншими законами.

В резолютивній частині судового рішення суд зазначає про фактичне задоволення або відмову у задоволенні предмета позову (матеріально-правової вимоги) позивача до відповідача щодо предмету спору, тобто застосування визначеного способу захисту порушених прав або інтересів особи. При цьому суд вирішує справу в межах позовних вимог, здійснюючи оцінку обставин (фактів) та доказів, якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, характеру правовідносин сторін відповідно до встановлених обставин та правових норм,

які підлягають застосуванню. Як зазначає К.Пільков, посилаючись на закладений принцип у 2021 році УНІДРУА та Європейським інститутом права у Європейських правилах цивільного процесу, що «суд повинен вирішувати стосовно заявленої вимоги і лише стосовно неї» (Правило 23(2)) [194, с.308].

Отже, у разі зазначення в позовних вимогах зобов'язання вчинити певні дії щодо майна стягувача або майна, присудженого на користь стягувача, та за відсутності в позовних вимогах стягнення суми вартості даного майна - суд не досліджує вартість такого майна, а відтак сторони не зобов'язані здійснювати доказування його вартості, оскільки це не є предметом спору.

Враховуючи викладене, неможливо здійснювати зміну способу виконання судового рішення, як це передбачають наразі ГПК України, ЦПК України та КАС України. Подібної правової позиції дотримуються і суди під час розгляду справ про зміну порядку та способу виконання судового рішення.

Сьомий апеляційний адміністративний суд в постанові від 31.01.2023р. у справі № 560/7847/22 зазначив, що під зміною способу і порядку виконання рішення розуміється прийняття судом нових заходів для реалізації рішення в разі неможливості його виконання у порядку і способом, раніше встановленими. Змінюючи спосіб і порядок виконання судового рішення, суд не може змінювати останнє по суті. Також в даному судовому рішенні зазначено, що суд не може змінювати зміст резолютивної частини рішення або змінити обраний судом спосіб захисту порушеного права на стадії виконання судового рішення і поза межами судового розгляду справи [202].

Проте як передбачено статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [203]. При цьому під ефективним засобом (способом) слід розуміти такий, що призводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект.

Проте виникають ситуації, які задля ефективного захисту порушеного права потребують можливість обрання стягувачем способу виконання судового рішення поміж двох способів захисту на момент виконання судового рішення. Як приклад можна навести ситуацію, коли особа звертається до суду з позовною заявою із предметом позову про примусове виконання обов'язку в натурі - передачі певних товарів з обмеженим строком придатності за договором купівлі-продажу (п.5 ч.2 ст.16 ЦК України). У разі довготривалого розгляду таких справ є ймовірне закінчення передбаченого строку придатності товару та настануть фактичні обставини, які унеможливають виконання судового рішення.

Положеннями процесуальних кодексів передбачено, що позивач має право змінити предмет позову до закінчення підготовчого засідання, а у справах, які розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження - не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі (ч.3 ст.49 ЦПК України, ч.3 ст.46 ГПК України, ч.1 ст.47 КАС України).

Отже, доцільним є передбачити чинним законодавством, що позивач обрати альтернативний спосіб захисту - відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (п.8 ч.2 ст.16 ЦК України).

Подібної позиції дотримується і А.Авторгов, який стверджує, що можливість зміни способу виконання або ж запровадження альтернативного способу виконання, або ж можливість «монетизації» рішення про повернення майна, значно би сприяло його виконанню та одночасно зазначає, що в ЦПК України від 18.07.1963 існувала норма (ст.206), за якою суд, присуджуючи майно в натурі, повинен був вказати в рішенні вартість майна, яку належить стягнути з відповідача, якщо при виконанні рішення присудженого майна не буде в наявності [204].

У разі заявлення одночасно двох альтернативних позовних вимог позивачем (примусове виконання обов'язку в натурі або відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди) суд буде досліджувати не лише

правомірність примусового виконання обов'язку в натурі відповідачем, а й обґрунтованість суми заявлених збитків.

У справі №442/2633/19 ВС досліджував правомірність примусового виконання судового рішення з альтернативними способами виконання даного рішення. Як вбачається з судового рішення, відповідача було зобов'язано сплатити позивачу грошову компенсацію, або в цей ж термін зобов'язано купити позивачу квартиру, при умові, якщо позивач не буде заперечувати на укладення договору купівлі-продажу квартири, яку запропонує відповідач. В даній справі у зв'язку з не придбанням відповідачем квартири на користь позивача, було застосовано примусове виконання судового рішення в альтернативний спосіб - стягнення грошової компенсації [205].

Отже, під час здійснення СКВСП суд не наділений повноваженнями змінювати резолютивну частину та судове рішення по суті, а відтак і спосіб захисту. При зміні способу та порядку виконання судового рішення суд наділений повноваженнями приймати нові заходи для реалізації судового рішення в межах визначеного способу захисту резолютивною частиною судового рішення.

Враховуючи те, що позивач при обранні способу захисту та поданні позову не може передбачити в певних ситуаціях настання фактичних обставин, які унеможливають в майбутньому виконання судового рішення, задля ефективного захисту поновлених прав та інтересів є доцільним законодавче закріплення альтернативних способів захисту при поданні позовної заяви. Альтернативні способи захисту позитивно вплинуть на виконання судових рішень та можливість зміни способу виконання судового рішення в межах здійснення СКВСП.

2.4. Розгляд судом звіту про виконання судового рішення та заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень.

Щодо розгляду судом звіту суб'єкта владних повноважень про виконання судового рішення в адміністративному судочинстві.

Однією з форм судового контролю за виконанням судового рішення є зобов'язання СВП, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про ВСП.

Дана форма СКВСП була передбачена статтею 267 першої редакції КАС України, який був прийнятий 06 липня 2005 року. За наслідками розгляду звіту СВП, або у разі його неподання у встановлений строк суд міг постановити окрему ухвалу.

В подальшому, законом України від 03.10.2017 №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [66] до процесуальних кодексів були внесені зміни, які зокрема внесли зміни щодо СКВСП. Зокрема стаття 267 КАС України була замінена на статтю 382, яка розширила повноваження адміністративних судів щодо накладення на відповідального за виконання рішення керівника СВП штрафу у разі невиконання рішення суду [15].

Водночас дані зміни не змінили диспозитивність норми щодо застосування судом СКВСП, а саме: «суд, який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, може зобов'язати СВП, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про ВСП». Диспозитивність застосування даної норми судами призвела до досить низького рівня застосування даної форми СКВСП.

Подібної позиції дотримується і суддя ВС М.Смокович, який зазначає, що витребування звіту про ВСП від СВП, а також накладання штрафу у разі невиконання судового рішення є правом суду, а не обов'язком [206].

Варто зазначити, що існує досить поширена судова практика щодо відмов у задоволенні заяв позивача про зобов'язання СВП надати звіт про ВСП із

посиланням в мотивувальній частині судового рішення на те, що застосування такої форми СКВСП є правом суду, а не обов'язком [207-209; 210, с.412].

Також М. Смокович зазначає, що використання передбачених ст. 382 КАС України положень законодавства не є абсолютним, тому що суд не наділений повноваженням самостійного контролю посадових осіб, які зобов'язані виконати рішення суду, а це може бути здійснено лише в межах процедури розгляду скарг, клопотань учасників ВП, а «статистика минулих років свідчить, що відповідні процесуальні звернення сторін у цих справах суди задовольняють на рівні близько 5 %» [206].

На переконання судді ВС Н.Коваленко, СКВСП у формі зобов'язання СВП подати звіт про ВСП є найбільш дієвим і ефективним в тих рішеннях, де СВП зобов'язаний видати дозвіл, правовстановлюючі документи, тощо [206].

Для з'ясування наскільки часто суди застосовують СКВСП у формі зобов'язання СВП подати звіт про ВСП, було використано статистичні дані за період з 01.01.2018 по 31.12.2022 Донецького окружного адміністративного суду, Запорізького окружного адміністративного суду, Івано-Франківського окружного адміністративного суду, Кіровоградського окружного адміністративного суду, Рівненського окружного адміністративного суду, Сумського окружного адміністративного суду, Тернопільського окружного адміністративного суду та Чернігівського окружного адміністративного суду.

За період з 01.01.2018 до 31.12.2022 кількість справ, які перебували у провадженні суду та в яких порушувалось питання про застосування СКВСП у формі зобов'язання подати звіт про ВСП відповідно до статті 382 КАС України:

- Донецького окружного адміністративного суду - 625 справ, у 199 справах було застосовано СКВСП та в 426 справах було відмовлено. СКВСП був застосований у 31,84% справ;

- Запорізького окружного адміністративного суду - 222 справи, у 69 справах було застосовано СКВСП та в 153 справах було відмовлено. СКВСП був застосований у 31,08% справ;

- Івано-Франківського окружного адміністративного суду - 106 справ, у 23 справах було застосовано СКВСП та в 73 справах було відмовлено, 9 заяв було залишено без розгляду або повернуто заявнику та 1 заява станом на 31.12.2022 не була розглянута. СКВСП був застосований у 23,95% справ;

- Кіровоградського окружного адміністративного суду - 560 справ, у 186 справах було застосовано СКВСП та в 233 справах було відмовлено, відомостей щодо 141 заяви не було надано. СКВСП був застосований у 44,39% справ;

- Рівненського окружного адміністративного суду - 253 справи, в 81 справі було застосовано СКВСП та в 137 справах - відмовлено, відомостей щодо 35 заяв не було надано. СКВСП був застосований у 37,15% справ;

- Сумського окружного адміністративного суду - 323 справи, в 121 справі було застосовано СКВСП та в 166 справах було відмовлено, 34 заяви залишено без розгляду та 2 заяви повернуто заявнику. СКВСП був застосований у 42,16% справ;

- Тернопільського окружного адміністративного суду - 1288 справ, в 1052 справах було застосовано СКВСП та в 236 справах - відмовлено. СКВСП був застосований у 81,67% справ;

- Чернігівського окружного адміністративного суду - 385 справ, в 135 справах було застосовано СКВСП та в 158 справах - відмовлено, відомостей щодо 92 заяв не було надано. СКВСП був застосований у 46,07% справ.

Отже, в переважній більшості справ Донецьким окружним адміністративним судом, Запорізьким окружним адміністративним судом, Івано-Франківським окружним адміністративним судом, Кіровоградським окружним адміністративним судом, Рівненським окружним адміністративним судом, Сумським окружним адміністративним судом та Чернігівським окружним адміністративним судом було відмовлено в застосуванні СКВСП. Відмінною є ситуація в Тернопільському окружному адміністративному суді, який у 81,67% справ застосував СКВСП [211, с.261-264].

Справедливо зазначити, що кожна справа є індивідуальною та в певних випадках відмови судів щодо зобов'язання СВП подати звіт про ВСП є обґрунтованими через відсутність порушень щодо виконання судового рішення зі сторони СВП, ненадання позивачем відповідних доказів, тощо.

Враховуючи статистичні дані адміністративних судів щодо зобов'язання СВП подання звіту про ВСП можна зазначити, що відсутність належного нормативного-правового регулювання щодо підстав для застосування, а також необмежена дискреція судів щодо застосування даної форми СКВСП призводить до її низької ефективності (в 7 з 8 адміністративних судів кількість задоволених заяв про зобов'язання СВП подати звіт про ВСП складає менше 50%).

Однією зі спроб врегулювати дані прогалини законодавства є внесені зміни до абз.2 ч.1 ст.382 КАС України, які передбачають імперативну норму, що у разі подання відповідної заяви заявником у справах щодо пенсійних, соціальних та інших виплат, які передбачені даною статтею, суд зобов'язує СВП подати звіт про ВСП.

Як зазначає Н.Коваленко, серед заяв про зобов'язання СВП подати звіт про ВСП є «найбільша кількість заяв – про невиконання судових рішень у соціальних, у тому числі пенсійних справах. Але в органів пенсійного фонду обмежені повноваження для виконання судового рішення, адже вони лише перераховують пенсії, а виплати (тобто безпосереднє виконання судового рішення) залежать від бюджетних видатків. Тому проблема невиконання судових рішень потребує комплексних заходів і лише встановленням судового контролю знята не буде» [206].

Водночас залишаються неврегульованим стадії та співвідношення примусового виконання судового рішення державним виконавцем та зобов'язання судом СВП подати звіт про ВСП, а також чи не призведе імперативна норма щодо застосування СКВСП у найбільшій кількості судових справ до перевантаження судів.

Чинним законодавством відсутнє розмежування можливості зобов'язання СВП подання звіту про ВСР відносно тих судових рішень, примусове виконання яких покладено на державних виконавців. За відсутності такого розмежування, суди наділені повноваженнями зобов'язувати СВП подавати звіт про ВСР відносно всіх судових рішень, проте таким чином суд фактично замінює державних виконавців.

Окремо варто зазначити щодо відсутності законодавчого обмеження максимально допустимої кількості строків, які можуть бути встановлені за результатами розгляду звіту про ВСР.

О. Джафарова та Я. Синицька зазначають, що оскільки термін подачі звіту про ВСР не встановлений законодавчо та може визначатися на розсуд суду, на практиці можуть виникнути ситуації, за яких ця норма може стати декларативною (встановлення строку від місяця до року) та призвести до невиконання судового рішення. Більш того, наявність такої можливості як «встановлення нового строку подання звіту» призводить до зловживання правом з боку уповноважених осіб [212, с.205-206].

Положеннями статті 382-¹ КАС передбачено, що суд встановлює строк для подання звіту про ВСР не менше десяти календарних днів з дня отримання СВП відповідної ухвали та не перевищує трьох місяців. Також положеннями ч.2, 11 статті 382-³ КАС передбачено, що суд може прийняти звіт про ВСР, яке виконано не в повному обсязі з одночасним встановленням нового строку для подання звіту.

Відтак можна зазначити, що наявність абсолютної дискреції суду щодо кількості можливих строків подання звіту про ВСР може негативно вплинути на виконання рішення суду в обґрунтований термін.

Щодо розгляду судом звіту про виконання судового рішення в цивільному та господарському судочинстві.

ЦПК та ГПК передбачають процедуру зобов'язання судом боржника подати у встановлений строк звіт про ВСР на підставі письмового звернення

стягувача до суду за умови невиконання боржником рішення суду та відкритого ВП.

Законодавцем встановлено, що в цивільному судочинстві процедура зобов'язання подання звіту про ВСП може бути встановлена в спорах, що виникають:

- 1) із трудових, сімейних правовідносин;
- 2) щодо відшкодування шкоди (моральної; заподіяної каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи; внаслідок вчинення кримінального правопорушення; внаслідок незаконних рішень, дій чи бездіяльності органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури, суду);
- 3) щодо захисту прав споживачів;
- 4) щодо захисту честі, гідності та ділової репутації;
- 5) в інших справах немайнового характеру.

В господарському судочинстві така процедура може бути встановлена у спорах: про захист ділової репутації; що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції; в інших спорах немайнового характеру.

У спорах в яких боржником є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, суб'єкт господарювання державного або комунального сектору економіки, така процедура застосовується імперативно за ініціативи стягувача (подання письмової заяви) та за умови відкриття ВП незалежно від характеру спору.

Також суд може за власної ініціативи зобов'язати відповідача подати звіт про ВСП незалежно від характеру спору, якщо суд допускає негайне виконання судового рішення.

У разі невиконання судового рішення, виконання не в повному обсязі або неподання звіту про ВСП, на відповідача (боржника) накладається штраф, який сплачується в дохід державного бюджету.

Варто зазначити, що передбачені законодавцем категорії справ, в яких може бути застосовано процедура подання звіту про ВСП, є досить широкими та можуть передбачати як справи майнового, так і немайнового характеру.

Як приклад можна зазначити, що передбачена в господарському судочинстві категорія справ про захист ділової репутації (дифамаційні спори) може передбачати різні способи захисту:

1) загальні (глава 3 ЦК України) - відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

2) спеціальні (глава 20 ЦК України) - спростування поширеної недостовірної інформації, дати відповідь на цю інформацію; встановлення факту недостовірності інформації та її спростування у разі, якщо особа, яка її поширила, є невідомою.

Відповідно у разі обрання позивачем лише загального способу захисту ділової репутації (тобто стягнення коштів), фактично процедура зобов'язання судом боржника подати звіт про ВСП у встановлений строк буде застосована до спору про стягнення коштів, який у разі наявного ВП (яке є обов'язковою передумовою) та постанови виконавця про арешт коштів є непотрібною. В даному випадку може бути застосований СКВСП у формі оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця, у разі невчинення останнім відповідних дій.

Аналогічний підхід може бути застосований і до інших категорій справ, які передбачені ГПК України та ЦПК України щодо процедури зобов'язання подання звіту про ВСП.

Відповідно можна зазначити про необхідність застосування іншого підходу при визначенні категорій справ, в яких може бути застосована процедура зобов'язання подання звіту про ВСП.

Щодо повноважень суду накладати штраф за невиконання судового рішення.

Відповідно до положень статті 382 КАС України, суд наділений повноваженнями накладати штраф на СВП за наслідками розгляду звіту про ВСП або в разі неподання такого звіту, а також новий строк подання звіту. При цьому варто зазначити, що у разі накладання судом штрафу на посадову особу СВП, половина суми штрафу стягується на користь позивача, а інша половина до Державного бюджету України.

Дана норма є дискреційною та встановлює повноваження суду щодо зменшення розміру штрафу (до можливості взагалі його не застосування) у разі невиконання судового рішення в повному обсязі та встановлення нового строку подання звіту.

Суб'єктом ініціювання вирішення питання про накладення штрафу може бути позивач у разі подання відповідного клопотання, а також суд за власною ініціативою.

Для виконання ухвали суду про накладення штрафу, яка набрала законної сили, суд направляє її до ДВС. Попри те, що законодавством прямо не визначено, що ухвала суду про накладення штрафу за результатами розгляду звіту є виконавчим документом, порядок виконання та відсутність потреби додаткового звернення до виконання свідчить про правову природу даної ухвали саме як виконавчого документа.

Варто зазначити, що на суму штрафу, яка визначена ухвалою суду про накладення штрафу, з наступного дня після набрання ухвалою законної сили нараховується пеня у розмірі трьох відсотків річних з урахуванням індексу інфляції.

Положеннями даної статті також передбачено, що сплата штрафу не звільняє від обов'язку виконати судове рішення і подати звіт про ВСП, а також у разі повторного невиконання цього обов'язку судом може бути накладено додатковий штраф.

Водночас відповідно до судової практики ВС [213-215], застосування штрафу щодо керівника СВП можливе лише у разі встановлення: дійсних причин виникнення затримки у виконанні судового рішення; здійснених необхідних дій даною посадовою особою на виконання судових рішень та їх відповідність вимогам законодавства; наявності та форми вини посадової особи; співмірності розміру штрафу та доходів (фінансової спроможності) посадової особи.

Відтак можна зазначити, що накладення штрафу на керівника СВП є дискреційним повноваженням суду, яке застосовується судом після встановлення низки обставин.

Щодо розгляду судом заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень.

Правове регулювання СКВСР у формі зобов'язання СВП подати звіт про ВСР є подібним до процедури визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СВП вчинених на виконання рішення суду, або порушення прав позивача, підтверджених таким рішенням суду (ст.383 КАС України).

Відповідно до ст.383 КАС України, позивач має право подати до суду першої інстанції заяву про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених СВП - відповідачем на виконання такого рішення суду, або порушення прав позивача, підтверджених таким рішенням суду.

Дана заява може бути подана протягом десяти днів з дня, коли позивач дізнався або повинен був дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів, але не пізніше дня завершення строку пред'явлення до виконання виконавчого листа, виданого за відповідним рішенням суду.

Положеннями даної статті визначені вимоги до даної заяви, а також порядок розгляду судом: в порядку письмового провадження або в судовому засіданні на розсуд суду протягом десяти днів з дня її отримання.

Серед вимог до даної заяви передбачено необхідність вказування інформації про день пред'явлення виконавчого листа до виконання, а також інформації про хід ВП.

Результатом розгляду заяви у разі наявності підстав для задоволення є постановлення судом окремої ухвали, яку суд направляє відповідним СВП для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. Суд в окремій ухвалі встановлює строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Окрім того, у разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними, а також у разі виявлення порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення - надіслати прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. Однією з ключових відмінностей між санкціями за невиконання судового рішення СВП є те, що статтею 382 КАС України передбачено штраф (астрент), половина суми якого стягується на користь позивача, інша половина - до Державного бюджету України.

У разі невиконання окремої ухвали постановленої відповідно до статей 383, 249 КАС України до посадової особи СВП, яка зобов'язана була виконати судове рішення, може бути застосовано адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність.

Особою, яка отримує негативні наслідки від невиконання судового рішення є перш за все позивач, а відтак застосування астрента до відповідача за невиконання судового рішення є доцільним та обґрунтованим видом санкції.

Отже, одним з недоліків нормативно-правового регулювання СКВСП в адміністративному судочинстві є відсутність законодавчого врегулювання категорій справ, в яких умовою зобов'язання СВП подання звіту про ВСП є невиконання судового рішення в межах ВП, що у поєднанні з імперативністю застосування такої форми СКВСП в соціальних та пенсійних справах призведе до перевантаження судів, та як наслідок - низької ефективності.

Застосований законодавцем підхід до визначення категорій справ в господарській та цивільній юрисдикції, в яких може бути застосована процедура зобов'язання подання звіту про ВСП, є недосконалим та потребує змін, оскільки законодавство передбачає можливість застосування такої форми СКВСП щодо справ про стягнення коштів.

Стаття 383 КАС України, яка передбачає форму СКВСП у вигляді визнання протиправними рішень, дії чи бездіяльності, вчинених СВП - відповідачем на виконання рішення суду, також не забезпечує компенсацію негативних наслідків для позивача через тривале невиконання судового рішення відповідачем.

Висновки до розділу 2

В розділі 2 розглянуто деякі форми СКВСП.

1. Під час здійснення форми СКВСП у вигляді оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців відсутнє законодавче звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні відповідних скарг або позовної заяви, а також відсутня процедура подання доказів щодо понесених судових витрат.

Запропоновано передбачити законодавчі зміни, а саме внести зміни до частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» шляхом доповнення пунктом 29 такого змісту:

«29) стягувачі - в процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.».

Звільнення боржника від необхідності сплати судового збору при поданні скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення СКВСП в судах першої інстанції, а також законодавче звільнення від сплати судового збору при поданні апеляційних та касаційних скарг, не пов'язане жодним чином з принципом

обов'язковості судового рішення, а навпроти - сприятиме зловживанню боржниками для затягування фактичного виконання судового рішення.

Доцільним є доповнення ст.452 ЦПК України, ст.344 ГПК України, ст.287 КАС України відсилочною нормою до статей, які визначають порядок розподілу судових витрат (ст.141 ЦПК України, ст.129 ГПК України, ст.139 КАС України), для забезпечення єдиного підходу до порядку подання доказів понесених судових витрат.

2. Поворот виконання судового рішення, як форма СКВСП, може бути застосований у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем, а також справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні). Доцільним є визначення законодавством ухвали про поворот виконання судового рішення як виконавчого документа для процесуальної економії.

3. Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України є формою СКВСП та полягає у санкціонуванні судом заходу забезпечення виконання судового рішення за поданням виконавця. Через можливість застосування такого заходу забезпечення виконання судового рішення лише на стадії примусового виконання судового рішення, ймовірність застосування такого заходу не може бути несподіванкою для боржника, а відтак варто здійснювати розгляд подання виконавця за участі боржника. Водночас неявка боржника не має перешкоджати розгляду судом відповідного подання виконавця.

При розгляді подання виконавця про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України, суд повинен застосовувати презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення. Дана презумпція має бути законодавчо закріплена

для належного її застосування у судовій практиці. Оцінюючи законність такого подання виконавця, суд відповідає на запитання: чи відповідає подання виконавця вимогам законодавства; чи відкрите ВП; чи виконане боржником судове рішення.

4. Під час здійснення СКВСП суд не наділений повноваженнями змінювати резолютивну частину та судове рішення по суті, а відтак і спосіб захисту. При зміні способу та порядку виконання судового рішення суд наділений повноваженнями приймати нові заходи для реалізації судового рішення в межах визначеного способу захисту резолютивною частиною судового рішення.

Позивач при обранні способу захисту та поданні позову не може передбачити в певних ситуаціях настання фактичних обставин, які унеможливають в майбутньому виконання судового рішення. Для ефективного захисту поновлених прав та інтересів є доцільним законодавче закріплення альтернативних способів захисту при поданні позовної заяви. Альтернативні способи захисту позитивно вплинуть на виконання судових рішень та можливість зміни способу виконання судового рішення в межах здійснення СКВСП.

Чинними нормами законодавства та судовою практикою визначено, що застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову до того ж відповідача, про той самий предмет і з тих самих підстав є неможливим. Оскільки чинне законодавство не містить заборони щодо можливості захисту прав та інтересів особи шляхом подачі позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, які існували при вирішенні справи раніше, обставини, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення можна умовно поділити на:

- 1) фактичні (остаточні);
- 2) процедурні (тимчасові).

До фактичних обставин, які унеможливають виконання судового рішення можна віднести ті обставини, які об'єктивно виключають можливість виконання такого судового рішення.

До процедурних обставин, які тимчасово унеможливають виконання судового рішення, можна віднести обставини, усунувши які можливо виконати судові рішення.

Критерієм можливості застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, є наявність фактичних (остаточних) обставин, які унеможливають виконання судового рішення.

Застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, у разі наявності процедурних (тимчасових) обставин, які унеможливають виконання судового рішення є неможливим, оскільки існування декількох судових рішень щодо одного предмету спору, які ґрунтуються на одних фактичних та правових підставах, призведуть до подвійної відповідальності, а також порушення принципу процесуальної економії.

5. Одним з недоліків нормативно-правового регулювання СКВСП в адміністративному судочинстві є відсутність законодавчого врегулювання категорій справ, в яких умовою зобов'язання СВП подання звіту про ВСП є невиконання судового рішення в межах ВП, що у поєднанні з імперативністю застосування такої форми СКВСП в соціальних та пенсійних справах призведе до перевантаження судів, та як наслідок - низької ефективності.

Застосований законодавцем підхід до визначення категорій справ в господарській та цивільній юрисдикції, в яких може бути застосована процедура зобов'язання подання звіту про ВСП, є недосконалим та потребує змін, оскільки

законодавство передбачає можливість застосування такої форми СКВСП щодо справ про стягнення коштів.

Стаття 383 КАС України, яка передбачає форму СКВСП у вигляді визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених СВП - відповідачем на виконання рішення суду, не забезпечує компенсацію негативних наслідків для позивача через тривале невиконання судового рішення відповідачем.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ.

3.1. Іноземний досвід щодо судового контролю за виконанням судових рішень та шляхи його запровадження в Україні.

Законодавство європейських країн містить суттєві відмінності від українського в частині інструментів примусу для забезпечення виконання судового рішення.

Зазвичай, судові рішення по суті справи європейських країн не передбачають штрафи, які боржник буде зобов'язаний сплатити у разі невиконання судового рішення. Проте у більшості європейських країн законодавчо передбачені санкції за невиконання чи несвоєчасне виконання судового рішення.

В країнах із загальною системою права штраф за невиконання судового рішення виражений в підході як «неповага до суду». Під терміном «неповага до суду» у Великій Британії розуміється втручання у відправлення правосуддя, яке може приймати різні форми. В цивільному судочинстві однією з форм є умисне невиконання стороною судового процесу ухвали суду, яка була винесена проти неї, оскільки таким порушенням сторона може зірвати, більшою чи меншою мірою, мету, якої суд прагнув досягти, виносячи наказ проти неї [216].

Розгляд провадження щодо неповаги до суду здійснюється у разі подання особою відповідної заяви. За результатами розгляду даної заяви та у разі встановлення неповаги до суду, суд може застосувати санкції у вигляді ув'язнення, штрафу, конфіскації майна чи іншого покарання, яке передбачене законом [217]. Подібні норми передбачені законодавством Австралії (п.42.01) [218] та Канади (п.60.11) [219]. Даний підхід застосовується до справ немайнового характеру.

У справах майнового характеру, законодавством Великої Британії передбачено стягнення з боржника грошових коштів через невиконання або несвоєчасне виконання судового рішення на користь кредитора. Зокрема п.70.1 Правил цивільного судочинства (Civil Procedure Rules) дається визначення поняттю «кредитор за судовим рішенням» (judgment creditor) - це особа, яка отримала або має право на виконання судового рішення чи наказу [220].

Законом про судові рішення 1838 року (Judgments act 1838) передбачено, що за кожним боргом за рішенням суду нараховується штраф у розмірі 8% на рік з моменту, коли боржник отримав рішення суду та яке повинен був виконати, до моменту його виконання [221]. Ініціатором застосування таких санкцій виступає кредитор за судовим рішенням, який подає заяву про застосування штрафу до суду разом із заявою про примусове виконання рішення.

В країнах романо-германської правової системи сформовані різні підходи до інструментів судового контролю для забезпечення виконання судового рішення.

В ХІХ ст. у Франції відбулась поява поняття «астрент», який набув широкого поширення в правових системах різних країн. Появу астрента пов'язують з прийняттям Цивільного кодексу Франції, який також відомий як «Кодекс Наполеона» [222]. Спершу астрент почав застосовуватись на рівні судової практики, в той час як його нормативно-правове закріплення в законодавстві Франції відбулось в першій половині ХХ ст [223].

Правову природу астрента досліджували П.Поліщук, М.Ус, С.Глотов, Ю.Носік, О.Воронько, В.Крат та інші.

Поняття «астрент» (франц. l'astreinte, від лат. adstringere – примус) - це юридично визначений спосіб покарання, що дозволяє застосовувати фінансовий тиск на боржника, щоб він приступив до виконання судового рішення, проголошеного проти нього. Таким чином, астрент пояснюють як спосіб тиску до особи або непрямого примусу до виконання [224, с.84].

Астрент передбачений цивільним та адміністративним законодавством Франції [225-226], та полягає в тому, що суд наділений повноваженнями призначати тимчасовий та остаточний астрент для забезпечення виконання судового рішення.

Тимчасовий астрент полягає в попередженні судом боржника про накладення штрафу у разі невиконання рішення суду у визначений суддею строк.

Остаточний астрент накладається лише після накладення тимчасового астрента та невиконання рішення суду. Розмір астрента не залежить від збитків.

Тимчасовий астрент може бути скасований з урахуванням поведінки боржника та об'єктивними обставинами, які зумовили неможливість виконання боржником судового рішення. Також законодавством передбачено, що тимчасовий та остаточний астрент можуть бути скасовані повністю або частково у разі встановлення судом, що невиконання судового рішення зумовлене з причини, яка не залежала від боржника.

Взявши за приклад досвід Франції та задля напрацювання спільного підходу щодо штрафних санкцій - Бельгією, Нідерландами та Люксембургом в 1973 році було прийнято Конвенцію Бенілюксу як єдиний закон про штрафні виплати [227].

Статтями 1-4 додатку Конвенції Бенілюксу як єдиного закону про штрафні виплати визначено, що суддею може бути накладений штраф (астрент) за клопотанням сторони на іншу сторону у разі невиконання судового рішення. Штраф сплачується на користь кредитора, не є відшкодуванням збитків та не може бути застосований до справ за судовими наказами про сплату грошової суми.

Штраф може бути призначений суддею як у фіксованій сумі, так і в сумі, визначеній за одиницю часу або за порушення. У цих двох останніх випадках суддя також може визначити максимальну суму, після перевищення якої не здійснюється нарахування штрафу.

В подальшому, дані положення були впроваджені в законодавство Бельгії, Нідерландів та Люксембургу.

Без суттєвих змін дані положення впроваджені в законодавство Люксембургу та відображені в розділі XVI Цивільного кодексу [228].

Законодавством Бельгії, зокрема розділом XXIII Code Judiciaire [229] встановлено, що за клопотанням сторони суд може накласти астрент на сторону, яка не виконала судове рішення (окрім судових рішень про виплату грошових сум, а також дій на виконання трудових договорів) (стаття 1385bis). При цьому суд може накласти астрент як одноразовий штраф або як пеню за несвоєчасне виконання судового рішення (як приклад - за кожен добу), або як штраф у разі порушення встановленого судом обов'язку, тобто вчинення стороною дій, які прямо заборонені судовим рішенням (стаття 1385ter). За бельгійським законодавством, як і за французьким, астрент виплачується на користь кредитора (стягувача) (стаття 1385quater).

Також передбачається, що суд за клопотанням особи щодо якої винесено астрент може винести рішення про його зняття, призупинення виконання на певний строк, зменшення або скасування. Водночас суд не може зменшити суму астрента або його зняти, якщо особа втратила можливість виконати судовий припис вже після ухвалення астренту (стаття 1385quinquies).

В законодавстві Нідерландів штраф має назву *dwangsom* та передбачений статтями 611a-611i Цивільного процесуального кодексу (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) [230]. Помітною відмінністю від законодавства Бельгії та Люксембургу є встановлення строку позовної давності для кредитора щодо ініціювання стягнення штрафу в 6 місяців після закінчення граничного строку для нарахування штрафу.

В Італії інститут астренту був запроваджений в 2009 році та має своє відображення в статті 614 bis розділу VI bis Заходи непрямого примусу Кодексу цивільного процесу (*Codice di procedure civile*) [231]. Положення законодавства Італії в частині астренту є подібними до положень законодавства країн

Бенілюксу та включають неможливість накладення астренту в справах щодо трудових спорів.

Найбільш відомим прикладом застосування астренту в Італії є «справа Фейсбук», в якій суд в порядку забезпечення позову наклав штраф на відповідача в розмірі 100,00 євро за кожен день невиконання ухвали суду щодо видалення постів в соціальній мережі, які були образливими та клеветницького змісту відносно позивача. Даний штраф мав бути сплачений відповідачем на користь позивача [232].

Водночас відмінними є підходи до інструментів судового контролю за виконанням судових рішень в Швейцарії та Німеччині.

Законодавство Швейцарії передбачає такі санкції за невиконання судового рішення, яким зобов'язано особу вчинити певні дії, утриматись від вчинення певних дій або не чинити перешкод:

- 1) кримінальну відповідальність;
- 2) накладення дисциплінарного штрафу у розмірі не більше 5000,00 швейцарських франків;
- 3) накладення дисциплінарного штрафу у розмірі не більше ніж 1000,00 швейцарських франків за кожен день невиконання судового рішення;
- 4) постановлення примусового заходу, як приклад вилучення рухомої речі або звільнення нерухомого майна;
- 5) постановлення виконання зобов'язання третьою особою [233].

Як зазначає Бендіхт Люті (Bendicht Lüthi), застосування непрямих примусових заходів (кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення або накладення штрафів) відбувається у два етапи: спочатку суд попереджає про застосування таких заходів у разі невиконання, а якщо в подальшому сторона все одно не виконує судове рішення - суд запроваджує такі заходи [234]. Варто зазначити, що кошти за накладеними дисциплінарними штрафами сплачуються боржником на користь суду, а не кредитора.

Швейцарським законодавством передбачено, що постановлення виконання зобов'язання третьою особою здійснюється в два етапи: спочатку кредитор в загальному або спрощеному провадженні отримує судове рішення про зобов'язання виконання певних дій відповідачем, а на другому етапі - кредитор отримує право на заміну виконання [235, с.425].

Відповідно до судової практики, застосування непрямих заходів виконання судового рішення є дискреційними повноваженнями суду і їх необхідність застосування покладається на розсуд суду.

Так, судовим рішенням Комерційного суду кантону Цюрих від 22.11.2023р. №HE230124-O зазначено, що за клопотанням сторони, яка виграла, суд призначає примусові заходи. У разі прийняття рішення про зобов'язання вчинити дії можуть бути призначені прямі або непрямі заходи примусового виконання. Заходи прямого виконання включають постановлення примусового заходу (як приклад, вилучення рухомої речі або звільнення нерухомого майна) або постановлення виконання зобов'язання третьою особою.

Заходи непрямого примусу включають кримінальну відповідальність та два види штрафів: фіксований або визначений за кожну добу невиконання судового рішення. Оскільки юридичні особи не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за передбаченою статтею, відповідні заходи непрямого примусу мають бути застосовані до відповідальних органів або представників такої юридичної особи.

Суд на власний розсуд вирішує, чи призначати заходи впливу і які саме. При цьому він повинен дотримуватися принципу пропорційності [236].

Також суд може одночасно застосувати декілька заходів впливу на боржника. В судовому рішенні від 16.01.2020р. у справі №ZK.2019.3 (AG.2020.65) Апеляційний суд кантону Базель-Штадт вирішуючи справу зазначив, що відповідач повинен протягом 30 днів після набрання законної сили судовим рішенням виключити свою компанію з комерційного реєстру, а у разі невиконання в зазначений строк - попереджається про притягнення до

кримінальної відповідальності в поєднанні з накладенням штрафу в розмірі до 1000 швейцарських франків за кожен день невиконання [237].

Процедура виконання зобов'язання третьою особою залишається дискусійною серед швейцарських правників. Як зазначають адвокат Лука Ангстманн (Luca Angstmann) та професор Ганс Каспар фон дер Кроне (Hans Caspar von der Crone) з Цюрихського Університету, розглядаючи можливість заміни виконання зобов'язання боржника третьою особою одразу виникає питання про адекватне врахування інтересів боржника на рівні виконання.

Правники вбачають проблему в тому, що у разі прийняття відповідного судового рішення про виконання зобов'язання третьою особою, боржник не залучається до вибору особи, яка буде зобов'язана виконати зобов'язання боржника. Така процедура є певним втручанням у сферу боржника, оскільки саме він несе відповідальність за невиконання та пов'язане з цим реальне виконання зобов'язання, а також саме на боржника покладається обов'язок відшкодувати фактичні витрати, які з цим пов'язані [235, с.425].

Процедура виконання зобов'язання третьою особою може бути застосована до всіх зобов'язальних дій, окрім виконання грошових вимог (стягнення коштів), та фактично є дозволом суду на здійснення таких дій кредитором. Протягом строку, який визначений судовим рішенням про заміну виконання третьою особою, обов'язок виконання боржника є відстроченим [235, с.425-426].

Заміну боржника здійснює кредитор самостійно або доручає здійснити її третій особі, водночас навіть після отримання відповідного судового рішення він не зобов'язаний одразу здійснювати заміну виконання третьою особою, оскільки це є його правом. Також кредитор не обмежений у праві встановити розумний строк виконання боржнику вже після отримання відповідного судового рішення щодо заміни виконання третьою особою [235, с.426].

У разі успішного виконання третьою особою обов'язку боржника, зобов'язання боржника припиняється остаточно. Боржник несе витрати на заміну виконання третьою особою, а заміну здійснюють не лише за рахунок, але

й на ризик боржника. Якщо кредитор доручає заміну третій особі, і ця особа не виконує (або виконує не належним чином) передбачені зобов'язання боржника, кредитор спочатку може звернутися до третьої особи, але він також може повернутися до зобов'язання боржника, відмовитися від виконання боржником та вимагати відшкодування збитків. [235, с.426].

Законодавство Німеччини, як і Швейцарії, передбачає можливість заміни виконання третьою особою обов'язку боржника.

Стаття 887 Цивільного процесуального кодексу Німеччини передбачає, що кредитор може отримати дозвіл суду на заміну виконання дій боржника третьою особою. Така законодавча можливість передбачена щодо дій, які не є нерозривно пов'язані з особою боржника та можуть бути вчинені третьою особою. Такі дії виконуються третьою особою за рахунок коштів боржника: кредитор одночасно може вимагати від боржника сплатити авансово витрати, які виникнуть у зв'язку із здійсненням відповідних дій, а також кредитор не обмежується у праві вимоги щодо додаткової суми коштів, якщо виконання третьою особою потребуватиме додаткових витрат [238].

Німецьке законодавство розрізняє штрафи, які накладаються судом за невиконання судових рішень:

1) цвангсгелд (Zwangsgeld) - штраф, який передбачений за невиконання судового рішення щодо зобов'язання боржника вчинити певні дії, які пов'язані нерозривно з особою боржника та не можуть бути вчинені іншими особами;

2) орднунгсгелд (Ordnungsgeld) - штраф, який передбачений за невиконання судового рішення, яким боржника зобов'язано припинити дії, утриматись від вчинення дій або не чинити перешкод.

Цвангсгелд накладається на боржника за заявою кредитора як засіб примусу боржника до виконання передбачених дій. Кожний цвангсгелд не може перевищувати суму в 25 000 євро, а у разі неможливості його стягнення з боржника - боржник може бути позбавлений волі. Законодавством передбачено,

що суд не виносить жодних попереджень боржнику перед накладенням цвангсгелду, що є відмінним від процедури накладення орднунгсгелду.

Орднунгсгелд є дисциплінарним штрафом, який накладається судами першої інстанції на боржника. Даний штраф накладається лише після попередження судом боржника про накладення такого штрафу у разі невиконання судового рішення. На відміну від тимчасового астрента у Франції, суд при попередженні боржника про накладення штрафу зазвичай вказує лише максимальну його суму, яка може бути накладена на боржника. Орднунгсгелд не може перевищувати 250 000 євро, а у разі неможливості сплати штрафу боржником застосовується позбавлення волі боржника на строк до двох років [238].

Непрямі заходи примусу до виконання судового рішення розглядала також Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія). Зокрема, Венеціанська комісія у думці №209/2002 від 18 грудня 2002 року розглядала можливість накладати астрент на державу за невиконання рішення Європейського суду з прав людини.

Венеціанська комісія зазначила, що астрент може бути корисним, якщо держава не виконує судові рішення з явної політичної мотивації, відсутності політичної волі. Водночас у разі застосування астренту, суд мав би також оцінювати можливі інші фактори невиконання судового рішення, які пов'язані з демократичними процесами у державі (наприклад проведення виборчого процесу та зміни представників влади), відсутністю фінансування на реалізацію необхідних змін, що потребувало б додаткового нормативно-правового регулювання [239]. Враховуючи складність оцінки таких факторів - дана ініціатива не була впроваджена.

На рівні міжнародних організацій, положення щодо можливих засобів стимулювання виконання судових рішень у вигляді застосування астренту у приватноправових відносинах відзначило міжнародна неурядова незалежна організація УНІДРУА. УНІДРУА розробила низку принципів приватного

матеріального та процесуального права, які хоч і не є обов'язкові до застосування сторонами без прямої згоди даних сторін, проте є визнаним «стандартом» для відтворення в національній правовій системі. Серед таких принципів можна зазначити ALI/UNIDROIT Принципи транскордонного цивільного процесу та Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2016.

Відзначаючи вагомість розроблених принципів УНІДРУА та аналізуючи Принципи транскордонного цивільного процесу, Ізарова І.О. зазначає, що дані принципи «є чітко визначеними орієнтирами подальшого реформування правил цивільного судочинства в країнах усього світу. Ці Принципи мають провідне значення для розвитку цивільного процесу в умовах загальносвітових тенденцій до зближення процесуальних систем» [240, с.51].

Відтак пунктами 26.1 та 29 Принципів транскордонного цивільного процесу передбачено, що остаточне судове рішення повинно бути виконано негайно, ефективне виконання судових рішень повинно забезпечуватись процесуальними можливостями для швидкого виконання судових рішень [241].

Серед можливих засобів стимулювання виконання судових рішень, п.7.2.4 Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2016 передбачено можливість суду накладати штраф на сторону за договором, у разі невиконання наказу суду щодо виконання умов договору. Важливим аспектом є те, що даний штраф має бути сплачений постраждалій стороні, якщо тільки імперативні норми права країни суду не встановлюють іншого [242].

Отже, здійснивши порівняльно-правовий аналіз законодавства вищезазначених країн, заходи примусу виконання судового рішення, за винятком справ про стягнення грошових коштів, можна умовно поділити на:

1) прями, які передбачають примусовий захід щодо предмету спору та фактичне примусове виконання судового рішення (вилучення в боржника і передача стягувачу предметів зазначених у судовому рішенні, звільнення нерухомого майна);

2) *непрямі, які застосовуються до самого боржника та сприяють виконанню судового рішення боржником (накладення штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності, відшкодування витрат на заміну виконання третьою особою).*

До одержувачів коштів, які отримують суму сплаченого штрафу боржником за невиконання судового рішення (непрямий захід виконання судового рішення), можна віднести:

- 1) кредитора;*
- 2) уповноважений орган держави.*

Також можна зазначити, що законодавство країн, в яких здійснювалось дослідження заходів примусу, якими наділений суд на стадії виконання судового рішення, передбачає значно ширший перелік та розмір можливих санкцій на боржника, ніж це передбачає законодавство України.

Розглядаючи в даних країнах розмір штрафу як заходу непрямого примусу можна зазначити, що суд має широкі межі щодо визначення його суми і це забезпечує можливість визначення його в такому розмірі, який є обтяжливим для боржника з урахуванням його матеріального становища та стимулював би його виконати судові рішення. Окрім того, такі штрафи також можуть бути поєднані і з притягненням до кримінальної відповідальності у разі невиконання судового рішення.

Оцінюючи досвід досліджуваних країн, а також високий рівень довіри до судів населення даних країн [243], варто зазначити про доцільність запровадження аналогічних підходів і в українському законодавстві. Цілком логічним є поділ рішень, які виконуються в примусовому порядку на рішення щодо стягнення коштів та рішень, якими зобов'язано особу вчинити певні дії, утриматись від вчинення певних дій або не чинити перешкод, а також і поділ заходів примусу виконання судового рішення, за винятком справ про стягнення грошових коштів, які можна умовно поділити на прямі та непрямі.

Дані зміни можуть бути впроваджені шляхом внесення законодавчих змін до Закону України «Про виконавче провадження», а також відповідних процесуальних кодексів задля забезпечення ефективного СКВСР.

Окрім того, високий рівень виконання судових рішень призведе до підвищення рівня довіри до судової влади, що в перспективі може сприяти підвищенню рівня добровільного виконання судових рішень.

3.2. Розширення та удосконалення форм судового контролю за виконанням судових рішень у окремих видах судочинства.

В розділах 1 та 2 дисертаційного дослідження було розглянуто зміст та форми СКВСР, а також наведено визначення СКВСР як форми реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органами державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати. Відтак можна зазначити, що вся процесуальна діяльність суду на стадії виконання судового рішення підпадає під ознаки СКВСР та не вичерпується законодавчим регулюванням СКВСР у формі оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавця або поданням СВП звіту про ВСР.

Всі види СКВСР (контроль, нагляд та санкціонування) направлені на забезпечення належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури. Відтак за доцільне є нормативно-правове об'єднання форм СКВСР в одному розділі відповідного юрисдикційного процесуального закону (цивільного, господарського чи адміністративного).

Об'єднання форм СКВСР в адміністративному судочинстві.

Процедура визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СВП-відповідача на виконання судового рішення передбачає постановлення судом окремої ухвали (ст.383 КАС України), відповідно до якої СВП має вжити заходи

для усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону у встановлений судом строк та надати відповідь.

Також законодавством передбачена відповідальність за невжиття заходів щодо окремої ухвали суду.

Дане правове регулювання є подібним до механізму зобов'язання СВП подати звіт про ВСП, за яким суд ухвалою зобов'язує СВП подати звіт у визначених судом строк, а за невиконання судового рішення чи виконання не в повному обсязі або неподання звіту - суд може накласти штраф на керівника СВП та встановити новий строк подання звіту про ВСП.

Суд може зобов'язати СВП подати звіт про ВСП як під час ухвалення судового рішення, так і вже після його ухвалення. Проте якщо суд зобов'язує СВП подати такий звіт вже після ухвалення судового рішення, СВП фактично отримує додатковий час для виконання судового рішення без негативних наслідків для себе. Особливо актуальним дане питання є у справах, де виконання судового рішення здійснюється органами, відмінними від органів примусового виконання.

Як вже зазначалось у п.32, 33 Висновку №13 (2010) від 19 листопада 2010 року сформованого КРЄС, «держава має визнавати судові рішення, винесені не на її користь, без затримання та не змушуючи заявників удаватись до процедури примусового виконання» [117], а у випадках, «коли звернення до примусового виконання є необхідним, держави мають запровадити в національному законодавстві можливість проведення кримінального та дисциплінарного переслідування посадових осіб, з вини яких відбувається невиконання чи затримання виконання рішень, а також вирішити питання цивільної відповідальності цих посадових осіб» [117].

Відповідно сам факт невиконання судового рішення в адміністративному судочинстві має бути оцінений щодо причин невиконання судового рішення та притягнення винних осіб до відповідальності.

Відтак доцільним є об'єднання положень статей 382-383 КАС України, відповідно до яких у разі звернення особи щодо визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності СВП-відповідача на виконання судового рішення, суд за наслідками розгляду даного звернення може визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність СВП у разі наявності відповідних підстав шляхом постановлення окремої ухвали, а також одночасно зобов'язує подати звіт про ВСР. У випадку невиконання судового рішення через незалежні від СВП обставини, проте вчинення всіх можливих дій для виконання судового рішення, суд зобов'язує такого СВП подати звіт про ВСР. При поєднанні даних форм фактично буде оцінено причини невиконання судового рішення, притягнення винних осіб за наявності таких обставин у невиконанні судового рішення, а також суд забезпечує СКВСР.

Встановлення послідовності виконання судового рішення.

Після набрання чинності 19.12.2024 року змін до статті 382 КАС України, СКВСР у формі зобов'язання подати звіт про ВСР здійснюється імперативно у разі подання позивачем письмової заяви у соціальних справах (щодо пенсійних, соціальних та інших виплат).

Для даної категорії справ можливе виконання судового рішення у примусовому порядку державними виконавцями в порядку статті 63 Закону України «Про виконавче провадження», а також Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судового рішення», що передбачає вчинення низку дій стягувачем [244].

Соціальні справи є однією з наймасовіших категорією справ за кількістю, що створює надмірне навантаження на суди після ухвалення судового рішення на користь позивача та застосування СКВСР [206]. Одразу варто зазначити, що значна кількість судових рішень не виконується органами Пенсійного фонду України не через бездіяльність посадових осіб, а у зв'язку із відсутністю бюджетного фінансування.

Отже, законодавством передбачений механізм примусового виконання судових рішень зазначеної категорії справ, що виключає необхідність імперативного застосування СКВСР до того часу, поки не будуть вжиті заходи в порядку, передбаченому статтею 63 Закону України «Про виконавче провадження» та Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судового рішення». Тому доцільним є законодавче обмеження, що зобов'язання подання звіту про ВСР здійснюється судом щодо судових рішень, примусове виконання яких покладено на державних виконавців лише після вчинення виконавцем всіх передбачених законодавством заходів примусового виконання судового рішення. Водночас щодо справ, які виконуються без органів примусового виконання (наприклад стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу), суд повинен бути наділений повноваженнями зобов'язати подати звіт про ВСР не лише СВП-відповідача, а й інших СВП (наприклад органи Державної казначейської служби України (далі – ДКСУ), які виконують списання коштів з рахунків СВП-відповідача).

Звіт про виконання судового рішення та накладення штрафу за невиконання судового рішення

Відповідно до положень ЦПК України, ГПК України та КАС України, суд може зобов'язати боржника подати звіт про ВСР у визначених процесуальними кодексами випадках.

Проте як вже було розглянуто в п.2.4 дисертаційного дослідження, критерії передбачені законодавством є нечіткими та передбачають можливість застосування даної форми СКВСР у справах щодо стягнення коштів (наприклад щодо відшкодування моральної шкоди, захисту прав споживачів, тощо).

Варто зазначити, що такий підхід законодавця є необґрунтованим виходячи з того, що стягнення за виконавчими документами під час примусового виконання судового рішення звертається в першу чергу на кошти боржника у

національній та іноземній валютах, інші цінності, у тому числі на кошти боржника на рахунках у банках та інших фінансових установах.

У разі відсутності коштів у боржника, виконавець звертає стягнення на майно боржника у передбаченій законодавством процедурі. Таким чином наявне законодавче регулювання стягнення коштів з боржника є достатнім для того, щоб суд додатково не розглядав дане питання.

Окрім того, у разі відсутності у боржника коштів та майна для виконання судового рішення, зобов'язання такого боржника подати звіт про ВСП жодним чином не сприятиме фактичному виконанню судового рішення, а лише збільшить навантаження на суд.

Тому доцільним є застосування такої форми СКВСП, як зобов'язання подання звіту про ВСП, у справах, які не передбачають стягнення коштів. Даний підхід відповідатиме досвіду європейських країн.

Особливу актуальність така форма СКВСП набуватиме щодо справ немайнового характеру, враховуючи те, що чинне законодавством допускає закінчення ВП без його фактичного виконання, з огляду на наступне.

Статтею 63 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що у разі повторного невиконання боржником рішення, яке не може бути виконано без участі боржника, виконавець повідомляє орган досудового розслідування про вчинення боржником кримінального правопорушення та виносить постанову про закінчення ВП.

Проте в даному випадку судове рішення не є виконаним, притягнення до кримінальної відповідальності боржника є тривалим процесом та навряд призведе до поновлення порушених прав стягувача.

В даному випадку, найефективнішим способом примусу боржника до виконання судового рішення, після винесення виконавцем постанови про закінчення ВП, є зобов'язання судом подати звіт про ВСП з можливістю накладення штрафу на такого боржника, оскільки фактично будуть вичерпані всі можливі заходи примусового виконання судового рішення, які передбачені

Законом України «Про виконавче провадження», а суд під час ухвалення рішення за результатами розгляду звіту про ВСП боржника зможе обрати необхідну міру штрафу за невиконання судового рішення, який буде обтяжливим для боржника та змусить його виконати судове рішення.

Окрім того, доцільним є запровадження в законодавстві сплати даного штрафу на користь стягувача з огляду на наступне.

Виконання судового рішення немайнового характеру передбачає вчинення певних дій боржником на користь стягувача, які боржник не здійснив в досудових правовідносинах між сторонами та які зобов'язав його здійснити суд. Відтак можна констатувати про певне негативне відношення між сторонами. Оскільки СКВСП у формі зобов'язання подати звіт про ВСП доцільно застосовувати після закінчення ВП без фактичного виконання судового рішення, можна зазначити, що на даній стадії боржник не виконує судове рішення навіть при загрозі настання кримінальної відповідальності.

Таке негативне ставлення боржника до обов'язку вчинення певних дій на користь стягувача може бути обумовлене особистим негативним (неприятним) ставленням до стягувача, а ймовірність сплати значної суми штрафу на користь стягувача може бути значним стимулом для виконання судового рішення.

Серед непрямих заходів примусу виконання судового рішення може бути ефективним накладення штрафу на боржника, який буде сплачуватись на користь стягувача, при цьому в даному випадку розмір штрафу має бути обтяжливим для боржника.

Таким чином, покращити нормативно-правове регулювання СКВСП можливо шляхом внесення відповідних змін до КАС України, ГПК України та ЦПК України у редакції, передбаченій в Додатку №1.

Отже, всі види СКВСП направлені на забезпечення належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури. Відтак за доцільне є нормативно-правове об'єднання форм СКВСП в одному розділі

відповідного юрисдикційного процесуального закону (цивільного, господарського чи адміністративного).

Запропоновано об'єднати положення статей 382-383 КАС України, відповідно до яких у разі звернення особи щодо зобов'язання СВП-відповідача подати звіт про ВСП, суд за наслідками розгляду даного звернення може визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність СВП у разі наявності відповідних підстав шляхом постановлення окремої ухвали, а також одночасно зобов'язує подати звіт про ВСП. У випадку невиконання судового рішення через незалежні від СВП обставини, проте вчинення всіх можливих дій для виконання судового рішення, суд зобов'язує такого СВП подати звіт про ВСП. При поєднанні даних форм СКВСП фактично буде оцінено причини невиконання судового рішення, притягнення до відповідальності винних осіб у невиконанні судового рішення за наявності таких обставин, а також суд забезпечить СКВСП.

Запропоновано законодавче обмеження, що зобов'язання подання звіту про ВСП здійснюється судом щодо судових рішень, примусове виконання яких покладено на органи примусового виконання лише після вчинення виконавцем всіх передбачених законодавством заходів примусового виконання судового рішення. Водночас щодо справ, які виконуються без органів примусового виконання (наприклад стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу відповідно до Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»), суд повинен бути наділений повноваженнями зобов'язати подати звіт про ВСП не лише СВП-відповідача, а й інших СВП (наприклад органи ДКСУ, які виконують списання коштів з рахунків СВП-відповідача).

Запропоновано застосування зобов'язання подання звіту про ВСП, як форми СКВСП, у справах, які не передбачають стягнення коштів. Даний підхід відповідатиме досвіду європейських країн.

Оскільки серед непрямих заходів примусу виконання судового рішення у справах немайнового характеру ефективним є накладення штрафу на боржника, який є обтяжливим для боржника та який сплачується на користь стягувача, запропоновано внести відповідні зміни до процесуальних кодексів.

Таким чином, покращити нормативно-правове регулювання СКВСР можливо шляхом внесення відповідних змін до КАС України, ГПК України та ЦПК України у редакції, передбаченій в Додатку 1.

Висновки до розділу 3

Законодавство європейських країн (Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія, Швейцарія, Німеччина), в яких здійснювалось дослідження заходів примусу, якими наділений суд на стадії виконання судового рішення, передбачає значно ширший перелік та розмір можливих санкцій на боржника, ніж це передбачає законодавство України.

Законодавство даних країн, за винятком справ про стягнення грошових коштів, поділяє заходи примусу виконання судового рішення на:

1) прямі, які передбачають примусовий захід щодо предмету спору та фактичне примусове виконання судового рішення (вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у судовому рішенні, звільнення нерухомого майна);

2) непрямі, які застосовуються до самого боржника та сприяють виконанню судового рішення боржником (накладення штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності, відшкодування витрат на заміну виконання третьою особою).

До одержувачів коштів, які отримують суму сплаченого штрафу боржником за невиконання судового рішення (непрямий захід виконання судового рішення), можна віднести:

- 1) кредитора;
- 2) уповноважений орган держави.

Суд у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі, Італії, Швейцарії та Німеччині має широкі межі щодо визначення суми штрафу і це забезпечує можливість визначення його в такому розмірі, який є обтяжливим для боржника з урахуванням його матеріального становища. Штрафи в даних країнах можуть бути поєднані і з притягненням до кримінальної відповідальності у разі невиконання судового рішення.

2. Всі види СКВСП направлені на забезпечення належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури. Доцільним є нормативно-правове об'єднання форм СКВСП в одному розділі відповідного юрисдикційного процесуального закону (цивільного, господарського чи адміністративного).

Запропоновано об'єднати положення статей 382-383 КАС України, відповідно до яких у разі звернення особи щодо зобов'язання СВП-відповідача подати звіт про ВСП, суд за наслідками розгляду даного звернення може визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність СВП у разі наявності відповідних підстав шляхом постановлення окремої ухвали, а також одночасно зобов'язує подати звіт про ВСП. У випадку невиконання судового рішення через незалежні від СВП обставини, проте вчинення всіх можливих дій для виконання судового рішення, суд зобов'язує такого СВП подати звіт про ВСП. При поєднанні даних форм СКВСП фактично буде оцінено причини невиконання судового рішення, притягнення до відповідальності винних осіб у невиконанні судового рішення за наявності таких обставин, а також суд забезпечить СКВСП.

Запропоновано законодавче обмеження, що зобов'язання подання звіту про ВСП здійснюється судом щодо судових рішень, примусове виконання яких покладено на органи примусового виконання лише після вчинення виконавцем всіх передбачених законодавством заходів примусового виконання судового рішення. Водночас щодо справ, які виконуються без органів примусового виконання (наприклад стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з

рахунків такого державного органу відповідно до Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»), суд повинен бути наділений повноваженнями зобов'язати подати звіт про ВСП не лише СВП-відповідача, а й інших СВП (наприклад органи ДКСУ, які виконують списання коштів з рахунків СВП-відповідача).

Запропоновано застосування зобов'язання подання звіту про ВСП, як форми СКВСП, у справах, які не передбачають стягнення коштів. Даний підхід відповідатиме досвіду європейських країн.

Запропоновано внести відповідні зміни до процесуальних кодексів, якими передбачити накладення штрафу на боржника у справах немайнового характеру, який є обтяжливим для боржника та який сплачується на користь стягувача.

Запропоновано покращити нормативно-правове регулювання СКВСП можливо шляхом внесення відповідних змін до КАС України, ГПК України та ЦПК України у редакції, передбаченій в Додатку 1.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було здійснено аналіз нормативно-правового регулювання та практичного здійснення судового контролю за виконанням судових рішень. Основні висновки дисертаційного дослідження, що розширюють та доповнюють винесені на захист положення наукової новизни, полягають у такому:

1. Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення є елементом принципу верховенства права та існування правової держави. Складовими правових гарантій забезпечення виконання судових рішень є:

1) обов'язок виконання судового рішення, як необхідної умови для відновлення особою її порушених прав та свобод;

2) процедура виконання судових рішень задля забезпечення правового виконання судового рішення у встановленому законодавством порядку;

3) способи захисту порушених прав позивача (стягувача) задля забезпечення фактичного виконання судового рішення;

4) заходи примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника) у вигляді настання юридичної відповідальності у встановленому законодавством порядку за невиконання або виконання не в повному обсязі судового рішення.

Судовим контролем за виконанням судових рішень забезпечується реалізація способів захисту порушених прав позивача (стягувача), а також заходів примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника).

Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення – це встановлений державою обов'язок виконання судового рішення, яке набрало законної сили або підлягає негайному виконанню, особою, не на користь якої ухвалене таке судове рішення, у визначеній законодавством процедурі, а також із способами захисту порушених прав позивача (стягувача) та заходами примусу до виконання судового рішення відповідача (боржника), які забезпечуються судовим контролем за виконанням судових рішень.

2. Система виконання судових рішень з моменту проголошення незалежності України зазнавала значних змін, які були обумовлені зміною суспільного ладу в державі та розвитком правових інститутів. Можна здійснити умовний поділ передумов запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень на історичні, юридичні, економічні та соціокультурні.

Історичними передумовами запровадження судового контролю за виконанням судових рішень є чинність радянського законодавства після проголошення незалежності України, яким передбачався контроль суддею за правильним і своєчасним виконанням судового рішення, тобто фактичне здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.

Юридичними передумовами запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судового рішення є винесення низки рішень Європейського суду з прав людини та рішень Комітету міністрів Ради Європи, якими констатовано систематичне невиконання рішень національних судів, а також існування структурної проблеми в Україні щодо невиконання рішень національних судових органів.

Економічними передумовами запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судового рішення є негативна оцінка українським підприємництвом ефективності та тривалості виконання ухвалених судом рішень, взяття Україною зобов'язання щодо реформування системи виконання судових рішень задля покращення умов ведення бізнесу в країні та зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами, залученням інвестицій, укладенням інших економічних угод.

Соціокультурними передумовами запровадження та розвитку судового контролю за виконанням судових рішень в Україні є низький рівень довіри українського суспільства до судової влади та ототожнення її з іншими гілками влади. Можливість здійснити ефективний захист порушених прав, який полягає

не лише в ухваленні судового рішення, а й фактичному його виконанні - є одним із чинників підвищення довіри суспільства до судової влади.

3. Судовий контроль за виконанням судового рішення - це форма реалізації правосуддя на стадії виконання судового рішення, яка полягає в забезпеченні судом належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури органом державної влади, фізичною або юридичною особою, які згідно із законом зобов'язані його виконати.

Судовий контроль за виконанням судового рішення здійснюється у таких видах: контроль, нагляд або санкціонування вчинення відповідних рішень та дій.

Безпосередньо як контроль здійснюється судовий контроль за виконанням судового рішення під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність приватних та державних виконавців, посадової особи органу державної виконавчої служби, суб'єктів владних повноважень у разі ініціювання такого звернення стороною судового провадження, а також у разі зобов'язання відповідача подати звіт про виконання рішення суду та його розгляду.

Як нагляд здійснюється судовий контроль за виконанням судового рішення шляхом винесення окремої ухвали у разі виявлення порушення закону на стадії виконання судового рішення.

Як санкціонування в судовому контролі за виконанням судового рішення варто розглядати рішення суду, яким затверджуються мирова угода сторін виконання рішення, акти або дії виконавців щодо боржника та грошових коштів і нерухомого майна, яке належить іншим особам, повороту виконання судового рішення, а також щодо усунення перешкод для виконання рішення суду.

Зміст судового контролю за виконанням судового рішення полягає в процесуальній діяльності суду на стадії виконання судового рішення щодо забезпечення повного виконання судового рішення та реального поновлення порушених прав особи.

Суд здійснює контроль за належним примусовим виконанням судового рішення шляхом розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність органів та осіб,

які уповноважені здійснювати примусове виконання судового рішення. Суд наділений повноваженнями встановлювати контроль за належним виконанням судового рішення в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві шляхом зобов'язання надати звіт про виконання судового рішення, а також визнавати протиправними рішення, дії чи бездіяльність, вчинені суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання рішення суду.

Суд здійснює перевірку фактичних обставин справи та обставин викладених у поданні виконавця перед санкціонуванням певних рішень чи дій виконавців, тим самим забезпечуючи правове виконання судового рішення.

Під час здійснення судом контролю за виконанням судового рішення, суд може виносити окремі ухвали, метою яких є повідомлення про виявлені порушення законодавства відповідних суб'єктів прийняття рішень задля усунення самих порушень та причин виникнення порушень законодавства, а також вирішення питання щодо притягнення винних осіб до відповідальності.

4. Під час здійснення форми судового контролю за виконанням судового рішення у вигляді оскарження рішення, дії чи бездіяльності державних або приватних виконавців відсутнє законодавче звільнення стягувачів від сплати судового збору при поданні відповідних скарг або позовної заяви, а також відсутня процедура подання доказів щодо понесених судових витрат.

Запропоновано передбачити законодавчі зміни, а саме внести зміни до частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» шляхом доповнення пунктом 29 такого змісту:

«29) стягувачі - в процесі здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.».

Звільнення боржника від необхідності сплати судового збору при поданні скарг або позовних заяв на рішення, дії або бездіяльність державних або приватних виконавців під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення в судах першої інстанції, а також законодавче звільнення від сплати судового збору при поданні апеляційних та касаційних скарг, не

пов'язане жодним чином з принципом обов'язковості судового рішення, а навпроти - сприятиме зловживанню боржниками для затягування фактичного виконання судового рішення.

Доцільним є доповнення ст.452 ЦПК України, ст.344 ГПК України, ст.287 КАС України відсилочною нормою до статей, які визначають порядок розподілу судових витрат (ст.141 ЦПК України, ст.129 ГПК України, ст.139 КАС України), для забезпечення єдиного підходу до порядку подання доказів понесених судових витрат.

5. Поворот виконання судового рішення, як форма судового контролю за виконанням судового рішення, може бути застосований у справах майнового та немайнового характеру (за винятком справ з предметом позову про вчинення дій на користь позивача, які вичерпуються шляхом їх реалізації відповідачем та справ, які зачіпають права та інтереси осіб, які не є сторонами в судовому провадженні). Доцільним є визначення законодавством ухвали про поворот виконання судового рішення як виконавчого документа для процесуальної економії.

6. Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України є формою судового контролю за виконанням судового рішення та полягає у санкціонуванні судом заходу забезпечення виконання судового рішення за поданням виконавця. Через можливість застосування такого заходу забезпечення виконання судового рішення лише на стадії примусового виконання судового рішення, ймовірність застосування такого заходу не може бути несподіванкою для боржника, а відтак варто здійснювати розгляд подання виконавця за участі боржника. Водночас неявка боржника не має перешкоджати розгляду судом відповідного подання виконавця.

При розгляді подання виконавця про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України, суд повинен застосовувати презумпцію ухилення боржника від виконання судового рішення, яка полягає у припущенні, що боржник ухиляється від виконання судового рішення під час процедури

примусового виконання судового рішення, якщо боржником не доведено виконання судового рішення. Дана презумпція має бути законодавчо закріплена для належного її застосування у судовій практиці. Оцінюючи законність такого подання виконавця, суд відповідає на запитання: чи відповідає подання виконавця вимогам законодавства; чи відкрите виконавче провадження; чи виконане боржником судове рішення.

7. Під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення суд не наділений повноваженнями змінювати резолютивну частину та судове рішення по суті, а відтак і спосіб захисту. При зміні способу та порядку виконання судового рішення суд наділений повноваженнями приймати нові заходи для реалізації судового рішення в межах визначеного способу захисту резолютивною частиною судового рішення.

Позивач при обранні способу захисту та поданні позову не може передбачити в певних ситуаціях настання фактичних обставин, які унеможливають в майбутньому виконання судового рішення. Для ефективного захисту поновлених прав та інтересів є доцільним законодавче закріплення альтернативних способів захисту при поданні позовної заяви. Альтернативні способи захисту позитивно вплинуть на виконання судових рішень та можливість зміни способу виконання судового рішення в межах здійснення судового контролю за виконанням судового рішення.

Чинними нормами законодавства та судовою практикою визначено, що застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову до того ж відповідача, про той самий предмет і з тих самих підстав є неможливим. Оскільки чинне законодавство не містить заборони щодо можливості захисту прав та інтересів особи шляхом подачі позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, які існували при вирішенні справи раніше, обставини, які зумовлюють неможливість виконання судового рішення можна умовно поділити на:

- 1) фактичні (остаточні);
- 2) процедурні (тимчасові).

До фактичних обставин, які унеможливають виконання судового рішення можна віднести ті обставини, які об'єктивно виключають можливість виконання такого судового рішення.

До процедурних обставин, які тимчасово унеможливають виконання судового рішення, можна віднести обставини, усунувши які можливо виконати судові рішення.

Критерієм можливості застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, є наявність фактичних (остаточних) обставин, які унеможливають виконання судового рішення.

Застосування загального порядку захисту прав та інтересів стягувача шляхом подання нового позову з іншим предметом позову (матеріально-правовою вимогою), але з тотожними підставами, у разі наявності процедурних (тимчасових) обставин, які унеможливають виконання судового рішення є неможливим, оскільки існування декількох судових рішень щодо одного предмету спору, які ґрунтуються на одних фактичних та правових підставах, призведуть до подвійної відповідальності, а також порушення принципу процесуальної економії.

8. Законодавство європейських країн (Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія, Швейцарія, Німеччина), в яких здійснювалось дослідження заходів примусу, якими наділений суд на стадії виконання судового рішення, передбачає значно ширший перелік та розмір можливих санкцій на боржника, ніж це передбачає законодавство України.

Законодавство даних країн, за винятком справ про стягнення грошових коштів, поділяє заходи примусу виконання судового рішення на:

1) прямі, які передбачають примусовий захід щодо предмету спору та фактичне примусове виконання судового рішення (вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у судовому рішенні, звільнення нерухомого майна);

2) непрямі, які застосовуються до самого боржника та сприяють виконанню судового рішення боржником (накладення штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності, відшкодування витрат на заміну виконання третьою особою).

До одержувачів коштів, які отримують суму сплаченого штрафу боржником за невиконання судового рішення (непрямий захід виконання судового рішення), можна віднести:

1) кредитора;

2) уповноважений орган держави.

Суд у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі, Італії, Швейцарії та Німеччині має широкі межі щодо визначення суми штрафу і це забезпечує можливість визначення його в такому розмірі, який є обтяжливим для боржника з урахуванням його матеріального становища. Штрафи в даних країнах можуть бути поєднані і з притягненням до кримінальної відповідальності у разі невиконання судового рішення.

9. Всі види судового контролю за виконанням судового рішення направлені на забезпечення належного та повного виконання судового рішення в межах законодавчо визначеної процедури. Відтак за доцільне є нормативно-правове об'єднання форм судового контролю за виконанням судового рішення в одному розділі відповідного юрисдикційного процесуального закону (цивільного, господарського чи адміністративного).

Запропоновано об'єднати положення статей 382-383 КАС України, відповідно до яких у разі звернення особи щодо зобов'язання суб'єкта владних повноважень-відповідача подати звіт про виконання судового рішення, суд за наслідками розгляду даного звернення може визнати протиправними рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень у разі наявності відповідних

підстав шляхом постановлення окремої ухвали, а також одночасно зобов'язує подати звіт про виконання судового рішення. У випадку невиконання судового рішення через незалежні від суб'єкта владних повноважень обставини, проте вчинення всіх можливих дій для виконання судового рішення, суд зобов'язує такого суб'єкта владних повноважень подати звіт про виконання судового рішення. При поєднанні даних форм судового контролю за виконання судового рішення фактично буде оцінено причини невиконання судового рішення, притягнення винних осіб у невиконанні судового рішення за наявності таких обставин, а також суд забезпечує контроль за виконанням судового рішення.

Запропоновано законодавче обмеження, що зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення здійснюється судом щодо судових рішень, примусове виконання яких покладено на органи примусового виконання лише після вчинення виконавцем всіх передбачених законодавством заходів примусового виконання судового рішення. Водночас щодо справ, які виконуються без органів примусового виконання (наприклад стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу відповідно до Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»), суд повинен бути наділений повноваженнями зобов'язати подати звіт про виконання судового рішення не лише суб'єкта владних повноважень-відповідача, а й інших суб'єктів владних повноважень (наприклад органи ДКСУ, які виконують списання коштів з рахунків суб'єкта владних повноважень-відповідача).

Запропоновано застосування зобов'язання подання звіту про виконання судового рішення, як форми судового контролю за виконанням судового рішення у справах, які не передбачають стягнення коштів. Даний підхід відповідатиме досвіду європейських країн.

Запропоновано внести відповідні зміни до процесуальних кодексів щодо накладення штрафу на боржника за невиконання судового рішення, який буде стягуватись на користь стягувача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ухвала Верховного Суду від 17.09.2024 р. у справі №200/3958/19-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121738387> (дата звернення: 03.07.2025).
2. Рішення № 2-р(II)/2023 від 01.03.2023 Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Плєскача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо рівноправності сторін під час судового контролю за виконанням судового рішення). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/516182___722104 (дата звернення: 03.07.2025).
3. Корчевна Л.О. Щодо проблеми виконання судових рішень в Україні. Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі: 3-і юр. читання : матер. ювілейної всеукр. дистанційн. наук. конф. (Одеса, 10 квіт. 2020 р.). – Одеса : Фенікс, 2020, С.80-84. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29221/1/80-84.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).
4. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр з напрямку “Юридичні науки”, URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf (дата звернення: 03.07.2025).
5. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Вид. 9-е, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
6. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: Навч. видання. Київ: Наукова думка, 2003. 733 с.
7. Заворотченко Т.М. Гарантії реалізації конституційних політичних прав і свобод людини й громадянина в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 95–99.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.

9. Забезпечувати – Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <https://sum.in.ua/s/zabezpechuvaty> (дата звернення: 03.07.2025).
10. Стародубцев А. А. Щодо виконання судових рішень адміністративних судів. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу*. Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_06_2017/pdf/16.pdf (дата звернення: 03.07.2025)..
11. Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. *Вісник академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 160–173. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vapny_2012_1_18.pdf (дата звернення: 03.07.2025).
12. Хотинська О.З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 - Судуострій; прокуратура та адвокатура. Київ, 2006. 195 с.
13. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
14. Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII “Про судуострій і статус суддів”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
15. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
16. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
17. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

18. Рішення Конституційного Суду України від 15 травня 2019 року №2-р(П)/2019 (справа №3-368/2018(5259/18) у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України “Про виконавче провадження” (щодо забезпечення державою виконання судового рішення). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

19. Постанова Верховного Суду від 19.05.2022р. у справі №200/21286/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104383851> (дата звернення: 03.07.2025).

20. Рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997р. у справі “Горнсбі проти Греції” (Case of Hornsby v. Greece). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text (дата звернення: 03.07.2025).

21. Рішення Європейського суду з прав людини від 28.07.1999р. у справі “Імобільяре Саффі проти Італії” (Case of Immobiliare Saffi v. Italy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_075#Text (дата звернення: 03.07.2025).

22. Рішення Європейського суду з прав людини від 27.06.2000р. у справі “Нуутінен проти Фінляндії” (Case of Nuutinen v. Finland). URL: <https://web.archive.org/web/20161016024145/http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=310> (дата звернення: 03.07.2025).

23. Нариси до судового права: монографія / за заг. ред. О.З. Хотинської-Нор. Київ: ВД “Дакор”, 2024. 504 с.

24. Николина К. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* - 2012. - Вип. 94. - С. 44-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_94_13 (дата звернення: 03.07.2025).

25. Виконавче провадження : навч. посіб. (у схемах і таблицях) (електронне видання) / Ю. М. Юркевич, О. Б. Верба-Сидор, Н. М. Грабар та ін.;

за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 600 с.

26. Закон України від 02.06.2016 №1404-VIII “Про виконавче провадження”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

27. Снідевич О.С. Відсутність інформації про рахунки стягувача як перешкода у добровільному виконанні рішення суду. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023. - 666 с.

28. Постанова Верховного Суду від 20.11.2019р. у справі №480/1558/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85803961> (дата звернення: 03.07.2025).

29. Codice di procedura civile. *Gazzetta Ufficiale*. URL: https://www.gazzettaufficiale.it/dettaglio/codici/proceduraCivile/360_1_1 (дата звернення: 03.07.2025).

30. BOE-A-2000-323 Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. *BOE.es - Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323> (дата звернення: 03.07.2025).

31. Закон України від 21.04.1999р. №606-XIV “Про виконавче провадження”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-14/ed19990421#top> (дата звернення: 03.07.2025).

32. Закон України від 02.06.2016 №1403-VIII “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

33. Інструкція з організації примусового виконання рішень затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012р. №512/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

34. Закон України від 05.06.2012р. №4901-VI “Про гарантії держави щодо виконання судових рішень”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
35. Порядок виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03.08.2011р. №845. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
36. Закон України від 23.02.2006 №3477-IV “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
37. Николина К.В. Легітимність та належна юридична процедура: аналіз співвідношення. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-12> (дата звернення: 03.07.2025).
38. Єсімов С. С. Превентивне регулювання: теоретичні аспекти. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3(9). С. 40–47.
39. Копельців-Левицька Є.Д. Превентивна функція держави у сфері прав і свобод людини. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1. С. 21–26. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338x-2024.1.3> (дата звернення: 03.07.2025).
40. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Теорія виконавчого процесу та її понятійний апарат. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Випуск 64. С.346-351. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/66.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).
41. Зеленкова І. І. Процедура звернення стягнення на майно боржника у виконавчому процесі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ : Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2017. 195 с.
42. ПРИМУС – Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <https://sum.in.ua/s/prymus> (дата звернення: 03.07.2025).

43. Черненко І.В. Правові гарантії забезпечення виконання судового рішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 1 №87. С.311-316. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.46> (дата звернення: 03.07.2025)
44. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
45. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
46. Постанова Верховного Суду від 26.02.2019р. у справі №554/10478/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80235406> (дата звернення: 03.07.2025).
47. Закон УРСР від 05.06.1981 року “Про судоустрій України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2022-10/ed19810605#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
48. Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18.07.1963 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1503-06/ed19960311#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
49. Сайко Л.Ю. Історія виникнення і розвитку інституту виконавчого провадження. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали науково-теоретичної конференції, м. Суми, 25.05.2013 р. / Ред. кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко та ін. Суми : СумДУ, 2013. С. 104–106. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/34037/1/Sayko_executory%20process.pdf (дата звернення: 03.07.2025).
50. Закон УРСР від 04.06.1991 №1142-ХІІ “Про арбітражний суд”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-12/ed19910604#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

51. Закон України від 06.11.1991 №1798-ХІІ “Арбітражний процесуальний кодекс України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed19911106#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
52. Закон України від 24.03.1998 №202/98-ВР “Про державну виконавчу службу”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202/98-%D0%B2%D1%80/ed19980324#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
53. Фурса С.Я. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. / С.Я. Фурса, С.В. Щербак. Київ : Атіка, 2002, 480 с.
54. Рішення Європейського суду з прав людини від 29.06.2004р. у справі “Войтенко проти України” (Заява №18966/02) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_223#Text (дата звернення: 03.07.2025).
55. Рішення Європейського суду з прав людини від 27.06.2004р. у справі “Ромашов проти України” (Заява №67534/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_227#Text (дата звернення: 03.07.2025).
56. Рішення Європейського суду з прав людини від 29.11.2005р. у справі “Носаль проти України” (Заява №18378/03). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_085#Text (дата звернення: 03.07.2025).
57. Рішення Європейського суду з прав людини від 13.12.2005р. у справі “Гаркуша проти України” (Заява №4629/03). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_007#Text (дата звернення: 03.07.2025).
58. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.06.2006р. у справі “Михайлова та інші проти України” (Заява №16475/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_091#Text (дата звернення: 03.07.2025).
59. Рішення Європейського суду з прав людини від 13.07.2006р. у справі “Васильєв проти України” (Заява №10232/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_104#Text (дата звернення: 03.07.2025).
60. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.10.2006р. у справі “Півненко проти України” (Заява №36369/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_116#Text (дата звернення: 03.07.2025).

61. Рішення Європейського суду з прав людини від 07.12.2006р. у справі “Тарасенко проти України” (Заява №43485/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_135#Text (дата звернення: 03.07.2025).
62. Тимчасова резолюція CM/ResDH(2008)1 Комітету міністрів Ради Європи від 06.03.2008р. щодо виконання судових рішень URL: https://rm.coe.int/09000016805acb13?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 03.07.2025).
63. Рішення Комітету міністрів Ради Європи CM/Del/Dec (2009) 1059 прийняте з 02.06.2009р. по 05.06.2009р. URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805affa1> (дата звернення: 03.07.2025).
64. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.10.2009р. у справі “Юрій Миколайович Іванов проти України” (Заява №40450/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text (дата звернення: 03.07.2025).
65. Закон України від 02.06.2016 №1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
66. Закон України від 03.10.2017 №2147-VIII “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/ed20171003#Text> (дата звернення: 03.07.2025).
67. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.10.2017 року у справі «Бурмич та інші проти України». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-192193%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-192193%22]}) (дата звернення: 03.07.2025).
68. Указ Президента України від 11.06.2021р. №231/2021 «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137> (дата звернення: 03.07.2025).

69. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль №9462 від 06.07.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42236> (дата звернення: 03.07.2025).

70. Черненко І.В. Щодо недоліків врегулювання інституту судового контролю за виконанням судового рішення у проекті Закону України «Про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль». *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції* (м.Чернівці, 27 жовтня 2023 року). Чернівці. 2023. С.439-443.

71. Пульс Угоди моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/human-rights-justice-and-anticorruption/2017-substream4-59> (дата звернення: 03.07.2025).

72. Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором, який був ратифікований Законом України від 18.06.2015 №538-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015#Text (дата звернення: 03.07.2025).

73. Олександр Сасевич: Більшість причин недовіри представників бізнесу до судової влади не пов'язані безпосередньо з діяльністю суду. *Новини | Вища рада правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/oleksandr-sasevych-bilshist-prychyn-nedoviry-predstavnykiv-biznesu-do-sudovoyi-vlady-ne> (дата звернення: 03.07.2025).

74. Недовіра до судової системи посіла 1 місце серед перешкод для іноземних інвестицій. URL: <https://ces.org.ua/distrust-of-the-judiciary-ranked-first-among-obstacles-to-foreign-investment/> (дата звернення: 03.07.2025).

75. Судовий індекс п'ята хвиля 2017. Блок 1 Довіра до судової системи. URL:https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/EBA-Court-Index_2017_UA.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

76. Черненко І.В. Передумови запровадження судового контролю за виконанням судових рішень в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Том 2 №80. С.257-263. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.41> (дата звернення: 03.07.2025).

77. Суди і правосуддя: від радянської моделі до сьогодення. URL: <https://pravo.org.ua/sudy-i-pravosuddya-vid-radyanskoyi-modeli-do-sogodennya/> (дата звернення: 03.07.2025).

78. Барометр довіри до суду: (звіт за результатами 1ї фази онлайн-опитування за методом CAWI/ Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, та сприяння програми USAID «Нове правосуддя»; Громадська організація «Інститут прикладних гуманітарних досліджень»: — Харків, 2020. URL:https://web.archive.org/web/20221031162650/https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Public_Trust_Barometer_Report_1st_Stage_2020_UKR.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

79. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r> (дата звернення: 03.07.2025).

80. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2024 роках. КМІС. URL:<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1467&page=1> (дата звернення: 03.07.2025).

81. Новоселова В.В. Підтримання довіри до судової влади в зарубіжних країнах: досвід для України. *Право і суспільство.* 2017. №5 частина 2. С.39-43. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/11.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

82. Сліпенюк В.В. Довіра до правосуддя як складова системи національної безпеки України. *Право та державне управління*. 2023. №4. С.26-32. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2023/5.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

83. Вишневська А.А. Вплив недовіри до судової влади на виконання судових рішень в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. №2. URL:https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/386/367/&ved=2ahUKEwjrudeb_sOQAxWPBdsENX4dIEwQFnoECB0QAQ&usg=AOvVaw01wIb_fT-VCdAtSVdwlHxc (дата звернення: 03.07.2025).

84. Закон України від 05.04.2007 №877-V “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

85. Кичилук Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 232 с.

86. Контроль – Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <https://sum.in.ua/s/kontrolj> (дата звернення: 03.07.2025).

87. Control. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/control> (дата звернення: 03.07.2025).

88. Supervision. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supervision> (дата звернення: 03.07.2025).

89. Державне управління: проблеми адміністративноправової теорії і практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ, 2003. 384 с.

90. Маркова О. О. Адміністративна процедура контролю (нагляду). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 49. С. 64-68.

91. Адміністративне право. Загальна частина. Тема 8. Методи публічного адміністрування : мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ : Офіційний веб-портал. 2017. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/adm_pravo_zch/nm/diagram10.html (дата звернення: 03.07.2025).

92. Піддубний О. Ю. Правове становище сільськогосподарських інспекцій : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний аграрний університет. Київ, 2007. 198 с.

93. Черкес М., Васильев А. Про Конституційний Суд УРСР. 1991. №4. С.3.

94. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.

95. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ...д-ра. юрид. 120 наук : 12.00.07 / В. М. Гаращук ; Нац. юрид.академія ім. Ярослава Мудрого. – Х.,2003. – С.77-78

96. Грицаєнко Л. Державний контроль і прокурорський нагляд: сутність та співвідношення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. - 2012. - №2. - С. 34-38. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2012_2_8.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

97. Серета В.В., Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.

98. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Лозинський Ю. Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 323 с.

99. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи №R(84) 15 від 11.09.1984р. URL: https://rm.coe.int/16804e3398?utm_source (дата звернення: 03.07.2025).

100. Світличний О.П. Суб'єкти публічної адміністрації: сучасний вимір. URL:<https://web.archive.org/web/20220814163158/https://www.businesslaw.org.ua/subjects-of-public-administration/> (дата звернення: 03.07.2025).
101. Волкова Ю. Судовий контроль в адміністративному судочинстві: від теорії до практики. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-10> (дата звернення: 03.07.2025).
102. Сасевич О.М. Поняття та правова природа судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юрид. науки. 2014. Вип. 1. Т. 2. С. 235–239.
103. Жукевич І.В. Поняття, види та форми судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. №4(16), 2017. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/16-20-17.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).
104. Ладиченко В.В., Потьомкін С.О. Поняття і суть судового контролю за виконанням судових рішень. *Часопис Київського університету права*. 2023. №3. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/984/920> (дата звернення: 03.07.2025).
105. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. П. Сушко; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. –К., 2009. – 22 с.
106. Гетманцев М.О. Судовий контроль за виконанням судових рішень. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю.В. Білоусова. Хмельницький, 2019. 296 с. URL: <https://www.ae.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/VP-2019.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).
107. Кайдашев Р.П. Сутність судового контролю в адміністративному процесі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного*

університету внутрішніх справ. 2015. №3. С.126-131. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdduvs_2015_3_19.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

108. Демченко С.Ф. Про поняття «правосуддя» і «доступність правосуддя». *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 96-102.

109. Бігун В.С. Здійснення правосуддя в цивільному судочинстві: про право, правосудність і розсуд (філософсько-правові аспекти). Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / за ред. С.В. Ківалова. - 2010. - Вип. 56. - С. 117-123.

110. Чепурний В. Виконавче провадження в умовах війни: нові виклики і давні проблеми. URL: https://pravo.ua/vykonavche-provadhennia-v-umovakh-viiny-novi-vyklyky-i-davni-problemy/?fbclid=IwAR0tWWzp3r7bKpBVlSaSyan0Q7ziUcLxenloiFeeKh_TeA-hqFH14raSdVw (дата звернення: 03.07.2025).

111. Рішення Конституційного Суду України від 30.01.2003р. №3-рп/2003 у справі № 1-12/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

112. Рішення Конституційного Суду України від 13.12.2012р. №18-рп/2012 у справі №1-26/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

113. Рішення Конституційного Суду України від 25.04.2012р. №11-рп/2012 у справі №1-12/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

114. Рішення Конституційного Суду України від 25.06.2013р. №5-рп/2013 у справі №1-7/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-13#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

115. Н.Чубоха. Співвідношення категорій «форма» та «джерело» права. *Історико-правовий часопис*. 2018. №2(12). С.105-110. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16043/1/23.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).
116. Котюк В.О. Теорія права. Курс лекцій. Київ. 1996. 208 с.
117. Висновок №13 (2010) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про роль суддів у виконанні судових рішень від 19 листопада 2010 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-13-2010-on-the-role-of-judges-in-the-enforcement-of-judicial/16806a1fbf> (дата звернення: 03.07.2025).
118. Олашин В. В. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/64117> (дата звернення: 03.07.2025).
119. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 20.06.2018р. у справі №800/592/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74927343> (дата звернення: 03.07.2025).
120. Постанова Верховного Суду від 18.04.2019р. у справі №286/766/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81241379> (дата звернення: 03.07.2025).
121. Ухвала Верховного Суду від 04.03.2020р. у справі №539/3406/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88027752> (дата звернення: 03.07.2025).
122. Кравчук В.М. Способи та форми здійснення судом контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах. *Актуальні питання цивільного та господарського права*. 2011. № 2 (27). С. 80-83.
123. Кройтор В.А., Сібільов Д.М. Реалізація функції судового контролю за виконавчим провадженням. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. №5(19). С.299-305. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-299-305](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-299-305) (дата звернення: 03.07.2025).
124. Гусаров К.В. Судовий контроль за виконавчим провадженням під час звернення стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб. *Теорія*

і практика правознавства. 2023. Вип. 1(23). С.50-61. URL: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2023.23.280937> (дата звернення: 03.07.2025).

125. Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С. Я. Фурси]. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.

126. Татулич І.Ю. Контроль суду за виконанням судових рішень в цивільному судочинстві. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3357/Tatulychdopovid.docx?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 03.07.2025).

127. Р.О.Гаврік, К.П.Владовська. Теоретико-правові та прикладні аспекти здійснення судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. Вип.№4 Том 2. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/338576/326925> (дата звернення: 03.07.2025).

128. Лимарь І. В. Судовий контроль за виконавчим провадженням у цивільному процесі: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19793/1/Lymar_dis.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

129. Гусаров К. Набрання законної сили судовою ухвалою за результатами розгляду скарги при здійсненні судового контролю за виконанням судових рішень. *Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку:* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків. 2022. С.93-96. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19567/6/Advokatura_Ukr_16-12-2022-.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

130. Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI “Про судовий збір”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

131. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.03.2018р. у справі №660/612/16-ц. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73001394> (дата звернення: 03.07.2025).

132. Рішення Конституційного Суду України від 13.05.2024р. №6-р(II)/2024 у справі №3-187/2023(351/23). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/6_r_2_2024.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

133. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно рішення Конституційного Суду України від 13.05.2024р. №6-р(II)/2024 у справі №3-187/2023(351/23). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/okrema_dumka_suddi_ksu_lemaka_v.v._st_osovno_rishennya_ksu_no_6-rii2024.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

134. Постанова Верховного Суду від 05.05.2022р. у справі №520/9769/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104191425> (дата звернення: 03.07.2025).

135. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року №6-р(II)/2024 щодо забезпечення принципу обов'язковості судового рішення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4056-20#top> (дата звернення: 03.07.2025).

136. Бобрик В.І. Уніфікація судового контролю за примусовим виконанням судових рішень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №9. С.485-489. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2023/119.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

137. Цивільний процес України : підручник / за заг. ред. Р.М.Мінченко. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2014. 720 с.

138. Чорнооченко С. І. Цивільний процес: (навч. посіб.)/ С.І. Чорнооченко. Київ : Центр учб. л-ри, 2014. 416 с.

139. Черемнов Д.В. Функції інституту судових витрат у цивільному процесі України з огляду на практику Європейського суду з прав людини. *Практика ЄСПЛ з питань цивільного процесуального права*: матеріали круглого столу (м.Одеса, 05 квітня 2016 року). Одеса. 2016. URL:

<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b90150b-28f9-45dd-9a98-3665226570c6/content> (дата звернення: 03.07.2025).

140. Черненко І.В. Проблемні аспекти сплати судового збору під час процедури судового контролю за виконанням судового рішення. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернівці, 31 жовтня 2024 року). Чернівці. 2024. С.428-433.

141. Постанова Верховного Суду від 29.10.2018р. у справі № 911/559/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77473144> (дата звернення: 03.07.2025).

142. Постанова Верховного Суду від 18.12.2024р. у справі №921/357/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123992368> (дата звернення: 03.07.2025).

143. Татулич І.Ю. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали IV Міжнар.наук.-практ. конф. (Чернівці, 16 жовтня 2020 р.). Київ. 2020. 356 с.

144. Постанова Верховного Суду від 26.12.2023р. у справі №724/1649/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115974225> (дата звернення: 03.07.2025).

145. Куценко В.І., Леоненко Т.Є. Проблемні аспекти принципу розумності строків розгляду справи судом у цивільному судочинстві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Випуск №4. С.15-19. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/387/355> (дата звернення: 03.07.2025).

146. Рішення Європейського суду з прав людини від 10.06.2021р. у справі “Безрученков та інші проти України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g25 (дата звернення: 03.07.2025).

147. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.09.2019р. у справі №9901/120/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84941706> (дата звернення: 03.07.2025).

148. Гуйван П. Розумний строк розгляду справи. Українські законодавчі та правозастосовні реалії. *Часопис Київського університету права*, 2019. №3, С.144-149. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2019.23> (дата звернення: 03.07.2025).

149. Лист Верховного Суду України від 01.02.2013р. “Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00048> (дата звернення: 03.07.2025).

150. Узагальнення тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України за 2019 рік. URL: https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag20c2 (дата звернення: 03.07.2025).

151. Ухвала Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 09.10.2023р. у справі №2-440/10 провадження №6/201/462/2023. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/114214933> (дата звернення: 03.07.2025).

152. Ухвала Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 03.11.2023р. у справі №2/440/10 провадження №6/201/586/2023. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/115084945> (дата звернення: 03.07.2025).

153. Ухвала Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 24.10.2023р. у справі №2-440/10 провадження №6/201/581/2023. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/114378990> (дата звернення: 03.07.2025).

154. Evade. *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/evade> (дата звернення: 03.07.2025).

155. Малярчук Л., Снідевич О. Виконавчий збір та основна винагорода приватного виконавця: проблемні питання теорії та судової практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. №3. С. 29–32. URL: <http://visnyk.law.knu.ua/images/articles/7.--114.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

156. Овчаренко О.М. Судовий контроль за діяльністю приватних виконавців у виконавчому провадженні: концептуальні засади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. С.188-196. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/44.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

157. Рішення Європейського суду з прав людини у справі “Стецов проти України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g96#top (дата звернення: 03.07.2025).

158. Постанова Верховного Суду від 09.11.2018р. у справі №642/917/17. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77799606> (дата звернення: 03.07.2025).

159. Ульяновська О. Правові фікції і правові презумпції: єдність та відмінність. *Право України*. 2005. № 6. С. 101-103.

160. Рішення Конституційного Суду України від 08.07.2008р. №14-рп/2008 у справі №1-39/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-08#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

161. Берназюк Я. Презумпція (presumption) та юридична фікція (legal fiction): поняття, ознаки та значення. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/7...docx> (дата звернення: 03.07.2025).

162. Проблемні питання банкрутства фізичних та юридичних осіб: у Верховному Суді обговорили застосування судами норм КУзПБ. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1405595/> (дата звернення: 03.07.2025).

163. Негайно – Академічний тлумачний словник української мови. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <https://sum.in.ua/s/neghajno> (дата звернення: 03.07.2025).

164. Черненко І.В. Проблематика застосування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. №4. С.62-66. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.12> (дата звернення: 03.07.2025).

165. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2011р. №13-рп/2011 у справі №1-25/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-11#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

166. Постанова Верховного Суду від 28.07.2021р. у справі №201/8079/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98646413> (дата звернення: 03.07.2025).

167. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2019 року у справі № 569/15646/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84275022> (дата звернення: 03.07.2025).

168. Постанова Верховного Суду від 23.01.2018р. у справі №203/2612/13-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71807404> (дата звернення: 03.07.2025).

169. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія/В.В. Комаров, К.В.Гусаров, Н.Ю.Сакара та ін. Харків. 2016. 848 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Комаров_788-806.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

170. Клубань М.В., Іванов А.О. Актуальні проблеми повороту виконання судового рішення в цивільному процесі. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. №3. С.88-94. URL: <https://doi.org/10.32782/cuj-2024-3-10> (дата звернення: 03.07.2025).

171. Ухвала Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 17.09.2020р. у справі №209/2811/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91703000> (дата звернення: 03.07.2025).

172. Ухвала Корольовського районного суду м. Житомира від 13.01.2020р. у справі №296/11682/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87217898> (дата звернення: 03.07.2025).

173. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 22.03.2013р. у справі №1423/18770/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/35734143> (дата звернення: 03.07.2025).

174. Ухвала Житомирського окружного адміністративного суду від 17.09.2019р. у справі №806/1222/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84456852> (дата звернення: 03.07.2025).

175. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду від 25.02.2019р. у справі №686/13976/16-ц. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80362202> (дата звернення: 03.07.2025).

176. Постанова Хмельницького апеляційного суду від 22.08.2019р. у справі №686/13976/16-ц. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/83842921#> (дата звернення: 03.07.2025).

177. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва від 03.06.2022р. у справі №640/2719/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105849203> (дата звернення: 03.07.2025).

178. Черненко І.В. Поворот виконання рішення як форма судового контролю за виконанням судового рішення немайнового характеру. *Актуальні проблеми судового права*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м.Харків, 26 квітня 2024 року). Харків. 2024. С.224-228.

179. Майка М. Б. Виконання ухвал суду у цивільному процесі : дис. ... канд. : 12.00.03. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Dysertatsiia.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

180. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. , Голубєва Н. Ю. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2010. 648 с.

181. Андронов І.В. Питання класифікації рішень суду в цивільному процесі України. *Університетські наукові записки*. 2006. №3-4 (19-20). с. 204-207. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1147.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

182. Малярчук Л.С. Ухвала суду як виконавчий документ - підстава для відкриття виконавчого провадження. *Національний юридичний журнал: Теорії і практика*. 2019. С.96-100. URL:

http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/20.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

183. Спасибо-Фатєєва І.В, Печений О.П. Актуальні питання виконавчого провадження : практичний посібник. Київ: Центр комерційного права, 2009. 80с.

184. Постанова Верховного Суду від 18.05.2022р. у справі №480/2378/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104361413> (дата звернення: 03.07.2025).

185. Постанова Верховного Суду від 13.09.2021р. у справі №420/3888/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99588603> (дата звернення: 03.07.2025).

186. Постанова Верховного Суду від 20.02.2019р. у справі №806/2143/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79973614> (дата звернення: 03.07.2025).

187. Цивільний процес: навч. Посібник / за ред Ю.В. Білоусова. Київ: Прецедент, 2006. 293 с.

188. Господарське процесуальне право України / за ред. О.І. Харитонові. Київ, 2007. 360 с.

189. Цивільний процес України/За ред. Ю.С. Червоного. Київ, 2007. 392с.

190. Постанова Верховного Суду від 20.09.2021р. у справі №638/3792/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99861085> (дата звернення: 03.07.2025).

191. Постанова Верховного Суду від 15.10.2020р. у справі №922/2575/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92228692> (дата звернення: 03.07.2025).

192. Огляд Верховного Суду. Способи захисту порушеного права: розмежування віндикаційного та негаторного позовів. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS01179?an=15> (дата звернення: 03.07.2025).

193. Авторгов А. Проблемні питання виконання судових рішень зобов'язального характеру. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/160592-problemni-pitannya-vikonannya-sudovikh-rishen-zobovyazalnogo-kharakteru> (дата звернення: 03.07.2025).

194. Пільков К.М. Способи захисту прав у суді: проблеми сучасної гібридної моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 304–

313. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/72> (дата звернення: 03.07.2025).

195. Гріцишина М. Виконання невиконаних дій державним органом. URL:<https://jur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provazhennya/vikonannya-nevikonanih-diy-derzhavnim-organom.html> (дата звернення: 03.07.2025).

196. Снідевич О.С. Процесуальна форма виконання рішень немайнового характеру, які не можуть бути виконані без участі боржника. *Підприємництво, господарство і право. Цивільне право і процес.* 2019. №6. С.52-56. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/10.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

197. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.11.1996р. у справі «Чахал проти Об'єднаного Королівства» (Chahal v. the United Kingdom, заява № 22414/93). URL:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-58004%22%5D%7D> (дата звернення: 03.07.2025).

198. Рішення Європейського суду з прав людини від 05.04.2005р. у справі «Афанасьєв проти України» (заява № 38722/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239#Text (дата звернення: 03.07.2025).

199. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2022р. у справі №462/5368/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106558740> (дата звернення: 03.07.2025).

200. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22.09.2020р. у справі №910/3009/18, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901363> (дата звернення: 03.07.2025).

201. Закон України від 21.11.2024 №4094-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text> (дата звернення: 03.07.2025).

202. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 31.01.2023р. у справі №560/7847/22. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108723189> (дата звернення: 03.07.2025).

203. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 03.07.2025).

204. Авторгов А. Законопроект №7648. Чи стане дієвим судовий контроль за виконанням рішень?. URL: https://2022.uba.ua/news/zakonproyekt-%E2%84%967648-chy-stane-diyevym-sudovyj-kontrol-za-vykonannym-rishen/?fbclid=IwAR1DPieONgx66wPRL3v_z_oAjo4sb7s9HZQ9ur1TrczMaZUdaeOUVL1A9TA (дата звернення: 03.07.2025).

205. Постанова Верховного Суду від 16.12.2020р. у справі № 442/2633/19. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/93879587> (дата звернення: 03.07.2025).

206. За результатами виконання судових рішень громадяни оцінюють роботу судової влади – Михайло Смокович. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1353562/> (дата звернення: 03.07.2025).

207. Ухвала Донецького окружного адміністративного суду від 05.09.2019р. у справі №200/4164/19-а. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/84069461> (дата звернення: 03.07.2025).

208. Ухвала Донецького окружного адміністративного суду від 16.06.2022р. у справі №200/14808/21. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/104789282> (дата звернення: 03.07.2025).

209. Ухвала Донецького окружного адміністративного суду від 27.06.2022р. у справі №200/6643/21. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/104970259> (дата звернення: 03.07.2025).

210. Черненко І.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової*

реформи в Україні: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м.Чернівці, 21 жовтня 2022 року). Чернівці. 2022. С.411-414.

211. Черненко І. Практика застосування судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник*. 2022. №5. С.261-266. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.29> (дата звернення: 03.07.2025).

212. О. В. Джафарова, Я. П. Синицька. Судові рішення в адміністративному судочинстві : питання теорії та практики : монографія. Харків: Вид-во ХНУВС, 2014. 260 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/298c1686-98a5-4e9a-a18c-4c04e36e57ad/content> (дата звернення: 03.07.2025).

213. Ухвала Верховного Суду від 04.10.2022р. у справі №200/3958/19-а. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/106716385> (дата звернення: 03.07.2025).

214. Постанова Верховного Суду від 23.04.2020р. у справі №560/523/19. URL:<https://reustr.court.gov.ua/Review/88886054> (дата звернення: 03.07.2025).

215. Постанова Верховного Суду від 01.02.2020р. у справі №420/177/20. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/103035792> (дата звернення: 03.07.2025).

216. Справа Her Majesty's Attorney General (Appellant) v. Punch Limited and another (Respondents). URL: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldjudgmt/jd021212/punch-1.htm> (дата звернення: 03.07.2025).

217. PART 81 – Applications and Proceedings in Relation to Contempt of Court – Justice UK. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part-81-applications-and-proceedings-in-relation-to-contempt-of-court#1> (дата звернення: 03.07.2025).

218. Federal Courts Rules. URL: http://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_reg/fcr2011186/ (дата звернення: 03.07.2025).

219. e-Laws | Ontario.ca. Government of Ontario | ontario.ca. URL: <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194#BK594> (дата звернення: 03.07.2025).

220. PART 70 – GENERAL RULES ABOUT ENFORCEMENT OF JUDGMENTS AND ORDERS – Civil Procedure Rules. Justice UK. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part70#pagetop> (дата звернення: 03.07.2025).

221. Judgments Act 1838. *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/1-2/110/section/17/2022-06-30> (дата звернення: 03.07.2025).

222. Петренко Н.Д. Судова неустойка (астрент): закордонний досвід. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/01c7df56-d893-4669-ab1e-61f28f1766b8/content> (дата звернення: 03.07.2025).

223. Ус М.В, Глотов С.О., Носік Ю.В. Астрент як засіб забезпечення ефективного захисту цивільних прав та інтересів. *Наукові перспективи*. 2023. №10 (40) С.664-677. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/7089/7129> (дата звернення: 03.07.2025).

224. О.О. Воронько. Астрент як спосіб примусу до виконання зобов'язання за законодавством Франції. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ. №7(19), 2019. ISSN 2078-6670. URL:<https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/82-88-719.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

225. Code des procedures civiles d'exécution. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000025024948/LEGISCTA000025025715/#LEGISCTA000025026698 (дата звернення: 03.07.2025).

226. Code de justice administrative. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070933/LEGISCTA000006136466 (дата звернення: 03.07.2025).

227. Convention Benelux Portant Loi Uniforme Relative A L'astreinte. URL: https://www.benelux.int/files/7913/9230/2839/19731126_DWANGSOM_FR.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

228. Code civil - Legilux. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/civil/20200101> (дата звернення: 03.07.2025).

229. Code Judiciaire - Quatrième partie : De La Procedure Civile. URL: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1967-10-31&numac_search=1967101055&page=1&lg_txt=F&caller=list&1967101055=3&trier=promulgation&view_numac=2022b30600fx1804032130fr&dt=CODE+JUDICIAIRE&fr=f&choix1=ET#LNK0187 (дата звернення: 03.07.2025).

230. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2024-07-01> (дата звернення: 03.07.2025).

231. Codice di Procedura Civile. Gazzetta Ufficiale. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/sommario/codici/proceduraCivile> (дата звернення: 03.07.2025).

232. Alessio Caracciolo, Federica Stamerra, Fabrizio Cesareo. *Astreintes and Italian Law. Civil Procedure Review*. URL: <https://civilprocedurereview.com/revista/article/download/150/140> (дата звернення: 03.07.2025).

233. Swiss Civil Procedure Code (Civil Procedure Code, CPC). URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/262/en> (дата звернення: 03.07.2025).

234. Bendicht Lüthi. Das Rechtsbegehren zur Verhängung einer Ordnungsbusse nach Art. 343 Abs. 1 lit. c ZPO. *sic!*. 2023. 1. URL:

https://web.archive.org/web/20240702121819/https://www.sic-online.ch/fileadmin/user_upload/Sic-Online/2023/documents/038.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

235. Luca Angstmann, Prof. Dr. Hans Caspar von der Crone. Ersatzvornahme nach Art. 98 OR. URL:http://www.ius.uzh.ch/dam/jcr:971e967a-b618-44f9-985e-0783df54f8b6/04_SZW_4_2016_Angstmann_vonde_Crone.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

236. Handelsgericht des Kantons Zürich Geschäfts-Nr.: HE230124-O. URL:https://web.archive.org/web/20240918220516/https://www.gerichte-zh.ch/fileadmin/user_upload/entscheide/oeffentlich/HE230124-O2.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

237. Appellationsgericht des Kantons Basel-Stadt Geschäftsnummer: ZK.2019.3 (AG.2020.65). URL: https://rechtsprechung.gerichte.bs.ch/cgi-bin/nph-omniscgi.exe?OmnisPlatform=WINDOWS&WebServerUrl=rechtsprechung.gerichte.bs.ch&WebServerScript=/cgi-bin/nph-omniscgi.exe&OmnisLibrary=JURISWEB&OmnisClass=rtFindinfoWebHtmlService&OmnisServer=JURISWEB,7000&Parametername=WEB&Schema=BS_FI_WEB&Source=&Aufruf=getMarkupDocument&cSprache=DE&nF30_KEY=68982&W10_KEY=494484&nTrefferzeile=1&Template=search_result_document.html (дата звернення: 03.07.2025).

238. Code of Civil Procedure. URL:https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p3401 (дата звернення: 03.07.2025).

239. Opinion on the implementation of the judgments of the European Courts Of Human Rights from 18 December 2002 No. 209/2002 European Commission for Democracy through law (Venice Commission). URL:[https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)034-e](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)034-e) (дата звернення: 03.07.2025).

240. Теоретичні засади цивільного процесу Європейського Союзу : монографія / І. О. Ізарова. Київ, ВД «Дакор». 2015. 335 с. ISBN 978–617–7020–

48–5.URL:https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Izarova-2/publication/314260851_Teoreticni_osnovi_civilnogo_procesu_ES/links/58be87554585150d848701f0/Teoreticni-osnovi-civilnogo-procesu-ES.pdf (дата звернення: 03.07.2025).

241. ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure. URL: <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/ali-unidroit-principles> (дата звернення: 03.07.2025).

242. UNIDROIT Principles of international commercial contracts 2016. URL:<https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-English-bl.pdf> (дата звернення: 03.07.2025).

243. WJP Rule of Law Index. *World Justice Project | Advancing the rule of law worldwide*. URL:<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/> (дата звернення: 03.07.2025).

244. Порядок виконання судових рішень щодо соціальних виплат. *Міністерство юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/poryadok-vikonannya-sudovih-rishen-schodo-sotsialnih-viplat> (дата звернення: 03.07.2025).

ДОДАТОК 1

Проект

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення судового контролю за виконанням судового рішення

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У Кодексі адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446):

1) частину першу статті 382 викласти в такій редакції:

«1. Суд, який розглянув адміністративну справу як суд першої інстанції і ухвалив судове рішення, за письмовою заявою особи, на користь якої ухвалено судове рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, або за власною ініціативою може зобов'язати суб'єкта владних повноважень подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

Стягувач може звернутися до суду із заявою, передбаченою абзацом першим цієї статті, в разі невиконання суб'єктом владних повноважень судового рішення та за умови закінчення виконавчого провадження відповідно до пункту одинадцятого частини першої статті 39 Закону України «Про виконавче провадження» у разі, якщо примусове виконання судового рішення покладено на органи державної виконавчої служби (державних виконавців).».

2) частину другу статті 382¹ доповнити абзацом такого змісту:

«За наявності протиправності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень вчинених ним на виконання рішення суду, суд постановляє ухвалу в порядку, передбаченому статтею 249 цього Кодексу».

3) частину третю статті 382³ викласти в такій редакції:

«3. У разі постановлення ухвали про відмову у прийнятті звіту суд накладає на керівника суб'єкта владних повноважень штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб та постановляє ухвалу в порядку, передбаченому статтею 249 цього Кодексу. Суд може додатково встановити новий строк подання звіту відповідно до частини третьої статті 382¹ цього Кодексу або за власною ініціативою розглянути питання про зміну способу і порядку виконання судового рішення.».

частину четверту статті 382³ викласти в такій редакції:

«4. Штраф стягується на користь заявника.».

4) статтю 383 - виключити.

2. У Господарському процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

1) абзац сьомий частини першої статті 135 викласти в наступній редакції:

«Під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, суд може стягнути на користь заявника з відповідача, боржника чи їх керівників (якщо відповідачем, боржником є юридична особа) штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.».

2) частину першу статті 345¹ викласти в наступній редакції:

«Суд, який розглянув справу як суд першої інстанції, за письмовою заявою стягувача може зобов'язати боржника подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення (окрім судових рішень щодо стягнення коштів) у господарських справах».

3. У Цивільному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436):

1) абзац сьомий частини першої статті 148 викласти в наступній редакції:

«Під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, суд може стягнути на користь заявника з відповідача, боржника чи їх керівників (якщо відповідач, боржник є юридичною особою) штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.».

2) частину першу статті 453¹ викласти в наступній редакції:

«Суд, який розглянув справу як суд першої інстанції, за письмовою заявою стягувача може зобов'язати боржника подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення (окрім судових рішень щодо стягнення коштів) в цивільних справах.».

II. Прикінцеві положення.

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.